JANKOVICS:

ÉSZAK SZIGETEI

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

74.083

JANKOVICS

ÉSZAK

MAGYAR

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Jankovics Agát (Pozsony)

Dr. Jankovics Marcell

ÉSZAK SZIGETEI

(SKÓCIA, ORKNEY, FARÖER, ISLAND,
SPITZBERGEN, LOFOTEN, NORVÉGIA)

IRTA:
Dr. JANKOVICS MARCELL

BRATISLAVA-POZSONY, 1930.
CONCORDIA KÖNYVNYOMDA ÉS KIADÓVÁLLALAT

A.M.N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

OSZK

74083

R 2

28468.

Copyright 1930 by: dr. Jankovics Marcell
Bratislava-Pozsony.

R 1965

M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA
II. Nyomt. Novedéknapló

FELESÉGEMNEK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Éjjel, ha tengeren
Két gálya egymás mellett elmegyen,
Árbóclámpájuk rögtön felrepül,
Köszöntik egymást ismeretlenül,
Ott künn a tengeren.

Sötéten, hallgatag
Bolyongjuk át a földi utakat;
Van fájó szivünk, könnyező szemünk,
És egymás mellett mégis elmegyünk,
Sötéten hallgatag...

Endrődi Sándor: Hajók találkozása.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

SCOTTISH HIGHLANDS
(SKÓCIA)

— Éjjel ha tengeren
Két gálya egymás mellett elmegyen,
Árbóclámpájuk rögtön felrepül,
Köszöntik egymást ismeretlenül
Ott künn a tengeren . . .
Szépet, igazat irt a költő.

A koromsötét éjszakában majd itt, majd amott villannak föl Helgoland pharusai. Minden villanás jóságos szem pillantása: az őrangyal, a testet öltött szeretet szemének csillanása. Vigyáznak ránk minden sziklánál, nem azért, mert veszteni akarnak, hanem mert szeretnek.

Az Orinoco árbóclámpája fölrepül. A hajó szirenája belehördül az éjszakába, elnyujtva, melankólikusan. Találkoztunk: éjjel, ha tengeren két gálya egymás mellett elmegyen . . . Az Orinoco adj' Istent mondott a másiknak. A másik, az ismeretlen, hosszu, méltóságteljes süvöltéssel mond fogadj' Istent. Angol hajó volt.

Ott, hol a Nordsee fenekén nyugosznak karcsu páncélosok, pompás hajók, nyulánk vitorlások roncsai, a világháboru uszó hadai, angolok és németek, franciák és amerikaiak, — szétlapitva, csigákkal és moszattal

belepve, mint kagylók és polypok várai, — most köszöntik egymást a nemzetek, tisztességesen, kedvesen, mintha kezet fognának, hogy nyugodtabb legyen azoknak az elmerült fiataloknak álma . . .

De szép is ez!

— És órák alatt megváltoztam én is. A köznap elrontott: kerültem az embert, mert tömegeit gyarlónak és romlottnak találtam, vagy legalább is fajsulyát könnyűnek. Ezért én is »fájó szivvel, könnyes szemmel« mentem el mások mellett, »sötéten, hallgatag« — és most örülök e köszöntésnek, mert ujra tanulok — szeretni.

Ez a tenger áldása.

Összefolynak előttem a pharusok fénykévéi, majd itt, majd ott . . . Nem látok mást, csak fönt egy-egy jó csillagot — és lent — egy-egy jó csillagot. Nem hallok mást, csak a hullám rythmusát, mely dallamosabb, mint minden költő ráütő refrainje, — hizelgőbb és feltámasztóbb, mint minden muzsikus harmóniája.

Ez a tenger poézise.

Nem lehet leirni annak az első napnak édességét; mikor a gondzsarnokot köznapbirodalmával együtt sajkájával visszarugjuk a habokba, mint a hogy Tell Vilmos elrugta Gessler Vogt csolnakát. Nem lehet szavak utján megizleltetni annak az első napnak édességét, mikor várunk, mert van várni valónk. Ezt az édes zamatot meg kell kóstolni, mint az első hamvas gyümölcsöt. Nem birunk ellenállni, torkosok leszünk.

Két éjjel és egy nap: csupa rythmus, csupa fény, csupa szeretetteljes köszöntés. A második napon hajnalban roppant víg zsivaj ébreszt. Belesipit a saxophon

és belepereg a dob. Fiatal férfihang rezgi hozzá:

„Sometimes I am happy, sometimes I am blue..."

Hajónkhoz kapaszkodott a tender (a kikötő bárkája). Kapaszkodik, mint a táncoló gyerek, ki kezén fogja szálasabb, izmosabb bátyját. „Fair maid" — szőszke lány — még a tendert is vendégszerető fogadásra keresztelték! Erről a bárkáról üdvözöl a négy kicserzett ábrázatu, jóképü skót legény, hogy mig sipszóval fujja, dobszóval pergeti, lábbal veri a taktust, félrecsuszott matrózsapkája alatt szemlét tartson a függő létrán a tenderre leözönlő idegeneken, vajjon igaz-e az, mit a HAPAG (Hamburg-Amerika-Packetfahrt-A. G.) betünevéből játékosan formált az angolszász jókedv: „Here are pretty American girls!" (Itt csinos amerikai leányok vannak!)

A parton füstölög Leith kikötője. A Firth of Forth hires lebegő hidján épen a reggeli express szalad keresztül. A dombok alatt Edinburgh vára, a St. Giles dómja bontakozik ki gyöngéd, elmosódó vonalakkal a kékesszürke fátyolban. Az egész fölött ott nyugszik Walter Scott romantikájának ködje. Igen, ez a ködös „Caledónia", a kedves, bájos Highland fővárosa, a „charming Edina". Ez a kockás sapkák, kockás shawlok, a dudaszó és a büszke tőrhetetlen öntudat csodaszép görbe-országa.

Egyik oldalt a kemény Cromwell és a rideg Knox puritán merevsége: az embercsinálta keret; a másik oldalt a parkszerü, dombos ország vonalainak jóleső lágysága: a természet csinálta keret. Ez a kettő pompás emberfajt termelt, pompás magvas emberfajt, melyet a haragos tenger és a százados függetlenségi

had rettenthetetlen, komoly phalanxxá nevelt. De bármily komoly is a faj, a ködbevesző dombok lábához szórt majorokban, a sziklára jól fölfészkelt várakban, a büszke hagyományok és a kipányvázott szabad élet örömeinek sorfala között ennek a fajnak szívéhez utat talált Burns Robert dala: az elpusztithatatlan jókedv és az elpusztithatatlan dac. Mindkettő gyökeret vert itt, mint a dús örökzöld növények kitépázhatatlan szára. Minden skót olyan, mint Burns és derék Anderson barátja. Mig fiatalok, együtt mennek fölfelé, — megvénültek, semmi baj: együtt mennek lefelé, derüsen, bátran. A hogy Burns dala szól:

Now we maun totter down, John,
And hand in hand we'll go;
And sleep thegither at the foot,
John Anderson, my jo!

Edinburgh észak egyik legszebb és legérdekesebb városa. A skótok Athén-je. Ősrégi város. Neve egyik magyarázat szerint a gael „Dun Edin" szóval egyértelmü, vagyis annyi, mint a „dombtetőn álló vár." Mások szerint Edvinesburgh, vagyis Edvin király vára. Igy emlitik a krónikák már a VIII. században. Harcos véres történelem levegőjét érezzük az ódon várakban, ódon templomokban. Tudás hatalmát, költészet báját a sok remek college, emlékszobor és pazar tájkép előtt. Ez a báj bezománcozza a történelem dacos ridegségét.

Annyi itt a látnivaló, hogy elmondhatjuk Arannyal: „hogy nézni is tereh..." A Princes street a toronymagas remek Scott emlékkel a világvárosok egyik legpom-

pásabb utcája. A St. Giles katedrális misztikumában a vallási harcokra emlékeztető szines ablakok — vallási fanatizmusra emlékeztető komor zúgok között — megtaláljuk az utat ahhoz, ki mindent tud — csak egyet nem: gyűlölni nem, mert a legbiztosabb pillérre épitette nagy alkotását: a szeretetre. A szirttetőn a messzenéző Castle, a fellegvár, kalandos Stuart reminiszcenciákkal és a világháboru pantheonjával, melyből hazaszeretet, fölényes bátorság és emberi méltóság árad ki. A vallásalapitó Knox John festői házacskája feledteti azt a szigoruságot, mely ebből a kedves, otthonos hajlékból sugárzott ki, mint valami erős rádium, mely gyógyit is, öl is. A Holyrood-Palace, hol Mary, a „queen of Scots", Mária, a skótok királynéja szenvedte végig szerelmeit, dicsőségét és tragédiáját és a mellette a bársonyos gyöpből feltornyosuló, megfeketült gót templom-rom mélyen bele vésődnek mindenki lelkébe, ki szerencsés volt e nemzeti kincseket olyan szeretetreméltó jóbarát oldalán megközeliteni, ki itt otthon van. Nekem e jóbarát hazája büszkeségeit százszor közelebb hozta, mint a legjobb könyv. A könyv csak muzeummá teszi a világot és leltári számokat ragaszt a szépre, de az élő ember életet varázsol még a multakba is.

Valahogy magam is otthon voltam Edinburghban — és ez a legtöbb, mit nagy városról idegen elmondhat.

Csak épen vasárnap el — el a skót városokból!

Másnap vasárnap van. Az ünnep levegője csillog a néptelen utcák fölött. Vasárnap van, de nem olyan, mint a miénk, mely csengő-bongó harangszóval hangos. Nálunk a templom szines ablaküvegei mögül gyermeki

nyiltsággal harsog az ének, mikor Boldogasszony anyánknak elsirjuk ezer esztendő keserveit. Itt a vasárnapban van valami szomoru öregség. Nálunk a templom után megindul a tarka, pántlikás tömeg vigadni vagy sirva vigadni, azzal a nagy hittel, hogy jó az Isten, ki az ünnepet azért adta, hogy megtanitson hat napi gond után pihenni, az életnek örülni. Hiszen ez az élet nem csak siralomvölgy, melyből de profundis kesergünk, hanem ez az élet napfényes ösvény, hol akad akácvirág alatt puha árnyék, — hol az iga törvényeivel váltakoznak a megujhodás kedves törvényei. Ez itt a komor s k ó t vasárnap. A Knox-ok ünnepe. Ahogy az égen egyre ott uszkál a köd, leszáll a hangulatokra is. A vasárnap itt borongós és rideg.

Maguk a skótok kedves adomával jellemzik ünnepeiket. Az ifju e g y napot töltött Edinburghban vagy Glasgowban. Máris feleséggel tért haza. Hogy-hogy? ilyen gyorsan? Kérdik barátai. Nem értik e hirtelen fellobbanó elhatározást. „Igen — ugymond a fiatal férj — hát vasárnap volt. Eső is esett. Ezt c s a k kettesben lehet elviselni... ott Skóciában!"

Ezért mi is menekültünk Wallace világába, a tavak közé.

A skótok igazi nemzeti hőse W a l l a c e W i l l i a m.

Az ő szellemével, az ő emlékével van tele a sok l o c h (= tó) romantikus partja, — a ködbevesző b e n (= hegycsúcs), — a takaros kis skót városok ódon utcái, ép ugy, mint a misztikus, borongós völgyek. Ez a szellem még ma is érezteti hatását a legkülönösebb módon, az idegennek csodálatosan érthetetlen formában. Főnt az edinburghi fellegvárban csodaszép,

templomszerű épület hirdeti a skótok hűségét. Önfeláldozóan, hősiesen verekedtek és estek el a világ minden harcterén. Ypern-től a Dardanellákig. Ugy a hogy mindenkor a legvitézebbül mentek mindig előre a Himalaya tövén, India dzsungeljeiben, Afrika égő napja alatt, bárhol és bármikor, mikor a brit nagyhatalomnak akadt egy-egy Kitchenerje, ki odaszólt a régi gaelek ivadékainak: Kitchener want's you. „Önre szükség van." Ez a felhivás talán a világ legőszintébb verbuválása, a legbecsületesebb, legszintisztább felhivás a kötelességteljesitésére, — hangzatos frázisoktól mentes, megdöbbentően lapidáris felhivás a legnagyobb kötelesség teljesitésére: a meghalás áldozatára. A skótok mindig mentek előre.

Mikor szinről szinre láttam ezt a népet, éreztem, hogy ez a nép nem ismer más szót, mint »előre«. Ezt a szót: sans phrases. El kell hinni ezt annak, ki látja azokat a vitézségi érmekkel ékesitett, féllábú, félkezű öles embereket, száraz, csontos ábrázatuk fölött a parányi, szalagcsokorral diszített skót sapkával, — a csikos skót szövetből varrt pantalonban, mely szinte könnyed eleganciával omlik az egyik vagy másik protézükre, mely hegyekhez szokott, elvesztett vaslábukat helyettesiti. Az »előre« megalkuvást nem ismerő tanát el kell hinni annak, ki vasárnap találkozik a skót ezreddel, mely áhitatos komolysággal robog a templom elé, hogy tanuságot tegyen hite mellett. Elül halálos komolysággal, ősi, öntudatos büszkeséggel emeli ajkához a duda sipját a 20—30 dudás. Nyalka legények. Rövid skót szoknyájukból ütemesen ring az izmos két lábszár, melyen

meglátszik, hogy sokkal többet elbirna, mint a karcsu alak, melyhez tartoznak. Ezek a hegyi lábak épületeket tudnának hordani. A dudások mellén-hátán lefityeg a pompás kacagány, — elül a csikos, prémes sallanggal. Fejükön a kis félrecsapott sapka, szalagcsokorral, a világ legkényelmesebb süvege, mely az idegen szemében valami szinte naiv, kedves, otthonos pongyolaságot varázsol e kemény, katonás menetbe. A dudások mögött a nagydobos. Hadviselt, őszbecsavarodó ember, — ki a két dobverőt forgatja, cseréli, eszkamotálja menetközben, hogy ez már külön virtus. És hiába csodálkozik a kiváncsi idegen, aki merev, csukaszürke, sisakos katonai menetekhez szokott, — hiába rázza fejét a pacifista, aki nem akar hallani többé a népek nagy őrületeiről, — ezekben az istenthivő, verekedni kész skótokban van valami végtelen bizalomgerjesztő. Ezek »előre« mennek vagy mennének mindenkor és minden körülmények között. Miért? ez a csapat nem más, mint egyenruházott nemzeti erő és rendületlen hagyomány. Ez pedig a legnagyobb erő.

De azért minden skót, akármilyen hűséggel teljesíti is a brit lobogó alatt kötelességét, tele van túltengő öntudattal, tele van függetlenségi vágyakkal. Mindegyik mögött ott áll Wallace William szelleme. A »guide«, ki szófukaran ült a soffőr mellett, maga is Highlander (= felföldi) — itt Callander és Stirling közelében átvedlik beszédessé. Hirtelen megmarkolja saját arcát és mutatja, hogy milyen fejlettek arcizmai. Ő is tudja a dudát fujni, — pedig ehhez apró gyerek korában kell hozzászoknia mindenkinek.

Utánozza a duda sipját — és büszkén mutat jobbra: »Itt vertük meg az angolokat.« Büszkén mutat balra: »itt is megvertük az angolokat.« Legbüszkébben mutat föl a hágóra, melyen át beömlik a hamuszinü köd: »Ott is megvertük az angolokat.« Ezt a hatszáz év előtti szabadságharcot emlegeti igy az az ember, ki maga is angol katona volt és a világháboruban golyót kapott az angol dicsőségért... Szélesen mosolyog, mutatja csillanó fogait, — élvezettel illeszti közibük a kurta matrózpipát. Csontos arcát egy pillanatra megvilágítja a gyufa lángja. Mintha valami modern dalt fütyörészne, beledudolja az autocar mellett elsüvitő fagyos, szürke levegőbe:

»Scots, wha hae wi'Wallace bled,
Scots, wham Bruce has aften led,
Welcome to your gory bed,
Or to Victorie...« *)

Skótok, kikben Wallace vére pezsdül, kiket Bruce visz tüzön keresztül, Isten hozott a hősi sirba, vagy a dicsőség elé! Wallace és Bruce vagy hatszáz évvel ezelőtt éltek és harcoltak az angol Edwardok ellen, itt Bannockburn dombjai alatt, hol most az autónk tovarepül. Ezt a dalt Burns Róbert, a skót Petőfi irta, vagy 150 év előtt. — És ez a skót »guide«, kinek egyedüli feladata volna a carban ülő 6—7 nemzetfajta előtt a csomó helynevet elhadarni, — magában ma is lelkesedik, nem sokat törődve azzal, hogy azok az idegenek tudják-e, ki volt Wallace

*) Bruce's address to his army at Bannockburn. Burns csatadala: Bruce parancsa csapataihoz, a Bannockburn melletti csata napján.

és ki volt Bruce, — mi volt az a konfliktus, mi szembeállitotta ezeket az »outlaw knight«-eket, törvényen kivüli lovagokat az angol királyokkal. Nem törődik azzal, megértik-e az ő dudorászását. Ebben a levegőben neki a szent hagyomány, a nemzeti szabadság, az ősi föld vonzó varázsa üde és ezerszer is uj, mert a nemzeti hagyomány mindig fiatal, mint az egészséges gyerek . . .

Otthon kicsit lapozgattam az angol történelemben és meg akartam tudni mindent erről a Wallace-ról és erről a Bruce-ról, kik itt a skót hegyek közt hatszáz esztendők után is uralkodnak szellemükkel.

Mikor elolvastam a skót függetlenségi harcok fejezetét, megértettem azt az üdeséget, mely a rég letünt hősöket a modern idők változott körülményei között is körül veszi — a skótok lelkében. A szükszavu angol krónikás keveset ir Wallaceról, de objektiv, ahogyan csak az angol tud objektiv lenni. Mint krónikás is hideg, mint az itélkező biró. Megmondja őszintén: a skót néphagyomány megteszi Wallacet szálasnak, oroszlán-erejünek (akár a magyar költészet Toldy Miklóst vagy Kinizsy Pált!), de ez »unhistorical« — nem hiteles, mégis annyi bizonyos, hogy méltán választotta Wallacet a hegyek népe nemzeti hősének, mert »ez a bujdosó északi lovag lenézte a feudalismus formaságait és helyébe tette a nemzeti érzést, melyet mindenki a születéssel kap bölcsejébe ajándékul és kötelességül. Csapatai a nemesek jobbágy serege vagy a királyok zsoldos hadai mellett emlékeztetnek a svájci paraszthadakra, melyek önfeláldozó Winkelriedek alatt megálltak

a leghatalmasabb ellenséggel szemben is. Megálltak, mert alattuk volt a biztos talaj: az ősi föld és ennek szabadsága.«

Megértettem a mi guide-ünket, mikor olvastam a három mondást, mely a ködbevesző, legendás Wallace ajkairól hitelesen elhangzott. Mikor Stirling mellett először találkozott Earl Warrenne nagy haderejével, az angol vezér a völgybe rejtőző maroknyi skótnak megalázó békét ajánlott. Wallace visszaüzent: »Nem békéért jöttünk ide, hanem felszabaditani a mi földünket«. Wallace ez alkalommal győzött. Maga Edward király szállt ellene óriás haddal. Wallace a Stirling melletti kis hidon ketté vágta az angol haderőt. Keserű száraz humorral csak ennyit kiáltott át az angol lovagoknak. »I have brought you to the ring, hop if you can.« Behoztalak benneteket a körbe (táncfüzérbe), ugorjatok (táncoljatok), ha tudtok«. A harc hevében összeakadt az angol vezérrel, Durham püspökkel. »Püspökőm, menj inkább misézni«. Igy szólt a skót vitéz és harcolt keményen, véges végig. Vesztett, de elfoglalta — a helyet nemzete lelkében. Ez a három hiteles mondása megadja faja jellemét. Skót volt tetőtől talpig — és ezért kezdtem megérteni a mi Ciceronenk gondolatmenetét . . .

*

A skót tavak szépségét tollforgató nem tudja megérzékiteni. Nincs a szavaknak az a muzsikája, mely a lélekből kiválthatná e tavaknak hangulatát. A sötét viztükörben önmagukat szemlélgető sziklák

komoly poézisét, mely a legnemesebb eposz, — a napfénnyel testvériséget tartó ködök költészetét, mely melankólikus idyll, — az erikás lejtők szelidségét, mely csupa bájos daltermés, csak istenadta művész ecsetje tudja megközelítőleg elénk teremteni, — emlékezetünkbe visszahozni, de nem a fekete betűk, melyek gondolatokat tolmácsolnak, de nem képeket. Ebben a csodaszép görbe-országban nem csak markos skótok, csengős nyájak, derengő nyirfák és violaszín virágok élik a maguk békés, nyugodt, szeretetreméltóan kedves életét, hanem a napsugár és a köd is. Mondtam, — jó testvérek. A napsugarak hirtelen ki-kibukkannak egyik-másik »ben« (hegyorom) mögül és szelíd pajkossággal ragyogják »a hugomat a bánat eljegyezte . . .« — és jön a napsugarak huga, — a köd. Fehéres fátyollal, szelíd bánattal, szerelmes könnycseppel.

Ilyen a »Trossachs«, mely nem csak a várszerű hotelpalotát jelenti a Katrine-tó mellett, hanem jelzi az egész szirtes, dombos vidéket, sötét fenyveseivel, ezüstös nyirjeseivel, melyek között a jóság vagy a szelidség, a báj vagy a bánat tükre a sok »loch« (lake, lacus-tó) — a Katrine, Vennachar, Lomond, Achray, meg a többi. Ezek a tavak a föld lelkének szemei. A hogy az ég belepillant ezekbe a szépséges szemekbe, aszerint váltakozik e szemek pillantása is. Jóság és szelidség, báj vagy fájdalom csillanásuk. Csak a harag és ridegség ismeretlen itt. Trossachs megfelel a »bristled territory« fogalmának, annyit jelent, mint tüskés táj, — sün-szerű táj, szóval valami, ami ellenáll a simításnak, mint a kefe

szőre. A hegyek, a fenyők, az emberek. Nem lehet őket hajlítani.

Nem csoda, hogy a dombok és tavak között telepedett le a régi emberek két jóltevője, ki annyi kincset, édes órát ajándékozott az üres zsebű, üres lelkű szegény emberiségnek, — a monda és a legenda. Harmadiknak azután ideköltözött a két kedves ikerleányhoz a komoly bajtárs, a páncélos lovag, a történelem. Nem az a történelem, mely zsarnok királyokat magasztal, hanem a másik, mely a népek szabadságát istápolja. Más nem ismerte a skótoknak e legbelsőbb szentélyét, a Highland-et, mint a monda, legenda, történelem...

Az új idők esztétáinak ezt a földet költők fedezték föl. Természetes, hisz ez a föld maga a hullámzó rythmus. Négy poéta fedezte föl a csöndes tavak regényét. Az első, Burns Robert (1759 --1796) szivét egészen a »felföldön« hagyta. Hymnust dalolt a hegyeknek, virágéneket a völgynek, csatadalt a dacról fajtájának. Ő csak dalolt. Jött Coleridge Taylor Sámuel (1772 -1834), de ő csak látni jött, csodálni, de nem elvinni vagy hozni. Wordsworth William (1770—1850) csak gyönyörködött, önmagának. Ekkor bolyongott e vidéken Walter Scott (1771—1832), ki nem hiába volt a varázsló Scotus Mihálynak késő unokája. (Annak a Scotusnak, kivel még Dante is találkozott a pokolban.) Walter Scott igazán tudott varázsolni. Először is bejárta e hegyeknek, völgyeknek minden talpalatnyi zugát, ledőlt a Loch Katrine mellett a »Silver Strand« nyirfái alatt, – képzeletében megállitotta a

Ben Venue ormán a ködök karaványát, — megizlelte minden virág illatzamatját, nem önző gyönyörködésből, hanem a költő altruismusából, azért, hogy híven tudja megénekelni. Varázsszavával kicsalta a napfénybe a három őslakót, a mondát, legendát és a történelmet. Amit tőlük ellesett, azt bearanyozta költészete zománcával, letakarta a romantika remekbe szőtt fátylaival — és igy mutatta meg a nagy világnak. Ekkor történt az addig páratlan irodalmi csoda: a költő nem csak nemzete büszkesége lőn, hanem — nemzetgazdasági tényező. Walter Scott romantikája jobban öntötte a skót nemzetnek az aranyat, mint a róna buzája, — a bánya érce, vagy a gyárváros kohója. Akik olvasták Scott meséit, Londonból és Aberdeenből, Párizsból és Washingtonból egyaránt zarándokolni indultak Trossachs tájára, a »tüskés« földre. A posta alig tudott elég lovat előteremteni, hogy előfogatot adhasson azoknak, kik olvasták »The Lady of the Lake« (1810) dalregényét. Mindenki legalább egyszer ott akart állani a Loch Katrine mellett a »silver strandon« — az ezüst-parton, hol Fitz-James királyfi találkozott a kis sziget tündérével, Douglas Ellennel. A költő ezreknek adott kenyeret, mikor nemzetének dalt ajándékozott. Azóta sem ismétlődött ez a történet az irodalomban. De Trossachs meg is érdemelte, hogy Walter Scott-ja támadjon.

Scott bizony engem is szuggerált kedves romantikájával. Mikor ezen a hűvös, ködös, bájosan bánatos júliusi napon Trossachs mellett megálltam a »silver strand«-on, a nyirfák ezüst-partján, a Loch

Katrine hullámai halkan suttogtak, — nekem is elsuttogták a Lady of the Lake meséjét...

Vadászat. Mintha Arany János regéjét hallanám a csodaszarvasról:

»Vad előttük vérbe fekszik,
Őz vagy szarvas nem menekszik;
Elejtették már a hímet,
Üldözik a szarvasgímet...

A gím eltünik Trossachs cserjéseiben. Csak egyetlenegy lovas követi. A mén kidől. A vitéz gyalogszerrel töri a sűrűt. A tó partján csolnak köt ki, fiatal leány lebben ki belőle. Akár Mátyás király találkoznék Vértes vadonában szép Ilonkával... Ez is Ilon. Douglas Ellen, a pártütő lovag leánya. Nem a szelíd magyar virágszál, a királyáért rajongó ősz Peterdi bájos unokája, hanem a skót sziklák vadon nőtt termése. Hívja a vadászt a szigetre, hisz várják a vendéget. Allan Bane, a bárd, megjósolta, hogy vendég áll a házhoz.

Az idegen megmondja a nevét: Fitz James, Jakab fia.

A vadász másnap nehéz szívvel búcsúzik, mert Ellen csodaszép, mert Ellen bátor, nemes leánylelke lenyügözte. Már ekkor szellők szárnyán jár a hír: a király Stirlingbe szállt udvarával és az udvarosok tornán öklelődznek. Ellen otthona meg a pártütők — a malcontensek fészke. Az öreg Douglas a tanácsadó, — a leány szerelmese, Malcolm, hű csatlósa. A lázadók feje a rettenetes Dhu Roderich, a számkivetett Macgregor-ok nemzetségéből. Legott

körülhordják a tüzes keresztet, mint egykor a magyaroknál a véres kardot. A szent barát faragta, vérbe mártották, a keresztfát megperzselték. Malise, Roderich csatlósa elviszi a Loch Achray mellé, onnét Duncan Angus a Loch Vennachar partjára. Perzselje meg a tüzes kereszt az egész törzs forrongó vérét.

Az ős skót hegyek alján, csöndes tavak partján kigyúlad a lázadás. Douglas leányát elrejti a Ben Venue szikláinak titkos barlangjába. De a titokzatos idegen vadász éppen oda vetődik és azt súgja Ellennek: jer velem! A leány kedvesen felel: maradj itt, — de a szívem Malcolm-é... Az idegen lehúzza gyűrűjét és a leány finom ujjára illeszti. — Ellen, tiéd. Ha bajban vagy, menj a király elé. Csillantasd előtte ezt a gyűrűt és kérj bármit: tiéd!

Roderich rossz szemmel nézi a deli Fitz Jamest, hisz nem lehet más, mint a király kémje. Utána küldi Murdoch vitézt: öld meg, ha más nincs a szomszédban, mint az Isten! Fitz James neki vág a sűrűnek, hol egy jámbor, félkegyelmű asszony óvja a veszedelemtől, mert tele van a csere a skót kurucokkal. Murdoch lesből lő a vadászra, de ráhibázott, — a szegény asszony halódva roskad össze. Az ifjú lovag levág egy fürtöt az asszony kihűlt homlokáról és szent bosszút esküszik Dhu Roderich fejére.

Leszáll az alkonyat a felföldre és a magános vadász eltéved. A fák közül láng villan, vendégszeretően pattog a rőzse, — öles skót »Highlander« éleszti a zsarátnokot a deres éjszakában. Szivesen látja a láng mellett a kóbor vadászt és megigéri,

hogy hajnalban kivezeti a szövevényes sűrűből. Mikor pitymallik, megismerik egymást: Ah, ez Fitz James, kit halálra keresek, mert megölte Murdoch bajtárst! — Hisz ez Dhu Roderich, ki életemre tört!

De Roderich igazi skót. Kegyetlen, de egy dolog szent előtte: az adott szó. Szavát adta, hogy épségben kikiséri a rengetegből ismeretlen vendégét; — ezt a szót állja is. Az erdőszélén Fitz James feloldja szavától a vadon vendéglátó urát. Szabadon vivnak, szemtől szembe. Az ifjú lesujtja az óriást. Dobog a völgy Stirling felől, paripás vitézek robognak és büszkén ünnepelik királyukat: Fitz Jamest, ki senki más, mint V. James angol király.

Az öreg Douglast és Ellen leányát viszik a tömlöcbe, onnan meg a király elébe. Ellen arcába szökik a vér, — hisz a király nem más, mint a zöld vadász, ki azt súgta neki: jer velem! A leány lehúzza a gyűrűt ujjáról ... V. James előtt is szent az adott szó, kivált ha szép leánynak adta. Megkegyelmez a pártos Douglasnak és a leányt Malcolmhoz adja feleségül.

Ugy-e, kérdezik, mit keres ez a happy-end-del végződő románc itt útközben, hol szines képet, érdekes élményt várnának! Hát igenis, a legigazabb élmény, beleélni magunkat abba a vidékbe, ahol járunk. Walter Scott meg annyira odatartozik a Highland szépséges birodalmába, mint e hegyek, völgyek, tavak. Romantikájának hősei annyira itt élnek körülöttünk, mint az erika szinei, — mint a napfény játéka, mint a ködök lenge tánca. Aki Scott és hősei nélkül látja e tájat, nem jól látta és nem

látta szeretettel . . . Jöjjenek utánam és tudom, hogy a »silver strandon« — a karcsu, kecses nyirfák alatt találkozni akarnak e hősökkel, talán — az ifjak Douglas Ellennel, — a fiatal leányok — a deli Fitz James-szel. Aki elveti a romantikát, az leverte az élet virágtermésének hímporát, megvetette az üde illatot. Pedig a virág hímpor és illat nélkül csak száraz-takarmány, illattal, hímporral a szépen élt élet ajándéka, Van otthon elég a prózából és realitásokból, álmatlan éjszakákat kitöltő problémákból. Ez itten álom, — szépséges szép álom . . .

Nem csoda, hogy a nép képzelete ezt a regényes vidéket tette meg a »Gaberlunzie man« vándorlásainak tanyájává. Ez a régi skót szó ugyanazt a titokzatos vándort jelenti, akinek atyjafia, a magyar »garabonciás diák«.

. . . Lassan hajlik a délután, mikor Claneagle mellett elrobogunk. A dombok végében, a mi szemünknek talán sivárnak tetsző árvaságban virraszt a híres, drága hotelpalota, az előkelő angol és amerikai sportsman-ek kedvelt otthona. A ködökkel árnyékolt mezőn, melyre a hanyatló napfény a felhőfátylak mögül vérpiros kendőket tereget, szikár sziluettek rajzolódnak, éles, jellegzetes angol sziluettek, nyugodt előkelőségben. Emitt magános lovas léptet. Ezer év előtt Artus király léptetett erre; most paripáját jártatja valamelyik hallgatag angol világfi, ki ide telepedett pár hétre pihenni. Amott szilárd lépésekkel törnek előre karcsu, élesen rajzolt alakok, — talán a Macgregor-ok nemzetségéből, — vitézek, buzogánnyal... Nem; csak golfozó gentleman-

ek, az ütőbottal kezükben... Hiába, az orvostudomány legnagyobb haladása, hogy felfedezte az életet meghosszabbító két biztos gyógyszert: a természetet és a sportot.

Esőcseppek permeteznek, mikor befordulunk Stirling ódon utcájába, a Golden Lion elé. Másutt »arany oroszlán« alatt bizony csak aféle falusi vendéglőt képzelünk. Nem úgy itt az ősi »Strivilin«-ben (Stirling régi neve), Itt minden tradició és szép tradició. Ennél az »arany oroszlánnál« már vagy 200 esztendő előtt királyok szálltak és most az otthonosság és előkelőség meleg fészke. Júliust irunk, a kánikulák havát, mikor tikkad a tarlón a marokszedő; a »Golden Lion« egyik kandallójában pattog a tűz és piroslik a parázs. Nekünk meg jól esik a hizelgő meleg, a puha szőnyeg a hegyek borzongató »nemeréje« után.

Stirling, — hogy úgy mondjam, — a skótok Budavára. Várhegye kiszökel a síkságból mint a felhőket szegő fok. Stirling utcáin valamikor római legiók dübörögtek végig, azok a markos barbár legények, kikből nem maradt más, csak — egy kis ruhadarab. A skót szoknya, mely ma is itt nemzeti viselet. Nagyot néznének azok a régesrégen elmult, rövid szoknyás barbár katonák, hogyha látnák, hogyan ölt a skót úr parádéhoz a szellős kockás szoknyájához — smokingot. A délceg Artus király sokáig ült Stirling várában. Majd olyan lett ez a várfészek, mint hajdan a magyar végek. Néha hetente gazdát cserélt. Reggel a gael, délben a normann, este az angolszász volt az úr falai között.

1304-ben a vár három hónapig birta és állta Edward király ostromát. Azután meg II. Edward idemenekült a vesztett bannockburni csata után. Akkor itt is elénekelhették a skót bárdok a walesi bárdok dalát:

»Levágva népünk ezrei,
Halomba mint kereszt,
Hogy sírva tallóz, a ki él:
Király, te tetted ezt!«

A Jakab-ok itt tartották udvarukat. III. James itt született, IV. James itt élte napjait, itt koronázták a két esztendős V. Jamest, ki azután mint Fitz-James álruhában járt kalandra. Itt fakadt rózsaszállá Stuart Mária, — majd Stirlingben kereszteltette fiát, VI. Jamest, — idevágyakozott akkor is, mikor a bakó előtt meghajtotta fehér nyakát.

Stirlingben versengett a hatalomért a két gyűlölködő család: a Douglasok és a Stuartok vérsége. Fent a vár termeiben csunya tragédia esett 1452-ben. II. James lakomára hívta Douglas Earlt — a pártos ellenlábast. Küldött neki királyi salvus conductust, hogy bántódása nem lészen. Douglas kelleténél többet bizott a királyi szóban és jött. A kandalló pattogó lángjánál a király váratlanul rászólt Douglasra, hogy szakítson párthíveivel: »Akarom, hogy így legyen« — mond a király. »Nem lehet« — felelt a dacos, büszke Earl. »Akkor í g y legyen.« Váltotta a király a szót és legkegyelmesebb kezével ledöfte vendégét. A skótokkal azonban nem lehet tréfálni. Ott termett a hirre a többi négy Doug-

las. Körülzárták Stirlinget. Keresztre szögelték a királyi menlevelet és hitvány gebére kötve hordozták hegyen-völgyön, — az ország csúfjára: ennyit ér az adott szó, a királyi vendéglátás . . .

Régen volt, nagyon régen. Ma a hatalmasok nem szurják le ellenfeleiket, hanem rendjelet, miniszteri tárcát, busás stallumot nyujtanak át a malcontenseknek — és így is rendbe jő minden . . .

. . . Az esőcseppek hullanak, hullanak, mint könynyé vált emlékek, melyeket a fény felcsal a magasba, kicsikét ragyogni, — azután leszór a porba. A Firth of Forth végefogyhatatlan hidja felett még pompásabb hidat épít az alkonyat: a szivárvány hidja boltozza át a tengerőbölt. Pompás ez az este a ködös, regés Caledonia partjain.

Edinburgh parádés utcája, a remek Princes Street kihalt, valóságos északi Pompeji. Nem látni embert, életet. A város ötödfélszázezer lakójából alig egykettő lézeng az utcákon. Vasárnap van, — a kemény, szigorú Knox vasárnapja. Halkan ismételgetem magamban a tavak neveit: Lomond, Achray, Vennachar, Katrine . . . Mint kis diák a leckét. Mindegyik név mögött lelkemben szinpompás képeket rejtegetek, — hosszú történelmi, regényes filmeket göngyölítek fel. Hogyha meg tudnám mutogatni, azt mondanák: ezeket a szineket csak festeni lehet, a valóságban nincsenek . . . ezeket a meséket csak költeni lehet, — az élet más volt! Én mosolygok, mert én tudom, hogy is volt. Magammal vittem mindent.

Az Orinoco lassan úszik ki az öbölből. Edin-

burgh lámpái összevisszafonódnak a part lejtőin, mintha aranyfonálra fűzött gyöngyszemek csillognának a hegyoldalon, meg lent a mélyben is, hol néha egy-egy hullám tovább teregeti, hömpölygeti, összekuszálja e csillogó fűzéreket. Uszunk észak felé és én újra nézem, nézve nézem az éjjel titokzatos tengerét. Nézem addig, míg dideregni kezdek. Betekintek a társalgó terembe, hol szól a jazz és keringenek, ringanak az ifjú párok. Hallga, mi ez? a derék német zenekar átcsap a magyar rapszódiába és megtoldja egy kuruc nótával. Hogyan? — gondolom, igazán stilszerű a skót kurucok földjétől magyar kurucdallal búcsúzni. De hát itt az Orinocon ezt nem érti más, csak én, a magyar. Egyszerre igazán megértem: az az elnyűtt zongorás, ki évtized óta üti a billentyűket a Hapag zsoldjáért, Curaçao-tól Spitzbergenig és Bremerhaventól Ceylonig, — pestmegyei magyar ember. Szerényen, szavak nélkül köszönteni akart — nekem és mindannak, a mi láthatatlanul összekapcsolt bennünket. Ez a szerény magyar tudott uralkodni az egész zenekaron, tudott, ha akart, — igen, mikor fajtájának köszönteni akart. Hova nem telik a mi fogyó fajtánkból!

Az olasz Zanellának van egy remek költeménye. A kiknek egy fedél alatt ringott bölcsejük, szétszóródnak. Ki a sivatag homokján, ki a tenger fenéken . . . De összetartoznak. Csak azért is. A forgószél a sárga leveleket szétfujja, — újra összefujja . . . Ezekre van irva a mi sorsunk.

*

Éjjel a skót tavak regéivel álmodom. Egyetlenegyszer hallom a habok loccsanását és meg nem állhatom, hogy a kis kerek ablakon ki ne tekintsek a hajófenékről. Kialvó csillagok, ködös derengés. Csodálatosan álmomban is megéreztem, hogy búcsúzni kell valamitől. Nem sokára kiérünk a Murray öböl széles tengerébe. A hajnali ködben pompás sötét sziluettek: Aberdeen gót tornyai. Egyiken reszkető fény: a toronyóra. Az egyetlen fény, mi virraszt a hullámok messzeségén. Ott valahol a ködös partokon mérik az időt — s mennyi együttérzés ebben az időmérésben ... Csak az ember ért hozzá, hogy mulandóságát rendszerbe szorítsa. Ott emberek vannak ...

Dél felé egyre uj partok jönnek, mennek. Az Orkney szigetek, az »Orkádok«. Átmentünk a Pentland Firth tengerszorosán, 67 sziget sorakozik körénk. Ma is csak 28-on laknak igénytelen skót hajósok és pásztorok. Ritkán érintünk a földön ilyen pontot, mely arról nevezetes, hogy lakói egyre fogynak. 1890-ben még 32.000 lélek élt itt, — 1918-ban már csak 25,827. Akkor, mikor az emberek messze tengeren túl irtják Brazilia őserdeit és valósággal marékkal hordják a humuszt a Zahara homokperemére, hogy legyen helyük a földön. Itt fogynak. Nem azért, mert a klima egészségtelen, hiszen pompás itt a levegő, — nem azért, mert az élet szegény, — hiszen Kirkwallban, a csöndes kis »városban« — a legpompásabb bolt az ékszerész boltja, — hanem fogynak annál a törvénynél fogva, mely Svájc magas regióiban eltünteti a legeltető

»Alpokat«, — másutt városok közelében elapasztja a falukat. Az emberek keresni akarnak és jobban élni. Az új idők fiai nem szeretnek a mostoha földdel, a sziklával bajlódni. A régi piktek sírja körül egyre csöndesebb lesz a világ.

1266-ban Magnus, norvég király eladta ezeket a sziklákat a skótoknak és Orkney merész grófjai voltak e vidéknek leghiresebb kalózai.

A hangulatot itt már az Atlanti óceán uralja. Nem látjuk ugyan végtelenségét; hiszen egymás mellett hemzsegnek a szigetek, az apró zöld fensíkok, a kisebbek meg fantasztikus, sötét szirtek. Egymás mellé tolulnak, mint az ijedt nyáj. A nap, a levegő, a köd, a színek — minden már az óceán hatása alatt áll.

A legfontosabb sziget Mainland vagy Pomona. Ezen vár vendéglátó kikötővel a kis Kirkwall, a legészakibb skót város. A kis város fölött tarkálik a hires St. Magnus katedrális vörhenyes téglaépítménye*). Szépséges darab középkor, lebilincselő különösséggel, szuggesztiv misztikummal. Talán furcsán hangzik, de mégis így van: a régi templomok mindenütt illenek ahhoz a napfényhez, mely beragyogja a tornyaikat, — ahhoz a klimához, amelyben emelődnek. Mintha a templomokat is a napfény meg az éghajlat termelte volna, mint a flórát és a faunát. Hellas sötétkék ege alá az Akropolis fehér oszlopos csarnokai valók, — kelet verőfényes ál-

*) 1137-ben kezdték építeni a normannok, valószinüleg a »jó« Magnus norvég király emlékére, ki Szent Olaf hagyományaihoz képest az északi szigeteken megerősítette hatalmát és a kereszténységet.

mához a karcsu minaretek, — a forró olasz levegőbe a hűvös bazilikák, — észak szálldogáló ködébe a gót tornyok tüneménye. Természetes. A templom a hit termése — és a hit más és más a napfény meg a klima szerint és soha egészen azonossá nem válhatik. A St. Magnus katedrálisa fölségesen illik e gael-skót szigetek millieujébe.

Ahogy mindenütt, hol hegytetőt láttam, ellenállhatatlan vágy vitt a legmagasabb oromra, úgy minden hires templomtorony is lenyűgöző varázserővel emel a magasba. A San Marco, az Asinelli és Garisenda után St. Magnus harangjai is a mágnes erejével huztak fölfelé. A hangulat fent a torony peremén csodaszép élmény. Már pusztán látni a tengerbe szórt szigeteket nagy gyönyörűség. Ilyenkor mindig valami edző, örökkévaló küzdelemre kell gondolnom, dacos, egyéni, hajthatatlan jellemre. Kiemelkedik vagy elsülyed, ellenáll vagy elbukik, de küzd az ostromló árral, — a tömeggel! A barnuló szirtek lejtőin sárgazöld legelők. Itt még valahogyan fiatal a nyár, mintha a július is igazában még csak április korában járna. Majd az egyik, majd a másik szigetre gubbaszkodnak füstös felhők, majd itt, majd ott köti össze a szigeteket a szivárvány karcsú boltíve. Mintha az egész mennyország szines mozaikkal volna kirakva. Az ég szinei és hangulatai annyira változók, hogy egyik pillanatban sírni tudnék a komorságtól, a másik pillanatban mosolyogni a derűtől. Végül köröskörül minden csillogás: a hulló permeteg minden csöppje gyémántpor, a házak teteje csupa apró tükör a ned-

vességtől, — az óceán ezüstös káprázat. Be kell hunynom szememet, hogy méltóan tartsam, a mit látok: az élet teljesteli ragyogását.

»Kama ra haha?!« hangzik a torony tetején. Ácsok köszöntenek a torony párkányán, ősi gael nyelvükön. Annyi, mint az angol »how do you do« — hogy van?! Szóba elegyedünk velük. A tornyot járó délamerikai spanyol megjegyzi, hogy ilyennek képzeli a skót »bagpipert«, a dudást, mint ez a szárazképű, izmos ácslegény. Szeretné hallani ezt a furcsa hangszert, mert a messze Curaçao-ban, a tropusok alatt soha sem hallott róla. Csodálkoztam, — hisz a duda a legnemzetközibb hangszer. A pásztorok bajtársa. A magyar juhász belefujja búját a birka bőrébe — és szélnek ereszti belőle. A gajdás a Száva partján kólóra hivja a cseresznyeszemű leányokat. A Vezuv pásztora az útmenti Madonnakép előtt dudaszóval zengi el lelke primitiv zsoltárait. A francia népdalok hőse a »biniou« nélkül összekeverne ürmöt és örömöt: »À nous deux, toi qui consoles, Biniou, mon biniou, mon cher binioul« A hórihorgas skót dudaszóval masiroz a gyarmati halálba. Otthon hallotta a duda sipját és mint katona ebben a sipszóban viszi magával az otthont, a honvágyat, — a viszontlátás reménységét . . . A St. Magnus tornyán dolgozó ácsot legott megkapja a »bagpiper« szó, a dudás megemlitése. Dicsekszik, hogy ő is érti ezt a mesterséget. A birka bőréből régi skót dalokat tud kicsalni. A dudának sohajtása az ő lelkének dalává, a skót dombok muzsikájává, a tenger ütemévé, a Mac Gregor-ok balladájává vál-

tozik, mert ő hat éves kora óta fújja. Nézzük csak arcizmait... Fürgén kúszik le ellőttünk a torony csavart, végefogyhatatlan lépcsőin és vezet a tengerpartra. Eltűnik a kőviskóban, kibujik dudájával és fújja, fújja a dacos, melankolikus,egybe folyó melódiákat, melyek túlsivítják a haragos tenger morajlását. És ekkor történt valami jelentéktelen dolog, a mit érdemes följegyezni.

Közismertek az adomák a skótok kapzsiságáról. Stirling és Callander között skót Ciceronenk önmardosó humorral ontotta ezeket a jóizű régi anekdótákat p. o. a fukar skótról, ki megtudja, hogy a temetőben ingyen sírhelyeket adnak és legott fejbe lövi magát, hogy a temetési költséget megtakarítsa, — vagy a skót fuvarosnak a gazdájához méltó lováról, mely megcsökönyösödött az országút közepén és inkább kimúlt a buzdító ostorcsapások alatt, mintsem odább lépett volna, — mert patája alatt megérezte a valaki által elvesztett pennyt — és ezt világért ki nem akarta engedni patája alól... Itt a tengerparton történt valami, mi nekem nagyon tetszett. A curaçao-i nábob zsebébe nyult és egy fontot akart a dudás markába csúsztatni. Emez hátratette kezét és büszkén jelentette:

— Én skót vagyok. Pénzért nem dudálok — csak a magam gyönyörűségére...

Mikor elhagytuk Kirkwall kikötőjét, hogy beleinduljunk az Atlanti óceán csillagos nagy éjszakájába, nem is tudtam teljes odaadással átengedni magamat ennek a nagy pillanatnak, melyet minden új élménynél csak egyszer — legelőször — lehet átélni. A

hajóról is, a parton a hanyatló napsugárban élesen láttam azt a parányi fekete pontot, ki a zugó hullámoknak, saját gyönyörűségére fujja a dudáját. Saját gyönyörűségére. Irigyeltem ezeket a kemény skótokat. Milyen nagyszerűen megélhet minden balsorsban a nemzet, melynek fiai élelmesek, kitünő üzletemberek, — de amelynek önérzetét sem kicsinyben — egy-két fonttal, — sem nagyban, százados hatalmi kapcsolatokkal — sem lehet megvásárolni.

Ez is szép benyomás volt utolsónak — a többi mellett, hogy elhagytuk a skót vizeket.

OSZK

FARÖER.

Nem is a gymnáziumi földrajzi órákból emlékszem e szigetek nevére, hanem a váltójogi jegyzetekből... Azt tanították, e szigetek annyira túl vannak az óperencián, hogy a váltójogi cselekmények teljesítésére a boldog adóssal szemben, ki Faröeren lakik, a nemzetközi szerződések egész külön hosszú határidőket kötnek ki. Már akkor, diákkoromban titkon irigyeltem Faröer lakósait, talán nem is ezekért a hosszú határidőkért, hanem mert elképzeltem, milyen békés hely lehet, hova nem jut el a kereskedelem láza és a jog idegessége.

Most őszülő fejjel idevetődtem ezekre az elhagyott szigetekre. Nem csalódtam. A béke áldott országa minden hely a földön, mely messze esik az érdekek harcától. Az igénytelenség nyomában mindig ott a megelégedés és a boldogság — és a hol mostoha a természet, az édes anya jóságával áld a béke.

A déli órákban jelentek meg a felhőző ég és a foltossá tarkult tenger között ide- s tova illanó napfény vetítésében a távoli sziklafantómok, a Faröer. (Némelyek szerint a »juh-szigetek» mert faar = juh, — öer = szigetek, — mások szerint »tollszigetek« mert fjär = toll.) 22 sziget, melynek rettenetesen

meredek partjait örökké izgatottan tombolja körül az Atlanti óceán. A partokon kevés a kikötő hely. Egyes szigetekre, p. o. Dimon-ra, csak 100 méter magas kötélfelhuzóval lehet embert, állatot, árút a partra szállítani. A vihar és forgószél állandó lakósai e szigeteknek, akár a régi norvég halászok unokái, kiknek a sors ezekre a szirtekre irta: »itt élned, halnod kell.« Mikor a ma már kiégett vulkánok megépitették ezeket az erődöket a haragos tenger közepén, talán még az Úr maga sem szánta ezeket a szigeteket emberek tanyájául. De hát hol van az a sivárság vagy pusztaság, hol az ember gyorsabban ne verne gyökeret, mint a fűz vagy a fenyő? Pedig ennek a két fának elég szerény »standard of life« elég.

A klima enyhe. Lovak és juhok még télen is megtalálják a táplálékot a szabadban, pedig minden kosárnyi fű mellett háromszor annyi kő bukkan ki a földburokból. A nedves, ködfátyolos nyár középhőmérséklete alig 10 fok Celsius.

A IX. század elején raktak itt fészket a kóbor norvégek. Az ő utódaik az a 20—22,000 kemény kötésű ember, a »Färinger«, kik ma itt tenyésztik juhaikat, — gyűjtik a miriád tengeri madár tollát és tojását, — kikaparják a föld alól a kevés kőszenet, — halomszámra fogják a fekete »grind«-et, vagy a »tökfejű bálnát« — (globicephalus melas, — Grönlandban »nizernak«) és megélnek ebből tisztességesen. Az igaz, hogy az a derék állat, a fekete cet, vagy fekete delfin, önfeláldozóan gondoskodik Farőer lakóiról. Ha elhangzik Thorshavn-ban a kiáltás:

»Grindabud« — vagyis »itt vannak a delfinek« — ujjong a kis város. E kiáltás valóságos mozgósitás. A hegyeken kigyuladnak a tűzjelzések a szomszéd szigeteknek. Ember ember hátán, csolnak csolnak mellett. Az 5-6 méteres állatokat mint a fejvesztett nyájat neki terelik a kikötő partjának és gazdag a fogás. Darabonként egy tonna halzsirt főznek ki a »Grind«-ből. Brehm leírja az ősi szokásokat, melyekkel a fekete delfinek jöttét fogadják a derék »färing«-ek. Még ma is tartja magát két babona. Az egyik az, hogy a delfinek visszafordulnak, ha papot látnak, — ezért a tiszteletest ilyenkor tisztelettel megkérik, hogy vonuljon vissza. A másik hit, hogy a grind visszafordul akkor is, ha áldott asszony áll a parton. A polgármester meg is súgja a fiatal asszonyoknak: »menjetek haza!«

A 17 lakott sziget közül Stromö-n virágzik Thorshavn, a 2100 lelket számláló főváros.*) Messziről fehérlenek barátságos házai a ködös hegyek alján, a Naalse-fjord feketekék hullámai felett. Ebben a fehér derengésben, mely a háborgó óceán közepén vár bennünket, annyi a kedvesség, a barátságos melegség, hogy nehéz e fehérlő derengés örömeit, e várakozó örömteljes érzést, ezt az ellenállhatatlan vonzó képet megértetni azokkal, kik még maguk nem tapasztalták, mit jelent »kikötni.«

A parton pompás típusok. Nagyszakállu, de bajusztalan halászok; fejükön a tömlő formájú, óriás barna sapka, vörös vagy kék harántsávokkal. Körülöttük

*) E 17 sziget: Stromö, Österö, Suderö, Vaagö, Sandö, Bordö, Kalsö, Viderö, Kunö, Nolsö, Fuglö, Mugenäs, Svinö, Skuö, Heftö, Holterö, Store Dimon.

a sok-sok szőszke, csacsogó, kacagó gyerek. Ez a sok kék szem annyi kedves mosolyt ajándékoz nekünk a partraszálláskor, hogy már ezért is érdemes volt kikötni, mert itt bizony kiköt a lélek is valami üde révben, a gyermek-lelkek derűs reménységeinek biztos mólóján.

Dombos, zeg-zugos utcák; apró faházak; a háztetőkön nádfedél helyett gyöp. Az egész város arculata: mintha derék, kötelességtudó tiszteletes arcába tekintenénk. Bent a szobákban csin, tisztaság; itt a becsület lakik mindenkivel lakótársul.

Addig is, mig eláll a permeteg, betérünk a muzeumba. Büszkén mutogatja a kőkorszakbeli csecsebecséket, a kelta őslakók házi eszközeit a muzeum őre. Csupa szerénység a modorban, — csupa büszkeség a tudós szavakban. Gazdagok e kőkorszakbeli gyüjtemények. Tehát jó néhány ezer éve, hogy itt a tenger közepén, e bazaltsziklákba belekapaszkodott a civilizáció apró zuzmója. Tovább permetezik. Betérünk a kedves teaházba. Five o' clock tea Faröeren... Innen hamar kicsal a napfény. Föl a dombra! Szétszórva állanak a gyöpfedelű házak, — kipányvázva legelész egypár Shetland-pony. Körösköröl kékellik az óceán és belemerengenek a sötét sziklák, az örök küzdelem mauzoleumai. Szakadatlanul ingerkednek egymással a szelid jó fiú: a napsugár — és a durcás fiúk, a mindenünnen föl-bukkanó ködgombolyagok. A panoráma szép, szépséges szép, szabad. A szárnyszegettség gyógyul; valósággal fizikailag érezni a lélek gyógyulását.

És az emberek? — Azt modhatná valaki, —

majd éppen 4—5 óra alatt lehetne megismerni valamelyik emberfajtát! — mikor egyetlen ember megismerésére esztendők nem elegendők... Igaz, — ám az egyént nem lehet megismerni, — az egyes ember titok, de a mi százakban és ezrekben közös, az magától sorakozik elénk, — az ott van a porták csinosságában, — a kis ablakok árvácskáiban, a köszöntő szemekben, ott van berendezkedések formáiban, — annak az érthetetlen idegen szónak dallamában, mellyel minden kérdésünkre felelnek öregek és fiatalok — fiúk és leányok.

Ezek az emberek ma is az ősi islandi nyelv tájszólását beszélik, melynek sehol másutt nem akad visszhangja. Az Edda nyelvét. Ha szólunk valakihez, csupa készség, csupa vendégszeretet, — és ez becses ajándék az idegennek, mert ezek az emberek érdek nélkül kedvesek. Pár óra múlva megyünk tovább, — nem hagyunk itt semmit. Az egyetlen emlék a megjegyzés: júliusban itt járt az Orinoco...

Nagy a kultúra. A parányi szirtország adott már nagy embert a nagy világnak. Csak egyet említek, azt, kinek kis szobra ott áll az Amtmann kőháza előtt. Itt született Finsen Niels a nagy orvos (1860 december 15-én, Thorshavnban, — meghalt 1904-ben Kopenhágában), ki az islandi Reykjavikban folytatta tanulmányait és a fényhatások gyógymódjával jóltevője lett a nyomorultak ezreinek, kik bőrtuberkulózisban szenvedtek. — A hitük erős, mint minden elégedett és boldog emberé. A papnak nehéz sora van, -- mert mindegyik lelkipásztor 5-6 templomot kezel. Bizony néha 20—30 kilométert

kénytelen egyiktől a másikig gyalogolni vagy lovagolni, keserves, köves, kálváriás utakon. A küzdelmes és szerény életmódhoz, az istenes élethez megvan a megelégedés biztos talizmánja: a teljes politikai szabadság. A Lagthing a teljes autonómia testülete. Élén áll az Amtmann, aféle faröeri bán, — meg a legmagasabb rangú lelkész, kik köré csoportosul a 18 választott törvényhozó. Ezek évente Olaus napján összeülnek, meghányják-vetik a törvényjavaslatokat, — de csak négy hétig szabad tanácskozniok. Mennyi okosság a négy heti idő korlátjában. Sok beszédnek sok az alja, még ha a nemzet bölcsei beszélik is... A törvényjavaslatot azután a dán nemzetgyűlésbe küldött követ viszi Kopenhágába.

Hamar telt az idő, míg mindezt a Grind-bálnáról és a Lagthingről megtudtam. Meg kellett fordulni akkor, mikor a legjobban csalogatott az ösvény a sziget misztikus belsejébe.

Visszaballagunk a dombtetőről a kis kikötőbe.

Az ösvényen egyik utitársunkkal találkozom. New-York-ból való. Ő csak most indul tapasztalatot gyűjteni a kis szigeten. Fensőbbséges mosollyal kérdezi:

— Sir, van itt egyáltalában valami látni való ezen az elátkozott magános szigeten? Látnivaló — Amerika után?

— Sir — mindent láthat itt, a mire Amerika annyira büszke!

Meglepetve bámul rám. Nevető szeme csupa kérdés.

— Nos — mindent láthat. Csak körül kell nézni. Hogy itt nincsenek skyscraperek? Ime, ott van a Fuglabjerg vagy a Sucuroy sziklája. Ezek igazán

karcolják a felhőket, nem úgy, mint a new-yorki East Sixties emeletesei, melyek eltörpülnek ezek mellett. Épen most tépik ketté az óceánból fölgomolygó fellegeket... És akar látni igazi forgalmat? Figyelje csak meg a Sund két oldali szirtjeit. Az ön gőgös New Yorkjának vagy hat millió lakója van. Ezeknek a »magányos« szirteknek egynéhány miriád. A madarak. Szárnyuk elsötétíti a napot, mikor megindulnak... És Amerika után erőt keres, igazi energiát? Pillantson a háborgó tengerre, melynek habjai megtörnek a dacos grániton és toronymagasból hullanak vissza — ki tudja — talán néhány százezer esztendő óta. Fáradhatatlanul. Másodpercenként. A Niagarák ezrei dörögnek itt szakadatlanul. Annyi lóerő semmisül meg itt örök munkában, a mennyi a nagy United States összes gépeit játszva tudná hajtani, mint a kis vérpatak a szivet. Ah, Sir, ön reményteljes jövőt akar látni e kopárságokon? Számlálja meg azokat a csikos sapkás, fatopános, pirospozsgás gyerekeket, kik lent a kis mólón tolonganak kiváncsi mosollyal és alig várják, hogy a csónakokba pattanhassanak és körültáncolhassák a sajkákon a mi fehér hajónkat. Csakhogy ezek a szőke kis fiúk nem termettek az önök dollárjainak és tankjainak hengere alá. Ezek a szőszke kis fiúk nem termettek arra, hogy tüdővészes gyárakban raboskodjanak. Nem termettek arra, hogy a jó business kedvéért másokat megöljenek, mikor csak azért szabad ölni, mert a pusztitásra kiküldött férfiak uniformist öltöttek. Nem termettek arra, hogy a csontjaik a világ négy tájéka csatamezőin por-

ladjanak. Ezeknek az embereknek nincs más ellenségük, csak egyetlenegy, a ki egyedül méltó ellenfél az ő békéjükhöz, aki egyben legjobb barátjuk és hűséges kenyéradójuk; a háborgó tenger. Ezek a lenszőke kis leányok, hajókötél-vastag hajfonatukkal nem akarnak fiatal özvegyekké válni, mert valamelyik generálisnak vagy diplomatának úgy tetszik. Az ő ambiciójuk a legnagyobb dicsőség, — a boldog házi tűzhely.

És ezért itt még olyat is lát, ami az Unióban vajmi ritka, valósággal fehér holló. Itt lát elégedett embereket.

Az amerikai bajtárs elképedt, mert észrevette, hogy európai szemmel többet látni, mint amennyit az üzletekben kicserzett yankee szív megérezni enged.

— Well, — szólt komolyan. Megigazította a nyakán függő pompás látócsövet. — Ezeket már magam is megnézem . . .

Ezzel majd el is mondtam, mi mindent láttam Thorshavnban.

Éppen egyik kis bolt előtt haladtunk el. A gazda kilépett és kedvesen ajánlotta, hogy még mennénk föl a kis dombra, hol valami monumentum áll, a Kongemindet, IX. Christian király látogatásának (1874) emlékére. Onnét nagyon szép a tenger, a part. Vigyük el képét lelkünk filmjén. Szeressük meg Faröer világát és nézzük meg otthon újra meg újra lelkünk varázstükrében. Az ott magasan a kórház. Olyan, mint a tömérdek várkastély. Annak, aki beteg, a legszebb, a legjobb, a legtisz-

tább hely kell. Hogy a kórház szomorú épület? — azért állították külön dombtetőre? ... Dehogy is; a kórház az örröm otthona, mert hiszen nincs nagyobb boldogság, mint a visszetérő élet...

A jó ember angol szóval szólít, hiszen tudja, hogy a dán szót nem sokan értjük, még kevésbé a fáriskát, az ősi normann nyelvet. Ez a szives ember, ki mindenképen bizonyitani akarja szigetének hires vendégszeretetét, tekintélyes férfiu. Hamar ki is találjuk. A tiszteletbeli angol konzul. Milyen csodálatos hatalmat jelent egyszerű faházán, a virágos ablakok közt az emblémás címer. Csodás hatalmat, nagyot, az egész világot besugárzót. Olyan, mint a csillag. Távolról nézem: csak parányi mécs. Közelről nézem: óriás globus, álló csillag, mely bolygókat ural. Ahol egy sziklafok áll ki az óceán közepén, ott megveti lábát az angol érdek.

Az Orinoco lassan kikanyarodik Thorshavn védett kikötőjéből, a Nolső-fjordból. Azután befordul a kikötő keleti dombszárnya s a kis Nolső-sziget között a hosszú keskeny Sundba (tengerszorosba), mely délkeletről északnyugatra vad folyamként hasítja szét a két legnagyobb szigetet, Stromöt és Österöt.

Délután öt óra. Thorshaven fölött a hegyek beárnyékolódnak, mert nagy fekete felhők, mint óriás varjak csapatai, húzódnak föl a szigetek mögül. A házak lassan átváltoznak parányi fehér kockákká, a sötétzöld gyöp között, itt-ott még csillan egyikmásik ablak. A tenger néhol tintafekete, néhol vakító ezüst.

Mikor indultunk, vissza a hajóra, a mólón ácsorgott néhány fehérszakállú vén halász. Egyikük megbökte csíkos, zsákforma sapkáját és mosolygó szemmel szalutált.

... der er Bölger... Vannak ott hullámok!

Örült az öreg, hogy hullámokat kapunk, mert hiszen ez neki — legszebb.

Világjárt hajósok Faröer e pompás tengerszorosát Dél Amerika Magellan-útjához hasonlítják. Nagyszerű és megrendítő; szűk és mindig szeles. Egetverő sziklafalak között tombol föl és alá az Atlanti óceán két áramlása. Mikor benne vagyunk a Sund falai közt, melyek két oldalt a leszálló ködökig merednek és azért azt az illuziót keltik, hogy túltekintenek a fellegeken, — a habok zúgása túlzakatolja a motorok zaját. Mintha télen a szobában hallgatnók a vihar süvöltését... A két sziklasor, melyek közé a Sund ékelődik, eszembe juttatja a Dolomitokban a Latemar falait. A hullámok akarata itt sysiphusi munkát végez. Hófehéren locssan vissza az akaratosabb szirtekről és örök, melankólikus rythmusban búgja a tenger nagy operáját.

Ennek a tengerszorosnak végigjárása önmagában elsőrangú tengeri élmény. Azt hisszük, lehetetlen valaha nyilt vizekre kijutni és a másik végen nem várhat ránk szabad világ, hanem a mondák ködébe vesző skandináv mythológia birodalma, Thor és Odin hajléka, az óriás ország.

Lassan az Osterö sziget legmagasabb szirtje, a 882 méter magas Slattaratindur alapzatának leg-

északibb sziklafoka alá siklunk. A rengeteg kőfalakon egyik párkány fehérlő hósávokkal, a másik fekete pernyével van tele. A hajó mozsara erdődül és nyomban elsötétül a ránk boruló alkonyati ég, mintha másodpercek alatt órákat esteledett volna. A derengő hósávok és a fekete pernyefoltok fölreppennek, — siketítő krákogással. Nincs ott hó, sem pernye, hanem millió és millió madár. A fehér tolluak mint a december kavargó hópihéi, a sötét tollazatuak mint a vulkánok hamúesője — kóválygognak el fölöttünk. Észak egyik leghiresebb »madárhegye« alatt hajóztunk tova.

Mikor e nagy riadást láttam, a millió madár fölreppenését, önkénytelenül a világháború első nagy mozgósítására kellett gondolnom. Így röppentek szét milliók az első ágyúdörrenésre és ily riadtan vert milliók szive. Csakhogy itt e riadalom nyomán nincs hosszú fájdalom. A madarak végtelen hadai visszatelepszenek a szirtek párkányaira és tovább kotlanak, költenek, versengenek, mintha nem történt volna semmi sem. Igazán semmi baj, — szent a béke, mig új hajó vetődik erre, hogy megismételje a madarak nézete szerint — bizonyára otromba zajos tréfáját...

Künt vagyunk újra az Atlanti óceánban. Az ég csatamező a háború után: futó felhőcsapatok surrannak ide-oda. Köztük megvillan egy-egy darab skárlátvörös égbolt, — majd a csillagok szerény őrtüzei. Islandon földrengés volt. Megremegett a tenger is. Az óceán nem tud megnyugodni. A víz fölött vagy 10 méter magasban is, a legfelső fedélzeten arcomba vágja a szél sodra a sós hullámzáport. A dermesztő

szél csontig rázza az embert; a hintázás több a mulatságnál. 8-10 méter föl, — ugyanannyi le — másodpercenként. A kivilágított olvasóterem toronymagasra emelkedik, mintha léggömb kosara volna csak; a lépcsők csodálatosan elsülyednek, lefelé futnak lábunk elől és azt hisszük, végtelen mélyet kell lépnünk. Az utasok rohamosan fogynak; a ki még a fedélzeten jár, kisértetiesen halovány. Akaratlanul is a hirhedt párisi cabaret, a N é a n t vetítései jutnak eszembe... A Deck stewartjai savanyú arccal mennek körútra és nyomukban megjelennek a kis khinai inasok, kik ilyenkor támadnak föl a hajó mélységeiből, hol a tisztogató műhelyek vannak elrejtve.

A k a r o m a tengert csodálni, megfigyelni a pompás hullámjátékot, — akarom egész szívvel köszönteni — Atlantiszt! De akármennyire akarok m á s r a gondolni, lenyügöz valami rettenetes egoizmus. Önmagamat figyelem, minden más közömbös. Ellenállhatatlanul, eltaszíthatatlanul tér vissza hozzám mint a gondolat elhajított bumerangja — a régi olasz dal, az »altalena« — a hintadal:

— sull' altalena io non voglio più sudar,
mi fa l'effeto di mal di mar...«

A hajó lassan átváltozik egészséges emberek csöndes kórházává. Csak azért is — ujra körülnézek, hogy homályosodó szemmel is tartsak, mentsek mindent, de mindent — megmentsem magamnak az ég piros csikjait, az éjszaka sárgás derengését és a háborgó óceán magasztosságát. — Aztán — legjobb álmodni Island meséit. Addig cseng a fülembe az

»altalena« — a hintadal, — mig ujra fölébredek. Verőfényes, langyos reggel. Tükörsima óceán. A hajó orrán a sirálypár feketegyöngy szemeivel gúnyosan pillantgat reám:

— Ti — ti mertetek bennünket tegnap fölriasztani? Itt mi vagyunk igazán otthon...

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ISLAND.

Július 24. Délután 4 óra.

Atlantiszt láttam kiemelkedni a tenger hullámaiból. A fehér hajó lassan úszott észak felé. Órák óta néztem az egyenes vonalat, mely a viz-óceán azurját elválasztja a levegő-óceán nefelejts-kékségétől. Azon az egyenes vonalon találkoznak a tenger és az ég. Mintha az óceán zordon sötétségével az erős, a nyugtalan, a vad és akaratos férfiu volna, — az a nefelejtskék ég pedig boldogságos derűjével a gyöngéd nő. A férfi sorsa, jelleme, vadsága is a nőtől függ. Itt is. Hogyha azon a gyöngéd kékségen csak kicsit beborul, megremeg a férfióceán hangulata is. De bárhogy tombol, nem tud felérni a másik bájához és tökéletességéhez.

Kiapadhatatlanul hullottak reám a langyos fénysugarak végefogyhatatlan kévéi, mint az áldás a bőségszaruból. Vártam valamit és néztem észak felé.

A hajócsavarokkal két oldalt fölkavart habok szivárványosan permeteztek mögöttünk szerteszét, mint az ifjúságnak szétillanó tarka álmai. Oktondi halászmadarak sipogva, bukdácsolva menekültek a zöldes végtelenbe. A tömérdek ezüstsirály és viharmadár, mely a Faröer-től kisér hűségesen, szétter-

jesztett szárnyakkal mereven lebeg a levegőben, mintha láthatatlan fonálra volna fölfüggesztve, melyet csak néha rántanak meg a napsugártündérek. Csak 5-6 fok meleg van és mégis szeliden simogat a sósízű áramlás.

Egyenest észak felé néhány ezüstfényű felhőgomoly vitorlázik. Találgatom, honnan jönnek, hova mennek? Egyszerre alattuk szürke sáv jelenik meg, — fölöttük valami fehérebb a patyolatnál. A sáv egyre élesebb, a patyolat egyre ragyogóbb; valami rajzolódik, élesedik a távolban, mint a titkos írás vagy a fénykép, melyet elévarázsol az »aranyfürdő«.

A sötétedő sáv a hosszú lávapart, — a patyolat az ég peremén az óriás Vatna Jökull, melynek glecsere egymagában akkora, mint Svájc egy ötöde vagy magyar példát véve — Pestvármegye kétharmadrésze. (8810 □ kilométer!) Mellette a hóborított Mýrdalsjekul és Eyjafjallajökull dómszerű tetői.

Island... Iceland... a »jégföld«! Mintha a wallisi Alpesek, a Mischabeldóm vagy a Grand Combin emelkednének ki az óceánból, csak még odáig emelkedtek, hol az első boróka, az első fenyő, az első alpesi rózsa sem tud kisarjadni. Csak 3000 méteren túli részük áll ki a hullámsírból...

Island! jégföld! — pedig milyen melegen és hevesen dobog e regős ország szíve! Hiszen 29 vulkán sustorog és izzik e tömérdek jéghegyek mögött.

A hajó teljes gőzzel siklik előre. Reszketni kezd, mintha szíve volna és ez verne, repdesne az izgalomtól és sietéstől. A »mi« sirályaink közé, melyek Thorshavn-nál csatlakoztak hozzánk, a nagy jökull

Árnason Helgi (Reykjavik)

HALÁSZBÁRKÁK A VESTMANNA SZIGETEKNÉL

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

(glecser) aljából, a hullámtörő sziklafokok közül islandi madarak hangos rajai, a levegő rohamcsapatai keverednek. A sirályok perlekednek: a hajó a miénk, mert mi végesvégig követjük. Az islandi madarak sipognak: félre kalózok, a hajó a miénk, mert a m i vizeinkbe tévedett! A levegőben is megalakulnak a kapzsiság entente-jai, mint a nemzetek között...

Az úszó grandhotel lakói még nem vették észre a havasokat, a tüneményes partok jelenését. A németek megszállták az összes iróasztalokat és naplót irnak, nem való meglátások nyomán, hanem az előttük fekvő Baedeker után. Nos, meg képes lapokat. A grande nation bridgezik. Az Egyesült Államok Edgar Wallacet olvassák. Sietve kopogok végig a »backbord«-on, hogy megkeressem azokat, kikkel meg akarnám osztani a látott gyönyörűséget. A »Lee« (szélmentes) oldalon nyitva áll az egyik fülke, — a steward dolgozik a — »kertben«. Teljesteli rózsaszálakat, vörös szekfűket tallóz a mohos földdel telt ládikákból. A hajó úszó kis birodalmának kertje is van. Island, a jégföld szomszédságában déli virágok, melyekkel üzenni lehet... Hát én is inkább ü z e n e k.

— Barátom, vigyen egy marékkal ezekből a virágokból és rakja annak lábai elé, akit én keresek. Mondjon csak annyit: szép a világ!

Azután már e g y ü t t gyönyörködtünk.

A hóhegyek süvegei égig nőnek. Egyre jobban meglátjuk arcvonásaikat, mint a szemben közeledő ember arcán. Amott az apály nyomában furcsa

sziklák; mintha sűrű, barna folyadékból kavarta volna formájukat az alkotó vagy romboló erő. Csupa megdermedt bugyborékoló láva. A lávapart szegélyén végesvégig ringó fehér csipke: százezer ezüsttündér rezgő rokkolyája lebben. Pedig csak a fáradhatatlan, a sziklákkal szemben tehetetlen tenger fölcsapkodó hullámverése. A hómezőkön hosszú merőleges barázdák, egymáshoz sorakozó óriás nyomok, melyek legyezőszerűen szélesednek a tenger felé. A lavinák utai.

A fedélzet népesedik. A »Reeling« felé tolong mindenki. Tizennégy nyelven repdesnek az epitheton ornansok legfelsőbb fokai — és e tizennégy nyelv együttvéve nem tud annyit mondani, mint én, — mert én hallgatok. A legmélységesebb bámulat, a legigazabb gyönyörködés nyelve a némaság. Nem is akarok mást hallani, mint az andalitó rythmust, mely ütemesen mormol a habokból.

Mindenki fényképez. Nem csoda, hogyha mindenki szeretné szent önzéssel megfogni a pillanatot. Szeretné tartani, a mit lát, hogy otthon mutogassa vagy legalább idők szálltán önmaga újra lássa, amit ma itt látott. Fájdalom, nem lehet néhány hüvelyknyi térre összetömöríteni ezt a szinpompás világot, még a napfény-ezermester segítségével sem. A fényképezés itt épen annyi, mint kulcslyukon át szemlélgetni a végtelenséget.

Ötödik órája csillog előttem a Vatna Jökull és alig tolódott el, alig változott formáiban. 150-180 kilométert tettünk meg azóta, hogy a habos felhőkből először kristályosodott ki Island jégormainak

LÁVAPART ISLANDON (HVITÁRVATN)

OSZK

délibábja — és a kép látszólag mégis változatlan. Ez is csak az északi óceánok szűz levegőjében lehetséges, hol a gyarló szemnek sincsenek távolságok és méretek. Ezeknek a hó és jégkatedrálisoknak változatlansága az igazi nagyság próbája: az igazi nagyság közelről — távolról egyforma, — a mondva csinált nagyság távolról még méretes, közelről gyarlóság.

A monda szerint Egil Skalagrimsson 873-ban az Isten képét belevetette a hullámokba és ennek a képnek utaira bízta a sorsát. A hol a habok kivetik partra Isten képemását, ott legyen az új haza. Talán ezért, mert az úszó szentkép mutatta útját, lett a sivár sziget megelégedés és kultura hazája! A mi hajónk is igy követte az előttünk úszó istenképet, a tengerben tükröződő égő napot, mely hol elbújt a fantasztikus Vestmanna-szigetek sziklái között, majd rohanó felhők aranyrámájából pillantott le ránk. Az egyik felleg a sötét viking-hajó keskeny formáját öltötte, a másik mint viking-sisak illeszkedett a ragyogó napgolyóra, majd a felhők sokaságának kavarodása átváltozott az ég misztikus Eddájává, melyet a ma vándora meg sem tud már érteni.

Ime előttünk Island, a jégország. Hatalmas föld a tengerek közepén. Területe 104,785 négyszögkilométer, tehát jóval nagyobb, mint a mai Magyarország, mely csupán 92,833 □ km. Messze van minden szomszédságtól, Grönlandot kivéve. A Faröer szigeteken fekvő Thorshavn és Reykjavik közt az út luxusgyorshajón is kerek 40 óra. Ezen a földdarabon, a földalatti tüzek és a kristállyá vált égi könnyek

szülöttjén alig 100,000 emberi teremtés éli csöndes világát — a partokon. Elégedett, boldog emberek, kik — hogy a modern szót használjam — megalkudtak az »adottságokkal«. A sziget belseje láva és jég és pusztaság, melyben az élni akarásnak nincs keresni valója, csak a tudásnak, kalandvágynak, természetimádásnak, — nos meg leginkább a képzeletnek.

Portland alatt egészen nyugatra térünk pályánkkal. Island Alpesei egymás után bukkannak elő ragyogó hóköntösükben. Az 1162 m. magas Tindfjalla mellett néhány pillanatra átdereng a híres Hekla (1447 m.) hótakart krátere.

Egyre haragosabban zúg a hullámverés. Haragszik az óceán, hogy annyit kell kitérnie a Vestmanna szigetek szirtjeinek. Zúg és zúg mindenütt. Szinte hallom Freyja istennőnek, Odin feleségének tollasruháját suhogni, — susog e tollruha, a »valhamr.« A piros égen meg látom az istennő ragyogó ékszerét, a csodaszép nyakéket, a »brisingament«.

A habokból bűvös sziklakapuk, fantasztikus sziklaszálak állnak ki, — elsülyedett óriás-város hullámtakarta architekturájának utolsó romjai, a tengerfenék campanile-i ... Betévedünk az elárvult Vestmannaszigetek közé. Rettenetes meredek sziklák, föltornyozott kazal formájú, gyöpös, mohos földkoronával. Emlékeztetnek a gót stilű vagy ónémet házak éles-lejtős tetőzetére. Minden sziget élén 2—3 sziluett. Integetnek kendőikkel a hajónak, mert ez a hajó maga az uszó békekongresszus: akik együtt gyö-

nyörködnek, szeretik egymást és azoknak, kik szeretik egymást, mindenütt van »Isten hozott!«

Betekintünk a legnagyobb sziget, a Heimaey kikötőjébe, Kaupstadur-ba. Szirtre rakott kis fészek, tomboló hullámverés fölött. Meghatva köszöntöm a testvéreket, kik ideszakadtak, — és megfogadom, hogy a jövőben szerény leszek, ha az élet valamit megtagad tőlem. Mi napfényben, bőségben, otthonban gazdag vándorfecskék vagyunk, — ezek itt az embersors viharmadarai.

A szigetek között egyre izgatottabban rajzanak a madár-vikingek. Beléjük szállt lélekvándorlással az ősi honkeresők nyugtalan lelke. A hanyatló nap csoda kedvvel bűvöl el; ezerféle fátyola van, hogy eltakarja varázslatos mosolyát. Van nehéz ezüstbrokátból, — fekete bánatos gyászból, vérpiros felhőselyemből. Át-áttekint két szikla közt, bujdoskát játszik toronymagas szigetek útvesztőjében, lángkorongként forog az óceán ringó szegélyén. Nálunk odahaza régesrég átvette a tűcsök csöndes birodalmát, — itt még a napnyugta most is óriás tűzvész. Island körül a felhők játéka külön nagy élmény. Titokzatos, mint a túlvilág regéi. Ahogy onnét túlról nem jött még meg senki, ki el tudta volna mondani, milyen is ott túlnan, — úgy innen sem térhet vissza senki — igaz és hű leírásokkal. Megértjük, hogy itt kellett a hitregéknek teremniök.

Jó éjszakát! Itt ez is visszásan hangzik. A grönlandi partok közelében, nagy nyár ünnepén nincs igazi alkonyat, nincs igazi hajnal, csak éjjeli derengés. Dermedésért, sivárságért, árvaságért ez itt a

vigasztalás. Akiknek nincs ringatozó kalászuk, a kiknek nincs leveles diófájuk, akiknek nincs pacsirtájuk, — többet kapnak a fényből, az örökkévalóság szimbolumából, — meg a fénynek szülötteiből, az ezer törpe virágból, melyek a mulandó élet mosolyának szimbolumai. A természet mindig igazságos: ahol nem tud adni, legalább cirógat.

Igen — cirógat, itt mesék álmába cirógat...

A fülke előtt megharsan az ébresztő kürtös kedves reggeli rythmusa. Szinte bocsánatot kér a behizelgő néhány akkord, bocsánatot kér azért, hogy áloműző.

Apró szigetek, Akurey, Eggersey, Engey, Viöey között beuszik a gálya Reykjavik (a »füstöből«) kikötőjébe, lassan, halkan, mint a fehér hattyu.

Á Faxafjord dombjai alatt és között sorakoznak a kedves, tarka faváros házai. Szines, festői kép. A kóválygó felhők permetegéből, nagy szivárvány kapuján át, az egyik dombtetőn magaslik az új katolikus dóm pompás, hatalmas épülete. Lobogók lengenek a torony oromzatáról, — a dombra vezető széles úton szines zászló-erdő. Ma szentelik. A kikötőben dán hadihajó: kardinálist hozott Rómából, hogy megáldja az Isten új házát... Nagy ez az új templom, szép, mint észak régi gót katedrálisai, — pedig kicsiny a gyülekezet, amely emelte: az ezer év előtt megmaradt irek késő unokáinak maroknyi gyülekezete. A vikingek protestáns unokái velük ünnepelnek. Milyen szép is ez! Egy az Isten, csak sok háza van... Sok ház kell itt neki, mert hiszen sok a látogatója, vigasztalást kérni, reményeket

vinni, áldozatot hozni... Az észak emberei sokat tudnak, sokat tanulnak, de nyugodtan tudnak, higgadtan tanulnak -- és nem kételkednek.

Ez a tarka zászlóerdő, mely újra csak a kultura győzedelmét hirdeti, kedves, méltóságos fogadtatás. Derűje beragyog lelkünkbe, mint az a napfény, mely lebontja a szivárványt, előzi a felhőt, a hogy fehér ragyogással verődik vissza a termetes Esja (909 m.) mellett átvilágító Snaefellsjökull (1436 m.) jégpáncélba szorított ormáról...

Reykjavik muzeumában láttam a pompás festményt, mely Island megszállását ábrázolja. Sikos hósivatagon, föltartott bárddal és paizzsal ront előre a sisakos, szakállas vikingar (= harcos) és megáll szétvetett lábakkal. Mozdulatából látszik, hogy birtokba vette a földet, melyen megállott. A daliás tartás, a magasra emelt bárd annyit mond: »ez a föld az enyém!« Bajtársai óvatosan, némelyikük vadul követi: »ez a föld a miénk!«

Ugyanezt a határozott kijelentést értettem a muzeum fölirásaiból, melyek a tárgyak fölött a kis táblákon intenek: »nemid ikki vid!« (olvasva: nemid icscsi vid = hozzányulni tilos!) Ez a fölirás az ezeréves ősi islandi nyelven szól hozzánk, — úgy hangzik, mint ezer év előtt. És ez áll ma is az islandiak hazájára és szabadságára is: hozzányulni tilos!

Ez a föld csupa láva volt és csupa jég. A viharzó tenger és a morajló vulkánok harci zeneként kisérték a honfoglalás drámai cselekményét. Azt hiszem, talán mégis csak nyár lehetett akkor — a

honfoglaláskor — mikor késő éjfélig világosak az éjszakák. Hiszen télvíz idején, mikor hónapokig tart az éjjel, még ezek a normann-ok (= északi emberek) is visszafordították volna a hires vikingarskib — a viking-hajó orrát, mert az hitték volna, hogy élve bevitorláztak a sír éjszakájába.

Amit a multba tekintő festő képzelete ezen a képen megrögzített, 860-ban történt. Ebben az esztendőben kötöttek ki ez első normannok a mesebeli »ultima Thule« szigetén.

Csak 36 évvel később történt a másik honfoglalás, a magyaroké, a Duna-Tisza közén. Más föld, — más honfoglalás, — más sors!

Csodálatos ízlése volt azoknak a régi vikingaroknak. Nem találtak ezen a mesebeli szigeten egyetlenegy lombos ágat sem, melynek árnyékában kipihenhették volna keserves fáradalmaikat. Nem találtak egyetlenegy kalászt, melynek szemeiből szőke párjuk kenyeret süthetett volna. Nem találtak buggyanó forrást, csak forró gejzirt, mely tűzesőként szökelt orcáikra, mint a sebzett föld forró vére. — És mégis örökre megszálltak ezen a puszta, szomorú, haragos földön, óceánok közepén. Tudták, mit akarnak. Két kincset találtak, mely megteremti az élet minden föltételét. Belepillantottak a fölcsapzó tengerbe és meglátták a csillanó pikkelyű, testes halakat. Volt mit enni. Fölnéztek a pirosan füstölgő Heklára és végigmérték a jégtáblákkal zajló grönlandi tengert. Tudták, biztosak lehetnek. Ide nem igen jönnek utánuk az irigy felebarátok. Tudták: hazájuk és szabadságuk örökkévaló. Meg volt mentve kultúrá-

juk is, mert volt idejük hinni, tanulni és költészetnek hódolni.

Annál a másik honfoglalásnál a Duna-Tisza-közén a magyar kortársak sokkal válogatósabbak voltak. Az Anonymus notarius elmondja, hogy Árpád kiküldte Kund fiát, Kucsidot, hogy hozzon egy tarsoly földet, merítse tele kulacsát a Duna vízével és hozzon nyaláb füvet. Mikor azután Árpád morzsolta a földet és porhanyónak, zsírosnak, tevékenynek találta, — édesnek a Duna vízét, — és a paripáknak izlett az alföldi széna, — csak akkor kellett nekik a föld. De az élet előfeltételei mégis fogyvafogytak ott, hol megvolt a legszebb standard of life minden előjele. A föld, a víz, a fű jó volt, annyira jó, hogy nem élni kellett belőle, hanem halni érette, mert kívánatossá vált másoknak is. A föld, a víz, a fű jó volt, csakhogy újra meg újra szabadság és függetlenség volt az ára.

Önkénytelenül messze kalandoztam a népek sorsának párhuzamos utain, de az igaz embert a saját fajtájának sorsa, búja elkiséri végesvégig, mindenüvé...

Visszatér szemem arra a hatalmas vikingár-szoborra, mely ott ékeskedik a kis dombtetőn Reykjavik kikötője fölött. Kemény legény az a deli ércember, a hogyan az islandi művész, Jonson, Rodin mester tanítványa odaállította. Jellegzetes szobor, mint akár New-Yorknál a szabadságszobor. Csakhogy emez sok valótlanságot, visszásságot takar alakjával. Jonson szobra a távolba pillantó, nyugodt öntudattá és bátorsággá valósult férfi alakjában csupa nyíltság és igazság. Ahogy a reggeli zápor közt kipillant

a kora napsugár és arannyá önti át a vikingár sisakját, nem csodáljuk, hogy ez a fajta szerette a vakmerő kalandot. Mert, — egyszerűen mindent mert; az élet erre tanította. A sziget belsejében nem volt mit keresnie. A láván és a gleccserek jegén nem akadt lebirni való élet, sem vadászzsákmány, sem bujdokló ellenség. A végzet ezt az embert a fagyos tengerre utalta. Ezért e szobornak élő őse már 983-ban Grönland partjain űzte a fehér medvét. 1003-ban pedig már Marklandban és Hellalandban (Uj Foundland és Labrador) bolygott új remények nyomában. Majd félezred évvel Columbus előtt...

Csodálatos föld — csodálatos nép!

Levett kalappal járjuk végig a parlamentet. Hogyha valamely nemzet törvényhozásának házába belépek, mindig kissé elfogult vagyok. Küzködik bennem az a tudat, hogy tulajdonképen minden emberi törvény kétes értékű ephemer alkotás és legtöbbször nem a jogok védelmét célozza, hanem azok megbénítását, mert csak egyetlen törvény örök: az erkölcsé. Másrészt pedig érzem, hogy a nemzet sorsának műhelyébe léptem, hol annak a szellemnek, mondhatnám istenségnek közellétét érzem, mely virraszt a nép becsülete, napjának boldogulása, álmainak nyugodtsága fölött.

A legnagyobb — és a történelemben mégis legritkább bölcsesség: megadni valamely népnek azt, a mit kiván. Pedig ez a kivánság a legegyszerűbb, az, hogy önmaga intézhesse saját sorsát. A nép mindig olyan, mint a serdülő ifjú. Abban a hitben él, hogy önmaga tud mindent legjobban és épen

REYKJAVIK

OSZK

ezért határozott bizalmatlansággal néz a nevelésébe beleszóló »tekintélyekre.« A népek meg sohasem serdülnek föl egészen, hanem örökké megmaradnak az ifjúnak, ki tele van függetlenségi vággyal és az önrendelkezés ambicióival. És a népeknek van igazuk. A legboldogtalanabb nép is boldog, ha sorsát nem m á s intézi, hanem önmaga...

Island önálló szabad ország, melyet Dániához már csak az 1918. évi szeptember 30-i szövetségi törvény fűz. Van külön levélbélyege, külön pénze, a krona, mely 100 eyr-re oszlik. Katonája természetesen nincs e boldog földnek; katonáskodik érte és helyette három megbízható őrszem: a tenger, mely úszó jegével és rettenetes viharaival pótolja a tűzérséget, — a kopárság, mely lelohasztja a zsákmány-kedvet, — a távolság, mely költségessé teszi a hadbaszállást — másoknak. Ez a három hű granátos nem rakja le a fegyvert sohasem. Nagyon okos dolog volt Islandnak megadni a szabad alkotmányt, mely csak a dán királyt ismeri el közösnek. Kitűnő találmány a personál-unió, — ha ez a frigy nem szomszédokat láncol össze. Mióta így van, az ősi islandi autochtonok, a kemény viking-nemzedékek nem is néznek olyan kancsal szemmel a dánokra, mint például a napoleoni időkben, mikor Dánia szeretett volna nagy szigetéből alárendelt tartományt formálni, Island meg szeretett volna független viking-köztársasággá válni. Ma királyi köztársaság. Hogy ez a paradoxon milyen jó megoldás, azt igazolja ma már az angol és olasz példa. Island törvényeit itt, ebben a parlamentházban alkotják. Okosan, mert hogy is tudhatnák Kopen-

hága pompás palotáiban, a sok Christián városában, a finom vaj és pazar porcellán metropólisában, mi fáj az islandi halászoknak azon a hónapokig tartó téli éjszakán. Ezért hát ők maguk, egyedül ők irják meg e fájdalom receptjét: a törvényt.

Nagy itt a törvénytisztelet. Nagy és ezer esztendeje hagyományos. Tanulhatnának belőle Európa öregedő vagy parvenu államai, hol a törvény örökös mérges glossza tárgya és évente szaporodó foliánsokban hígul fel, hogy elhitesse a gyámkodó jóság álarca alatt — a be nem avatottakkal: lépést akarok tartani a korral, ezért növekszem! Bizony sokfelé e törvények csak a mindent fölfaló »Leviathant« teremtik meg és a hazától egyre jobban különválasztott államot védik, mely nem minden polgár salvaguardiája, hanem a mindenkori hatalmasok részvénytársasága. Sok helyütt olyan a törvény, mint az ótestamentum ősi istene: nem szeret, csak sujt és torol... Islandon nem így van.

Islandon a törvény becsülete ezer éves. Ezt a becsületet már a viking honalapítók hozták magukkal. Nem ágról szakadt bujdosók voltak, hanem mikor otthon Norvégban Harald Harfagre, a »széphajú« Harald nagyon kezdett uralkodni, a hajthatatlanok, kik nem adták el magukat királyi kegyért, a büszkék, kiknek eszében és szivében is volt magukkal vinni valójuk, hajóra szálltak és letelepedtek ott, hova királyuk nem tudott utánuk jönni. Kezdetben mindenki független úr volt a maga portáján, mely bizony egyenest a grönlandi jeges tengerre vagy az Atlanti óceánra nyilott. A sok független urat csak a po-

HVALFJÖRDUR (ISLAND)

HVALFJAROERBOTN (ISLAND)

OSZK

gány hit és annak papjai tartották össze. 1000 esztendő előtt e kóbor lakósság összesereglett Thingvalla fennsíkján, a vulkánok tövén, Island Pusztaszerén, hol — akár csak a mi Anonymusunk írja: »megállapíták az ország minden igazát, miképen szolgáljanak a vezérnek és előkelőinek, vagy miképen tegyenek törvényt minden elkövetett vétekről«. Szóval megalkották a nagy törvényt, nem az állam, hanem a haza törvényét. Azóta szinte évről évre nagy nemzeti ünnep a nemzetgyülés Thingvalla (Thingvellir) lávamezején, hol a szabad nyári ég és a vulkánok tüze tanuskodának az emberi igazság mellett.

1264-ben a norvégek még egyszer kihasználták a nemzetek legkészségesebb árulóját, a pártosságot. Island norvég birtok lőn. 1380-ban Norvégiával együtt dán fennhatóság alá került és noha épen a távolsága miatt nagy maradt önállósága, nem egyszer lázadt Dánia túltengő hatalma ellen. Most — legalább úgy látszik — az 1918. évi szövetségi törvény a legjobb útmutató Atlantisz általútján, mert egyik karfája mutatja Dániának: »Idáig és ne tovább!« — másik karfája Island népének mutatja: »Erre, erre van Jólétfalva!«.

Ezt éreztem, mikor ezekben a gondosan feltörölt, pormentes, kedves szobákban (nem akarok termet mondani!) a parlament egyik szeretetreméltó tisztje, okosszemű, nyalka fiatal leány — végigvezetett a 26 zsölle előtt, melyeken virrasztanak az »alsóház« választott törvényhozói. Majd átvezetett az alsóházba benyiló »felsőházba«, hol áll a 14 karosszék. Itt

meg ülnek a főrendek. Nyolcat közülök az Althing, a nemzetgyülés választ, hatot a dán király nevez ki. Könnyű az üzenetváltás, csak a szomszéd szobába kell átküldeni... A leány magyarázza a falon függő képeket. Jó festmények. Egyik másik pompás tenger, komoly, örökké változó hullámokkal, — a többi meg csupa barettes, nyakláncon függő kereszttel ékesített férfiú, komoly, örökké változatlan gondolatokkal. Különös, de ahogy rájuk nézek, nem kétkedem, hogy csak protestánsok lehetnek. Van bennük valami az északi protestánsok nyugodt megfontoltságából. Tiszta, otthonos a levegő ezekben a szobákban, — meg vagyok győződve, hogy itt sohasem hangzik el kifejezés, mely nem volna parlamentáris. Az egész háznak kápolna-szerű egyszerűsége, a falról lenéző becsületes ősök komoly arculata soha sem engedné a meggondolatlan szenvedélyek elhangzását. Véletlen, de a nagy aranykönyvet csak nekünk tárják ki, hogy írjuk bele neveinket, — épen nekünk, a hat magyarnak. Vagy 300-an vonultak előttünk keresztül a törvény hajlokán — és az okoseszű leány csodás telepátiával megérezte, hogy nekünk is volt Thingvallánk, Pusztaszerűnk, — mi is mindhalálig tiszteltük a törvényt és századokon át azt hittük, hogy erősen állunk, ha törvényen vetjük meg lábunkat. Megérezte — és méltónak tartott arra, hogy igazán vendégei legyünk a legészakibb parlament házának...

*

Ahogy Island maga a természet nagy történelmének csodás muzeuma, úgy Reykjavik Island em-

Maduro Bequita (Curaçao)
REYKJAVIK (új kat. dóm)

Árnason Helgi (Reykjavik)
THINGVELLIR (ISLAND)

OSZK

beri kultúrájának muzeuma. Ahogy a sziget lávasivatagaival, háborgó vulkánjaival, gőzölgő szökőkutaival és megfagyott hegyeivel gazdag szegénységében az örökké vívódó erők evolúciójának és revolúciójának képe, — Reykjavik, ez a vagy 22.000 lakosú város e 100.000 lakosú óriás szigetnek elméje és szive.

A nemzeti muzeumban őszülő islandi matrónák állanak őrt, mozdulatlanul, tisztes fekete ruhában, aranyrojtos, takaros, fekete kalapjukban. Mintha maguk is már ezer éve állnának ott az ősi arany és ezüst ékszerek, faragott butorok, miniatűrös kodexek, régi templomi inventáriumok, antik szövésű szalagok között (melyeken ki lehet mutatni az ázsiai és egyptomi eredetet). A földszinten a »landsbókasafnid« — az országos könyvtár, kerek 90.000 könyvvel, 7.000 régi, megbecsülhetetlen kézirattal.

Tisztelettel állunk meg a »Háskóli Islands« előtt. Közép-Európában nehéz elképzelni, hogy egy 22.000 lakosú városban — a grönlandi jeges tenger szomszédságában, hol az előtér óceánok találkozása, — a »Hinterland« láva és jég, a tudomány kitünő egyetemet emelt. Maroknyi diák, de van, kitől tanulniok és tanulnak. Kiváló orvosokat képeznek itt. Fájdalom, van ritka beteganyag is. A Laugarnes félszigeten áll az egyetemi kórház, — izolált részében szenvednek a szegény leprások, kik ma is sinylik a normann középkor és a Szentföld emlékeit.

Érezzük, hogy Reykjavikban mindenki büszke arra. a mit az idegennek mutathat — és büszke is lehet mindenki, mert ez a kettő a nemzetek legér-

tékesebb kincse: szabadság és kultúra. De legbüszkébbek Jonsonra, az islandi Rodinra. Az ő műve a pompás vikingszobor a dombtetőn. Az ő külön muzeumában csodálattal állunk meg minden szobra előtt, melyek között a legtöbb némi magyarázatra szorul modernsége miatt, de mindegyik megrázóan eredeti.

Jonson szépművészeti muzeumában legmegdöbbentőbb a *számkivetett* szobra. Elnyűtt, elvadult ábrázatú, toprongyos férfiú gyanakodva néz a pusztaságba és cipeli hátán élettelen párját, a halott asszonyt, ki a szégyen és számkivetés nyomorúságában sem hagyta el. Cipeli hátán azt a halott asszonyt, ki csak úgy tett, mintahogy Arany János megírja a »Szívmorál« című kis versében:

Védangyalként állt fölötte,
S míg tehette, védelmezte;
Mikor erre *gyönge* volt már,
Hozzá romlott, úgy lőn veszte...

Ez a két alak — a bujdosó férfi és halott párja — nem csupán Jonson márványköltészetében formálódott, hanem a *régi* Island egyik vissza-visszatérő történelmi tipusa. *Ma* már nem élő alak, csak szobor.

Aki elkötötte a szomszédja fürge Shetland-ponyját, hogy végigvágtasson a lávasivatagon a tarándszarvas nyomában, — aki elhajtotta a gazdag pásztor egynéhány birkáját, hogy a négy hónapos téli napon jusson gyerekeinek falat, — akiben fölpezsdült az ősi vikingvér és nemzedékről nemzedékre szálló vérbosszúval halálra kereste ellenségét,

— akit letört a hatalom, a mindig emberírtó politika és aki nem akart életfogytiglan ideáljaiért azzal bünhődni, hogy a vulkánok tövén a lávatönkhöz láncolva, lélekzetfojtó gőzök közé vetve gyüjtse a tűzhányókból a szirtekre rakodó ként, — bemenekült Island belsejébe, a lávalabirinthusba és ott tengette szegény életét, mint törvényen kivül, szereteten kivül álló »szegény legény«. Kevés akadt köztük, ki az árvaságnak ebben a mérhetetlenségében boldog is tudott lenni, mert velement üzött farkasnak az, ki jóban-rosszban áldás vagy átok tud lenni. Az asszony. A régi Islandnak sok ilyen bujdosója volt, az »utilegumenn« — az »ottkünfekvők«. A XVIII. század közepéig ezek a kivert, elsodort bujdosók népesitették be az »Odadakraun« területét, a »vétkek sivatagját«. A vétkek sivatagja 21 vulkán lávamezeje és vagy 3000 négyszögkilométer földet borit. A rémek, borzalmak hazája volt, melynek határán a jó keresztény, ki a számkivetetten kivül oda belépett, keresztet vetett magára.

Innen került ki Jonson márványalakjának modelje, — a modern szobrászat egyik legmegrázóbb alkotása.

Az Orinoco utasai a muzeum lépcsőiről szerteszéledtek és elindultak sütkérezni a lejtőkön szétszórt Reykjavik kedves utcáin a verőfényes délután langyos ragyogásában.

Mindenkinek jutott elég látnivaló, de azt hiszem, kevesen ébredtek annak tudatára, hogy Islandot nem lehet egyszerüen ugy végignézni, mint a Közép-Európában megszokott érdekességeket, mondjuk:

valamely olasz várost. Itt mindenen, természeten és emberen, emlékeken és életen rajta maradt az ősidőknek valami misztikus patinája. Minden másforma, mint másutt. Ennek az északi, rettenetesen szép és rettenetesen sivár szigetországnak ősi kulturája épen akkor virult, mikor a napfényes, meleg déli országok barbárrá kezdtek változni. Itt, hol a művelődés minden előfeltétele látszólag hiányzott, csodásan megtermékenyült a képzelet. A bevándorolt normannok három szuggesztiv hatás alá kerültek, mely őshazájukból magukkal hozott pogányságukat és eszmevilágukat nivellálta és cizelálta. Az egyik a bevándorolt vikingek bárdcsapásai alatt lerogyó kelta-irek csodálatos szuggesztiója volt. A haldokló legyőzöttek ujra győzedelmeskedtek — szellemükkel. Mesélő tudásukat, képzeletüket továbbadták a győztes erősebbnek. A másik hatást a csodákkal és furcsaságokkal teljes környezet gyakorolta a vikingekre. Az islandi világ csodáit másutt csak mesélik, — itt ők átélték és szinről szinre látták. Az örökké rengő föld, — az éjszakában vörösre kigyuladó hegyek, a vulkánok, — gőzzé forralt patakok, a gejzirek, — a lenyugodni nem akaró, majd felébredni nem tudó nap — csupa kisérteties csoda, mely még a ma modern emberének is regévé változtatja a reális valóságot. A harmadik hatás, mely Island szellemi világát és kulturáját egyenesen kényszerűen megteremtette: a végefogyhatatlan, a hónapokig tartó éjszaka. Mikor nem lehet a feltornyosuló tengeren, az uszó, torlódó jég között kalózkodni vagy halászni, — mikor a tomboló szélvész, mely mindent lesöpör

a lávamezőkről, — a fehérségük mellett is koromsötét hóviharok, melyek pillanat alatt elfedik a Shetland-ponyk karaván jainak nyomát, fedél alá kényszerítik az embert. Össze kell bujniok, mert szigethazájuk ezer rémével társas lénnyé formálja őket. Ez a kényszerült összebujás teremti meg az eszmecserét, — az idő és végtelen éjszaka rémei, a kalandok túlzott kiszínezése és a dicsekvés a meséket.

Igy válik egész Island lassan-lassan észak muzeumává és az islandi halászok beszélgetése mesekönyvvé. Mondhatjuk, magából a levegőből, mint a deres zuzmara, a fehér köd, melyben elmosódnak az alakok, leszűrődik az Edda.

Az egészet bezománcozza a nemzedékről nemzedékre átöröklött olthatatlan kalandvágy, mely a normann hajóst elveti Sziria sivataghomokjára, Bagdad kapui elé, — Syracusa görög templomai alá, oda is, hol az ugyancsak füstölgő Aetna a Heklára emlékeztet, csakhogy lábainál zuzmó helyett Taormina narancs és myrthusligetei virulnak. Elveti őket a Szent sirhoz Jeruzsalembe, hol áhitatosan rántanak kardot a pogány ellen és rabolnak hozzá, — elveti őket Grönland jéghegyeinek tövébe, hol csak azért is gyarmatot alapitanak, mert életük eleme a jég és fagy. Valamint örökre elhagyják északi hazájukat, ugy járnak, mint hazájuknak jellemző kincse: a jég... Nem hiába Island = jégföld... A déli nap perzselő hevében a normann szív megolvad, vére eltünik más népek ereiben. A viking csak Islandban áll meg rendületlenül és változatlanul, mint a Jökulok jege...

Mint ahogy a magyar rónaság fia elvándorol a

városba szomoru kaputos embernek, hogyha nem telik a jussból földre, — utra keltek azok a normannok, kik nem elégedtek meg a fjordok között elfogyó apai osztályrésszel. Mint ahogy ma is ezrek és ezrek utra kelnek, mert nem birják a rendőrállamok fojtó levegőjét vagy a fiskális államok ambiciót gyilkoló adócsavarját, és utra kelnek, mert nincs mellettük senki, aki kétkedésre tanitaná őket az intő szóval: Eredj, ha tudsz ...

Eredj, ha gondolod,
Hogy valahol, bárhol a nagy világon
Könnyebb lesz majd a sorsot hordanod...
Eredj...

Ugy a régi vikingek is — mentek. Azután a tenger megtette a magáét. Kifejlesztette a vándorlási kedv és a zsákmányolási hajlam addig sohasem képzelt energiáit. A szűk fjordokból kiszáguldtak a keskeny, hegyes, sebes futásu vikinghajók és vitték a nagy kalózokat. Majd itt, majd amott rémitettek. Hasonlitottak tengereik viharmadaraihoz, melyek fölszállnak a norvég partokon és repülnek a hajók nyomán a messze délig, hogy ott csapjanak le a prédára. Hoztak haza sok mindent, csodasok zsákmányt, — hihetetlen meséket, valami praktikus messzeföldi műveltséget, de két szörnyű kórt is: a pestist, mely kiölte grönlandi gyarmataikat, meg a leprát, mely ott fönt a dombon, a hires reykjaviki kórház izoláló pavillonjában még ma is bibliai mártirrá gyötör egy-két szerencsétlen viking-unokát.

Csatatér és hullámsír. Csak ne otthon meghalni! Így lőnek Island lakói az óceán nomádjai.

... Mikor átballagunk a dombtetőn ékeskedő pompás dóm felé, melynek épen ma van szentelése, — önkénytelenül is megállok az Austurstraeti és a Túngata sarkán.

Nyitva van a földszintes ablak, tele a párkánya azokkal a szegényes, kedves falusi virágokkal, melyek ott tengődnek csenevészen minden ház pitvarában vagy pár lépésnyi kertjében. Island polgárai a virágokat szeretetükkel perlik el a lávaportól, valósággal szivük melegével melengetik ki az élet e szines mosolygásait, a szirmokat, a kiégett földből. A napsugár szakadatlanul sietett be a nyitott ablakon, mint az aranyos pálya, melyen a jószerencse és az áldás utazik.

Illik vagy nem illik, — én bizony benéztem. Hadd lássam, milyen is a reykjaviki otthon? Milyen kedves, milyen otthonos! Hogyha nincs is sehol a gazdagság igényes pompája, sehol sincs szegénység, — a mi nyomorúságaink mintájára. Érezni a levegőben, hogy itt csak okos, szorgalmas és derék emberek laknak, kik vágyaikat bölcs mimikrivel alkalmazzák hazájuk megválasztásához. Képzeletemben leszedem a villanykörtéket, eltakarítom a puha szőnyeget és a csinos faház belsejét olyannak látom, mint volt egykoron ... A rokka mellett fon a szőszke asszony. Most jöhetett haza, — mellette még aranysallangos kalapja, milyent ma tiszteletünkre öltöttek az islandi menyecskék. Csinos, takaros. Az egyik férfi szigonyt javít, a másik kardot élesít. A barátnak látszó deák initialet fest az Edda fejezeteinek. A kemence mellett űl a nagyszakállú skáld, a vándor hegedős és épen mesél:

»Hol volt, hol nem volt, de így volt . . .

És Thor, a mennydörgés istene útra szállt napkeletre, óriásországba, azon át is a magas tengerre. Vele járt Loki, (a »befejező«, mert a pusztítás démona), Thjalfi, a gyorslábú szolga, meg Röskva, a cselédjük.

Mennek, mendegélnek, éjnek éjjelén megszállnak a tömérdek erdőben. Lábuk alatt csak megremeg a föld. Valami zúg-dörög a távolban. Kipillantanak odujukból és meglátják az óriást, ki ott szunnyad a fekete erdőség sűrűjében és horkol. Látták, hogy a mit szálló háznak véltek, csak az óriás levetett kesztyűjének egyik üres ujja . . .

Thor pedig két marokra fogja kalapácsát, a Mjöllnit, és rávág az óriás homlokára.

— Ah, falevél hullhatott fejemre — szólt emez és tovább horkolja az igazak álmát, hogy reng belé a rengeteg.

Thor kalapácsával újra rácsap kupájára, hogy szinte belemélyed az acél éle.

— Ah, talán egy kis makk esett nyakamba, — mond az óriás és tovább szunnyad.

Pitymallatkor újra odalopódzik Thor és teljes erővel rásújt a másik halántékára, hogy nyeléig besüpped kalapácsa.

— Ejnye, ezek a madarak! valami kis gallyat löktek arcomba . . . Így az óriás.

— Hajnalodik. Jöjjetek velem. Elvezetlek Utgard várába. Magam is volnék valaki, de ott még nálam is külömbeket láthatsz . . .

Mentek, mendegéltek.

Nagy palotán várt a király és parancsolt:

— Itt csak az szállhat meg, ki legény a talpán. Milyen mesterségben tudtok kiállani a gátra?

Loki vállalkozik. Azt szeretném látni, ki birja hamarébb jussát megenni, mint én!

Befutnak az udvarosok rengeteg nagy fatállal és abban a finom pecsenye. Egyik végét Loki ette, a másikat Logi, Utgard királyának legénye. Akárhogy is falta Loki, a másik az alatt elnyelte a pecsenyét csontostul, tálastul. Loki vesztett.

— Kicsoda mer kiállni a gyorsaságban versenyre? — kérdé a király Thort.

— Futok én, futok én, — egy perc elegendő! Jelentkezik a gyorslábú Thjalfi.

Utgard legényei közül kiállott Hugi és Thjalfi alig rohant egy nyillövésnyire, a másik már vissza is fordult a céltól. Megint csak Thor bajtársa vesztett.

Elszántan állt ki maga Thor.

— Szeretném látni, ki tud velem versenyt inni!

Utgarda királya intett. Behoztak a bőségszarút, szinültig töltve. Thor szomjas volt. Három kortyra kiitta a szarút, még csak lélekzetet sem vett közbe. Kiitta? Igen ám, — alig egy-két csöpp hiányzott a hatalmas szarúból. De Thor nem engedett. Vérbe borult vörhenyes ábrázata.

— Új próbát akarok! Mást, újra mást!

A király lemutatott a padlóra. Ott sompolygott nagy szürke macskája.

— Emeljed fel a macskámat, Thor, hogyha tudod!

Thor kacagva nyult tenyerével a macska dereka alá, de bárhogy emelte, a macska lába a padlóra

tapadott, mert olyan pupos hátat görnyesztett a cirmos, hogy lábai minden emelésnél mégis a földön maradtak. Thor megrázta üstökét: szeméből szikrázott a megalázás dühe.

— Birokra! ki száll velem tornára!

A király mosolyogva legyintett.

— Hivjátok be nevelő anyámat, Ellit. Sok kemény bajvivót legyűrt már ez a csöndes vén asszony...

Jött az asszony. Thor erőlködött, de Elli szívósan állta a sarat, mig végre Thor roskadott féltérdre.

Így folyt a verseny Utgarda várában.

A király vendégül látta őket fényes lakomán és megadta nekik a becsületet. Kikisérte őket reggel a határba.

— Thor — igy szólt a búcsúnál — tudd meg az igazságot. Te rettenetes vagy és erős, — ezért csak szemfényvesztéssel birtam veled. Nézd, én valék magam, kit kalapácsoddal háromszor fejbe ütöttél. Szörnyű csapások voltak. Mikor ütöttél, szemfényvesztéssel odább feküdtem. Nem találtál homlokon, sem kupán, sem halántékon. Látod ott a sziklák között a három szögletes völgyet? Ezek a te kalapácsütéseid nyomai...

— S ki ült a pecsenyéhez? Én L o g i t ültettem oda, a föld örök t ü z é t. Ez hamar elemésztette a pecsenyét, csontot, a melencét. Ki futott versenyt Thjalfival? H u g i nem volt más, mint az én szálltán szálló g o n d o l a t o m. Mert van-e fürgébb a gondolatnál, melynek nincsen mértéke... Azt sem vet-

ted észre, hogy az ivószarú alsó végét a tengerbe mártottam, mikor ittál. Becsületemre, jó kortyaid vannak, — apályt ittál az óceánból. A macskám sem volt apró cica, hanem Midgard volt, ki átfogja az egész földet, — maga végtelen tenger... És tudod ki volt Elli, az én jó nevelőanyám? A kor, — a korral pedig nem lehet birkózni, mert mindenkit leteper. Az öregség győz: vele szemben gyarló a leghatalmasabb erő is...

Thor dühösen nyult kalapácsa után, de ez alatt eltűnt Utgard vára. Csak a végefogyhatatlan messzeség kékelett előtte... Összeolvadt szemében minden...«

Előttem is összeolvadt Island képe, mely tökéletesen benne van ez ősrégi hitregében. Látom Islandot, sziklába vájt szögletes völgyeivel, mélyre szakitott fjordjaival; — látom emésztő örök tüzét vulkánjai nyilt ajakán, — hallom horkoló földrengését. Látom az apályt, mely lávapartokat varázsol elé a hullámokból, — felzúg a dagály, mely szirteket görget a habokba és glecsereket mos alá. Elém terem Midgard, a végtelen tenger, mely a Behring szorostól Grönlandig átöleli az északi világot és körülfolyja tapadva Islandot, bárhogy emelkedik ki a mélységekből. Csak Elli, a nevelőanyánk, a kor nem győzedelmeskedik egészen Island fölött, egyre szebb lesz és ifjabb, mert ahogy elcsendesednek tűzhányói, ahogy a tél viharai humusszá morzsolják a lávát, — ahogy miriád madara közül egy-egy csőrében magot is hoz messze földről: szépül a szigét, szépül a termő életnek, virágokkal gazdagabb

munkának, az Edda orkánszerű költészeténél emberibb poézisnek...*)

Összeolvad előttem a regős skáld alakja a napsütötte kis szoba kényelmes millieujével. Ezüst csengőként kacaj csendül a szomszéd szobából. Zavartan hátrálok. A középkor eltűnik és jő a Ma. Két fiatal, csinos szőke leány hancuroz be a benyilóból. Visszahuzódom; szégyenlem, hogy kiváncsiskodtam, de nem sajnálom. A leányok beszélnek, talán rólam. Nem értem, — a nyelv a régi, az ősi Island, az Edda nyelve. Nem tudta megölni az uj jólét, az uj haladás. Milyen szép ez, hogy a modernség nem öli meg a régi szellemet és régi nyelvet! A leányok valami halk melódiát dudolnak. Mintha valahol már hallottam volna. Ott lent az én somogyi szülőföldem homokján... Nem is akarom hinni:

... Káka tövén költ a ruca...

Örülök, pedig elszomorodom, — vagy elszomorodtam, pedig mennyire örültem. Este a hajón islandi diákok látogatnak meg bennünket, mert hisz

*) E rege a prózai Eddából való, mely magában foglalja Island mythológiáját. Utgard vagy Utgardhr = külső világ. Az óriások országa. Midgard, vagy a Midgard kigyó maga a földkorong, mely kerek, tehát nem emelhető, mert önmagába visszatér e korong, — avagy a tenger, mely a földet átövezi. Thor, a mennydörgés istene, fiatalos, kalandos, nagy erejű alak, aféle vörhenyes hajú, elszánt viking, ki vándorol és harcol óriásokkal. Kalapácsa, a Mjöllni vagy Mjolnir, mindig visszarepül kezébe. A német „Donnerstag" őrzi ünnepe emlékét. Elli az Utgardloki, más néven Skrymir, vagyis az óriások urának dajkája. A többi név alatt is mind az óskandináv mythológia mellékalakjai rejlenek, kiket a képzelet a természet jelenségeiből teremtett.

Az itt elmondott hitrege idézett röviditése egyik islandi mesének; lásd: Bücher des Mittelalters: Märchen, Schwänke und Fabeln. Von Ernst Tegethoff, München, 1925. Bruckmann A.-G. 243 l.

nagy esemény Reykjavikban a világjáró hajó; ide csak dán és norvég hajócskák járnak. Az egyik diák megsúgja: a 100 napos téli estén Reykjavik egyik teaházában magyar cigány játszik. Nem tudnak rólunk, nem ismernek, de dalunk besurran a lelkek legtitkosabb rejtekébe, — besurran az a magyar nóta...

A kényelmes autó végigrobog a kanyargós országúton, mely Hafnarfjördur »városába« vezet. Porzik körülöttünk a szétmorzsolt láva. Köröskörül végesvégig táblás földek helyett zuzmóval borított vagy szívtelenül kopár barna láva. A »mezők« két oldalt tele vannak rakva boglyákkal, sűrűn, mint nálunk a tarló buzakeresztekkel, vagy a kaszáló az illatos sarjuval. Furcsák ezek a derengő boglya sorok, melyeket már Reykjavik mellett a hajóról szemlélgettünk. E boglyák nem az anyaföld betakarított termése, hanem a mostohától — a tengertől elcsikart »aratás«. Ez itt mind Island tengeri »buzája«. Vert aranyat ér, a sziget egészséges jómódjának forrása. Csupa tőkehal kazlakba rakva. Annyiféle neve van kikészitési módja szerint, hogy már ez egész kis tudomány. (Az angol cod, a német Dorsch, a francia cabillaud, a dán babelau). A széthasított, napon száradt formája a »Klippfisch« — rudakon szárítva a »Stockfisch«, — besózva a »Laberdan«, — pecsenyetálon a »Kabeljau«.

A másfélezer lakosu Hafnarfjördur a tőkehalnak metropolisa. Csinos faváros ka, idylli dombok alján, mosolygó öböl ölelő karjai között, csak hiányzik mellőle a fű és a fa. A halboglyák légköre nem is teszi valami ozondússá a levegőjét. Hogyha hosz-

szabb időre ide száműznének, jó sokáig tartana, míg egyebek között megszoknám a mindent átitató halszagot. Ha itt ablakot nyitnak, a szellővé vált Kabeljau árad be; itt talán még a hafnarfjörduri szépek parfümje is Kabeljau.

Ma is szorgalmasan dolgoznak. A parton sorakozó halpajtákban bőrkötényekbe burkolt matrónák, viharboronálta halászok, öles csizmákba elsülyedt legények foglalatoskodnak. Hasitják, öblögetik, sózzák a tőkehalat ezer és millió számra. Nehéz, csipős, nem nagyon illatos kenyér. De minden szem mosolyog, minden szem kis ablakából elégedettség és jókedv tekint ki ránk. Barátságosak, mintahogyan csak a dolgos és öntudatos emberek tudnak barátságosak lenni. Kedvesen köszöntenek: saelir verid pér! (Szószerint: üdvözlégy, — a mi egyetér a jó napottal.) Megmutatnak mindent, büszkén, örömmel magyaráznak nekünk, a bámész idegeneknek, kik kiváncsian nézzük munkájukat, mint a különleges circust. A 17-18 éves legény, ki rövid szóval feltárja a halak kincstárait, rám néz kék szemeivel. Pénzt kinálok neki. Visszautasitja. Neki nem kell a „borravaló" — hiszen itt nem isznak. Megkinálom cigerattával. Visszautasitja. Mosolygva mondja: nem dohányzom. Az drága és méreg az egészségnek. Jól beszél angolul. Megkérdem, merre járt?

— Sehol uram. Keresztformára kitárja karjait, — igy mutatja az irányt. Portlandtól Cap Hornig. Csak a grönlandi jeges tengeren.

Kérdem, hol tanult angolul. Ujra mosolyog.

— Könyvből. Magamtól. A novembertől februárig

tartó éjszakán. Vágyaim netovábbja Canada. Ha valaha odajutok, kell jól angolul tudnom.

— Kivándorolna?

— Isten ments. — Szerényen folytatja: dolgozni, világot látni, tapasztalni, tanulni. Ez az élet. Azt szeretném, ha valaha sirom is itthon volna, — Islandon...

Megszoritom sós kezét. Bőrkötényébe lezsurolja, mielőtt felém nyujtja. Talán megérezte, hogy megértettem.

Visszafelé betérünk a boltba, néhány képes lapot vásárolni. Végre is nem minden nap adhatom tudtára azoknak, kiket illet, hogy Hafnarfjördurban vagyok. Otthon ugy sem találják meg a térképen. A bolt az apró faházban a bazár; van ott minden, hal és divat és könyv. Válogatunk. A fiatal boltos figyel, mert egymás között néhány magyar szót váltunk.

— Ah, uraim, milyen nyelvet beszélnek? A skandinávokat mind beszélem. A román nyelveket meg a szlávokat megismerem a muzsikájuk után, mert a hajók néha hoznak déli embereket erre; orosz bálnavadászokkal is összeakadtam már. De ez a nyelv — nekem probléma. Bocsánatot kérek. Excuse me!

— Magyarok vagyunk.

A boltos fürgén kikeresi a képes lapok, halak, pamutok és cakes-dobozok mellett rendesen elrakott „könyvkereskedéséből" Európa térképét és alaposan megnézi Magyarországot. Betűzi: „Budapest-Pozsony-Kolozsvár." Régi térkép, régi nevek. Megmondjuk neki, hogy kisebb lett az ősi porta. Azelőtt együtt, ma öt felé. Fejét csóválja és berajzolja puszta ujjmutatásra a határokat.

— Hiszen akkor a magyarok földje ma kisebb, mint Island! Szomorú. A tenger nem tépi meg a partokat annyira, mint az emberek. Majd télen... Olvasnom kell népükről, földjükről. Én szeretek mindent tisztán látni...

Megrezdült szivem. Megint egy kézszoritás. Most meg bennünket értett meg valaki. Mennyi alaposság Hafnarfjördur szerény szatócsában! De jó is lett volna ez az alaposság azokban, kik Európa térképét ujra rajzolták...

— Saelir verid pér... Üdvözlégy jó ember!

Robogunk Laugar felé.

Laugarnes félszigetén, vagy háromnegyed óra járásnyira Reykjaviktól pezsegnek a kénköves, 86 C. fokos források. Messze gőzölögnek, a jégföld belső titkának, forró vérkeringésének e csodálatos megnyilásai.

Befejezzük a napot. Kezdődik az északi fehér éjjel. A hegyek szinezése álomszerűen szép. Egyik oldalt lesimulnak a bércek violás gerinceire a lehajlott nap vörös-arany fellegei, az öböl fölött haloványan áll a holdsarló.

A hajón ünnep van. Átjönnek az islandi vendégek, kezet fogni a nagy világgal. Közvetlen, nagyon természetes emberek. Nyiltak, mint a tengereik. Egyszerűek, mint az életük. Örülnek a hajó pazar kényelmének, a muzsikának, a táncnak. Mosolyogva állanak meg a csinos jelenségek mögött. Mintha már találkoztunk volna velük, annyira közvetlenek, kedvesen naivak. Mi meg megyünk a grönlandi jeges tenger éjszakájába — és soha többé nem fogjuk megszoritani ezeknek az embereknek becsületes kezét. Soha.

Maduro Bequita (Curaçao)

PONY KARAVÁN (AKUREYRI)

OSZK

Maduro Bequita (Curaçao)

TŐKEHALSZÁRÍTÁS (HAFNARFJÖRDUR)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Reykjavik után, az egész ragyogó napon át, magános fjordok, kopár hegyek, andalító hullámverés. A fjordokban liliputi embertanyák. Az Isafjardardjup (a „jégöből mélysége") fjordjába betérünk. Magunkkal visszük a nyár csillogó képét. Nem is jó arra gondolni, hogy itt hónapokig tart a téli éjjel. Mintha ma fiatalon, derűsen látnánk valakit, ki azután eltünik az elmulás sötétségébe...

Beköszöntöttek a világos éjszakák. A nap még nem maradt a tenger szintje fölött, de az éjszaka a Cap Horn táján megszünt a csillagos vagy vaksötét fogalom lenni. Itt már ez az időszak, melyhez nálunk a fekete árnyékok képzete tapad, csupa virradat, telidesteli pompás színekkel. A francia pasztell, az angol akvarell színeinek skálája: opál és arany, halványzöld és rézvörös.

Este tiz óra után vagyunk. A nap már alacsonyan jár. Ez itt nem a mi életünk napja; — mintha nem érte volna még el az élet delét... Bele lehet nézni összehuzott szemmel, nem vakít, nem melegít. Pillantása még kifejezéstelen, szelid, mint a gyermek szemének tekintete, mely mögött a lelket még nem formálták ki a szenvedélyek, a remények termelő esői és a küzdelmek romboló viharai. Ez a chaosz, a teremtés korának napja.

Jobbra a Cap Horn. Island legészakibb foka. Merész, szigorú vonalai kibarnulnak opálos égalapjukból, de nem látszanak tömör szirteknek, csak tört huzásokkal megrajzolt rajznak. Csak a rajz alsó, egyenes metszésén jelzik a patyolatfehér csipkefodrok, hogy az alkotás ott a dac végvárát épitette meg, a nagy hullámtörőt,

mely utját állja évezredek óta a grönlandi jeges tenger hideg akaratának.

Balra nézek, oda, hol a nap aranyszövésű fátylak közt vándorol. Arra van az óriás sziget, Grönland, mely a róla levált szigetcsaláddal együtt 2,143,200 négyszög kilométer, tehát vagy akkora, mint a békebeli európai Oroszország fele. Misztikus fehér ország, melynek egész belsejét körülbelül 300 méter vastag jég boritja. A neve nem mond igazat, — optikai csalódás alkotta e nevet. Grönland — a z ö l d föld. Ilyennek látta az egyik viking hajós: vörös Erik, Thorvald fia, 983-ban, mikor Islandról számüzetve valami vérbosszú miatt, fölfedezte Grönlandot kalandos bolyongása közben. Mert a partot zöldebbnek látta a jégzajlásnál, ő nevezte el „zöld országnak".

Óriás darab titokzatos föld ez a Grönland. Bátor férfiak sok érdekes és új tapasztalattal tértek vissza ebből az óriás dán Sziberiából, de a saïsi fátyolt, mely ennek a földnek belsejét takarja, a tudomány szempontjából még nem lebbentette föl senki. Talán fellebbenti az 1930/31 években másfél esztendőre tervezett német „Inlandeis" expedició, melynek vezetője dr. Wegener, gráci tanár. (Az ő programmjából, melyet a „Freie Presse" 1930. évi április 16-i számában kifejtett, vettem át az alábbi, Grönlandra vonatkozó adatokat.)

Annyit tudunk, hogy a vikingárok a fjordoktól szaggatott partokon vagy 900 év előtt virágzó gyarmatokat alapitottak. A hagyomány szerint a normann hajósok a keletről hurcolták be a pestist és a leprát és e két szörnyű kór pusztitotta volna el uj Norvégiát, melyet ezek a csodálatosan bátor, szenvedélyesen

kalandravágyó, de a kulturát szeretettel befogadó normannok azért szerettek, mert a grönlandi fjordok ősi hazájukra emlékeztették őket. De valami más katasztrófa is meglátogathatta ezt a rejtélyes országot, — talán a jégkorszak váratlan ismétlődése. A régi normannoknak nem kellett Grönlandon az eszkimók primitiv életét élniök. Dán régészek a fagyos rögökből kiásták a csontkeménnyé dermedt multat. A viruló szabad állam székvárosa G a r d a volt, várszerű püspöki székházzal, pompás dómmal. Az állattenyésztés virágzott és paripákon jártak le a fjordokhoz, köszönteni a hajókon hazatérő bajtársakat. Némely lejtőn megtermett a gabona is. A szerencsés kezű dán tudós, Nörlund, a jégtakaró alól gazdag ruhaleleteket hozott napvilágra, melyek nem az állatbőrbe bujt primitiv ember, az arktikus nép (eszkimó, lapp, szamojéd) prémjei, hanem a középkori európai ember finomult garderobeja. E leletek igazolják a grönlandi ipar fejlettségét is. Ugy látszik, hogy a hogyan a Vezuv lávája elöntötte Pompejit és Herculanumot, itt az előretolódó glecserek boritották el a viking falvakat. E grönlandi szabad ország tragédiája ismeretlen; eltörölte a szomszéd; mely nem acélpáncélba, hanem jégpáncélba öltözött. Az egymást mardosó Európába nem jött többé hír északról. Elfelejtették. 1576-ban az angol tengerész, Frobisher, mint uj földet fedezte föl Grönlandot.

Aki az Alpokban járt, tudja, hogy a glecserek lassan mozognak, csigalassusággal. Naponta néhány vonalnyi utat tesz meg az alpesi jégtömeg, mint Whymper mondja: „vagy 500 lábnyit per annum."

Az 1820. aug. 19-i Montblanc katasztrófa áldozatainak maradványai csak 1861-ben jelentek meg a Glacier des Bossons alsó végében, tehát 41 évig tartott a kb. négy angol mértföldnyi ut. Az egyik tulélő résztvevő, Couttet Joseph-Marie, chamonixi vezető, méltán sohajtott fel 41 év után: „bizony alig reméltem, hogy még egyszer megszorithatom derék bajtársam, Pierre Balmat kezét..." 41 évi út kellett a Montblanc ormától a chamonixi virágos sirhalomig! Grönland glecsereinek jégtermelése egészen más méretekben történik. Mig mi az „Orinoco" fedélzetén Spitzbergen felé hajóztunk, dr. Wegener 1929 nyarán Grönlandon a Jakobshorn-glecsert figyelte meg. Szó szerint idézem megállapitását: „A Jakobshorn-jégár becslésünk szerint naponta vagy 40 millió kubikméter jeget lök a tengerbe. A grönlandi glecserek jégtömegeiket napi átlagos 14 méternyi sebességgel tolják a fjordokba." Ebből a rengeteg jégreservoirból ellökött jég uszik az Atlanti óceánon és veszélyezteti az Európa-New-York-irány hajóóriásainak utvonalát. E veszedelem miatt kénytelenek a leggyorsabban járó hajók is lemondani a legrövidebb légvonalról és New Foundland alatt kénytelenek utjukat alávetni a kényszerítő „knik"-nek, hogy a Titanic sorsára ne jussanak. A grönlandi jégreservoir egyelőre kimeríthetetlen, mert 1929-ben több helyen 1200 méter vastag glecsert mértek.

Tehát 1930-ban indulnak Wegener és társai e nagyszerű kutató utra, hogy másfél évet töltsenek abban a dermedt jégvilágban, hol csak egyetlen kandalló melegít: a férfi lélek lelkesedése, — hol a hónapokig tartó éjszakában csak egy mécs világít: a tudás örök

mécse. Ez lesz az első áttelelés Grönland jegén, 3000 méter magasban, 300 kilométernyire a partoktól. Igaza volt Berzsenyi Dánielnek: „Essem a Grönland örökös havára, Essem a forró szerecsenhomokra: Ott meleg kebled fedez, oh Caména, Itt hűvös ernyőd." A Muzsa — mindenen átsegít, még akkor is, hogyha hóbrokátból szőtt a ruhája és költészet helyett csak a hideg tudományért lelkesít...

A „Disko" hajó most indul Kopenhágából és viszi a meleg szivű embereket, az apró islandi ponykat, a motoros szánoknak a benzint és a nagy tömeg robbanó szert. Az utóbbi szükséges az u. n. mesterséges földrengéshez. A robbantások rezgése átrendül hullámaival a jégtakarón, visszaverődik a jég alján a szirttalajon és 3400 méteres másodpercnyi sebességgel visszatér a jég felszinére. Az időt és a rezgést megörökíti a pompás műszer filmje. A parányi idő és a sebesség matematikai pontossággal megmondják a jégréteg vastagságát. A modern tudomány legfőbb eszköze a rezgés. Ez örökíti meg lemezeken a a hangot a halál utáni időre is, — ez viszi Marconi kezéből az energiát Ausztráliába, — ez hatol keresztül Röntgen sugaraival a testeken... A XX század a rezgések százada.

E jégfennsikon próbálják majd kideríteni azt a titkot is, miért fujdogál e misztikus jégzahara felől néha langyos szél, mely télvíz idején is néha egy órán belül 24 Celsius fokkal is emeli a hőmérsékletet. Meg akarják tudni, miért diktálja Grönland azt, hogy ha »Párizsban beköszönt az ősz« — langyos szép napokra zuhogjon a hideg zápor,

vagy forró déli tavaszra Lombardia virágos paradicsomában pelyhedző hó alatt elfagyjon a barackfa fakadó szirma.

Ujra elkalandoztam saját útirányomtól, de hát emberi gyarlóság a kiváncsiság, ha az ember épen úgy — szomszédban van...

A nyugati szemhatáron Grönland felé fölcsillan valami. Majd itt, majd ott. Mintha fehér lángok csapnának föl a tengerből. Kémlelek a messzelátóval. Föltorlódott uszó jég ringatózik ott. Órákon át szakadatlanul ragyog. Mintha metszett gyémántból formált szigetek és partok derengenének a sötét tengerből...

Mikor a nap mögéjük gördül, kialszik az úszó jég csillámlásának tüze. Igy halványodnak el napszálltakor a hosszú ablaksorok, melyekben a nap búcsuzáskor meg szokta magát nézni. Különös derengés támad, — nem alkonyodás, hanem pitymallatszerű derengés. Észak felé sietö hajónk előtt a horizont feltünően világos. Széltében-hosszában világosodik. Ebben a világosságban van valami kisérteties, sajátságos fehérség. Előttünk egész szélességben éles fehér vonal fut felénk. Ebből a fehér vonalból foszforeszkál az a hideg fény az égre. Ujra a messzelátó után nyulok.

Jég és mindenütt jég. Ahogy az »Orinoco« siet, látszólag gyorsan közeledik felénk a fehér sáv. Néhány perc mulva a hajó mellett háztelek nagyságú úszó jégtáblák száguldanak tova. Majd mindegyiken testes fókák heverésznek párosával. Az egyik közömbösen felemeli kerek fejét. Apró szemeivel pislog,

fölbámul a Reelingre. Nyugodtan tűri, hogy lefényképezzék. A párja meghökken, lesiklik a jég szélén és belebukik a sűrűvé hidegült hullámokba. Nem tudom, — a férj volt-e a bátor, mert nem ijedt meg az úszó hajó kivilágított ablakaitól és a »Ramona« kihangzó melódiájától. Vagy talán épen a feleség volt elég hiú, hogy megörökittesse magát a fényképen... Nem ismerem eléggé a fókák jellemét...

A hajó motorjai elcsittulnak; csigalassusággal, óvatosan mozgunk előre. Ha illenék a hajó mozgására, azt mondanám, lépésről lépésre. A 10,000 tonnás hajó néha meg-megrázkódik, a »Bug« (a hajó eleje) neki vágódott a jégtábláknak. Az acél traverzák nyikorognak belé. Rythmikusan felnyög a zsurlódás, mintha a tengerből fölhorkolna valami szörnyeteg. A táblák ketté válnak és keskeny utat engednek. A jég feltorlódik a hajóbordák mellett és fehérkék törésein nagy vörös harántsávokkal fordul kifelé. Mintha megsebesült volna hajónk és vérzenék, — egyre bőségesebbek a szűzi jégen a piros csikok. A tömör táblák lehorzsolják a piros minium festéket az »Orinoco« érctestéről. Nem csoda, — e jégtáblák 1—1½ métert állanak ki a vízből, tehát víz alatt még 6—7 méter a talapzatuk. Körülöttünk a merre a szem lát, fagyos téli sikság. A jégsivatagon itt-ott fekete foltok: nyujtózkodó fókák, ujra meg ujra kerekfejű fókák, kiváncsi apró szemekkel. Az égen köröskörül misztikus, fagyos derengés, — ennek az úszó Szibériának fölvetített tükröződése a téli étherben.

Elgondolkozom. Eszembe jut, hogy most Berlinben

megolvad az aszfalt a kánikula hőségétől. Eszembe jut, hogy nálunk »ég a nap melegtől a kopár szik sarja« — és dalos legények inguljal törülgetik a verejtékcseppeket homlokukról, hogy a duruzsoló cséplőgéphez cipelik az aranyszin kévét...

Mögöttem végig kopog a fedélzeten a komoly, a szigorú, az elegáns kapitány. Megérinti vállamat.

— Nézze azt — ott! Jó, hogy kitért nekünk. Akkora tábla lehet, mint Helgoland szigete...

Ujra a messzelátóval kémlelek. Igazán se vége, so hossza. Egy másodpercre kisértetet látok a szemhatáron, nagyon régi, nagyon messze kisértetet, a sülyedő T i t a n i c jelenik meg előttem. Antennái szikrázzák: S. O. S. Save our souls! Mentsétek meg lelkeinket. Az örvényből még harsog a zenekar zsoltára: »Isten, világok Istene! Oh mily csodálatos a Te neved!«

Pedig milyen messze van ide az Atlanti óceán amerikai medencéje s milyen messze két évtized távlata! Majd újra eltávoznak a kisértő gondolatok és élvezem a fenséges élményt, a nagy, az elbűvölő nagy jelent, mely a legértékesebb mindenek között.

Mellettem egyik matróz keskeny vödörben vizet emel. A hőmérsékletet méregeti. Abból jósolja, sok úszó jéggel kell-e még találkoznunk, — mert e jégáramlás nagyon lehűti a tenger felületét.

Újra nézegetek. Nem gondolkozom, csak — látok. A jégtáblák fogynak és újra tükörsima vízre érünk. A motorok hangosan zakatolnak és fürgén sietünk bele a csillagtalan derengésbe. Újra valami zsurlódást hallok. Ez már nem a jég: az éjjeli matrózok zsu-

rolják a fedélzetet és idomtalan nagy vízálló csizmákban lábujjhegyen surrannak el mögöttem.

Csak most veszem észre, hogy éjjel van, melynek nincs éjszakai takarója. Majdnem észak felé skárlátpirosan bukkan elő a nap Grönland jeges tengeréből. Két óra körül lehet. Előttünk kipirul a tenger, mintha elsülyedt vulkánok lángözönébe eveznénk.

Mindenki aludni ment, — csak mi virrasztottunk: magyarok, egykét olasz, egykét spanyol. A déliek. A mi melegebb szívünk nem engedte közeledni hozzánk az álmot, mert a mi képzeletünk forróbb és rajongóbb más népekénél. Mintha mi a többi nemzeteknél fiatalabbak maradtunk volna, ezerannyi bánat és balsors között is... Ezt az éjszakát kár volt átaludni, mert minden nagy dolog csak egyszer van. Akik ébredeztek, nem is sejtették, hogy mi virrasztók szinről-szinre láttuk Arktist, — Nansen és Amundsen hamisíttatlan Arktisát.

Honnan jő az úszó jég?

Kétféle jég van. Az egyik a sós jég, mely nagy táblákban úszik, — néha a viharoktól magas romhalommá torlódik össze, de mindig messziről meglátszik rajta, hogy a befagyott tenger rianásaiból keletkezett. Ezt az úszó jeget a poláris áramlás szinte lehetetlen távolságokról hozza ide és viszi tovább az Atlanti óceánba, hol lassan leolvad. A »mi« úszó jegünk alighanem a szibériai partok szomszédságából, a Behring szoros felől, talán a poluson át ringatózott idáig. A másik fajta jéghegyek — szemre pompásabbak, magasak, igazi úszó jég-

hegyek, — az édes vízből kristályosodtak. Néha 10—15 vagy több méter magasak, de területük kisebb, akkora, mint egy-egy tisztes háztelek. Olyan szigetek közelében találkozunk ezekkel, melyeken hatalmas glecserek vannak és ezek a glecserek leérnek a tengerig. P. o. a Spitzbergen vagy a Ferenc József föld közelében. Ezek é d e s vízből, a párából szemcsésedtek és a tengerbe omló glecserek levált darabjai. Ilyeneket Európa közepén láttam kicsinyben: a Märjelentó vízében, mikor csillagfényes éjszakán hazatértem az Eggishorn alján a Finsteraarhorn ormáról. Ebben is úszkálnak ilyen miniature-jéghegyek. Természetesen csak úgy viszonylanak a sarki jéghegyekhez, mint a hiuz a tigrishez... A mi északi utunkon a legszebb édes vízű jéghegyet a Barents-tengeren, a Medve-sziget közelében láttuk. Jóval magasabb volt 11 méter magas hajónknál és jóval szélesebb, mint valamelyik olasz bazilika. Kiszögelésein százával telepedtek le a viharmadarak és a három karmú sirályok.

A sós jég és az édes vízű jég között az a külömbség, hogy a sós jég sokkal súlyosabb és legnagyobb aránya a víz alatt úszik. A glecserekből letört édes vízű jég feltornyosodik, de nem mély járású, mert könnyebb, — szemcséibe kis levegőhólyagok fagytak be. Ezért mikor olvadni kezd a vízben, zizeg és a felszálló pezsgőgyöngyöktől a tenger bugyborékol, mintha forrna. Ezt a különös zizegést és e bugyborékolást legpompásabban figyeltem meg Spitzbergen egyik legragyogóbb fjordjában, a Lilliehöök-Bay záró glecsere előtt, hol a lehasadt glecser-

darabok a verőfényben bele-beleomlottak az azurkék tengerbe és körülöttük legott pezsegni kezdett a víz a felszálló levegőgyöngyöktől.

A legtöbb ember, ki a sarki tüneményekkel nem foglalkozhatott, azt hiszi, hogy az úszó jégtáblák a közeli partokról váltak le, — valamint azt hiszi, hogy a sark közelében befagyott tenger jege megállt és mozdulatlan, fehér sivatag. Szó sincs róla. A sark óriás jégsiksága — a »Packeis« — észrevétlenül, láthatatlanul szintén mozog, — csigalassúsággal óriás kerülőket tesz meg. Nem akarok a sarkkutatások tragédiáiról vagy diadalairól írni, — mindezt pompásan megírta dr. Cholnoky Jenő (A jég-világ, a sarkkutatások története. Budapest, 1914) — csak a jég mozgásának illusztrálására idézek néhány példát.

Az északi sark egyik első kutatója, Parry William Edward (1790—1855) H e k l a nevű kis hajójával 1827-ben a Spitzbergen északkeleti végéhez vetődött. Kiszállt és bajtársaival megindult a sark merevre fagyott jégsivatagján a sark felé. Kézzel húzták szánjaikat, melyeket megraktak eleséggel. Parry úgy okoskodott: a sark tengere befagyott. Ez a jég áll. A sarkig kell rajta jutni, mert e jégrónaság mozdulatlan. Julius 13-án 82° 45' szélességre jutottak, — julius 26-án, bárha szakadatlanul siettek észak felé napok óta, csak 82° 40½'-et mértek. Hiába pazaroltak minden időt és energiát, délebbre voltak, mint induláskor. A jégzahara lassan, észrevétlen úszott és vitte őket visszafelé...

Még élesebben mutatja a jég mozgását a Hansa hajó sorsa. A német Hegemann Paul az osztrák

Payer Julius-sal 1869 juliusában belekerült Kelet-Grönland jégzajlásába. (Vagyis abba a jégzajlásba, melyet mi épen most a Cap-Horn közeléből a messze nyugati szemhatáron megfigyeltünk.) A 74° 4' szélesség alatt a jég körülvette a Hansát. Az elszánt kutatók elhagyták a kőkemény ölelés alatt összemorzsolódó kis hajót és a jégre nyomorult hajlékot építettek maguknak a hajó préselt széndarabjaiból. Ez juliusban volt. A jég-dereglye megindult velük — s a következő év májusában 61° 12' szélesség alatt ujra nyílt vízbe jutottak. Öt hetes küzdelem után Grönland legdélibb végében a Friedrichsthal-misszió mellett partra szállhattak. Csekély 1000—1100 kilométert tutajoztak — úszó jégen.

Igy utazott Payer Julius is a Tegethoff nevű hajóval jégbe fagyva. A hajó 1873 február 4-én a Novaja-Zemlya fölött állott 83° 18' szélességben. Állandóan 12 méter vastag jég vette körül. Ugyanazon év októberében kb. 80 fok alatt állt a hajó, az u. n. Wilczek-föld közelében.

Ezt a tapasztalatot akarta felhasználni Nansen Frithjof, ki nem hiába viselte Frithjofnak, a vikingek mesebeli királyának nevét. A 22 éves Nansen 1888-ban a »Jason« nevű bálnavadász-hajóval Grönland keleti partjainak közelébe hatolt. Ott norvég bajtársaival és két lapp-legénnyel kiszállt az úszó jégre és a 17—20 kilométer széles jégzajlás-övön átcipelte csónakját és szánjait. Jégtábláról jégtáblára ugorva, köztük evezve, halálos rianásokon átkapaszkodva partot ért és 2700 méter magas glecserhegyeken át (tehát vagy oly magasságban, mint a Croda da

Lago Cortina mellett!) skivel és gyalog keresztezte Grönland belsejét, — néhány 100 kilométert. Ugyancsak Nansen a jég mozgására számítva e mozgó jégsivataggal akarta magát az északi sarkra vitetni. 1893 junius végén kelt utra a „Fram" (Előre). Kétszer áttelelt, befagyva. 1895 márciusában Nansen és Johansen elhagyták a hajót és a két parány, ki lelkierőben volt csak óriás, gyalog nekivágott az északi sarknak olyan területen, mely vagy 3000 kilométer hosszúságban és 2500 kilométer szélességben csupa jég... És a két ember egyre gyalogolt északnak, jégcsappá vált fürtökkel, kővé fagyott szakállal, nyomoruságos táplálkozás közben. Istenem, vajjon mit beszélgethettek egymással? Érdekes lett volna kőbe vésni kevés szavukat! És a nagy Nansen csalódott. Az állónak látszó jég összevissza bolyongott velük, ugyhogy 86° 4' alatt visszafordultak.

Talán a legnagyobb utat tette meg a „Jeanette" hajó roncsa az úszó jégen. 1879 augusztusában fagyott be Szibéria legkeletibb részei felett és 1884-ben Grönland déli csúcsán fogták ki utolsó romjait... Méltóztassék térképet kifektetni és követni az utat. Megdöbbenünk ez uszó jégtáblák láttára...

Kalapot emelek. Áhitattal nézek végig a tovaringó jégtáblák fölött. Ez is dicsőséges terület, mert az emberi bátorság egyik legnagyobb csatatere. Csakhogy itt az emberek nem imperialismusért, nem parancsszóra, nem zsákmányért, ordóért küzdöttek, nem öltek és nem bántottak, — csak az ellenállhatatlan nagy gondolat, a legideálisabb cél vitte őket előre, szenvedésbe, mártirságba, a tudás gondolata, mely

a legszebb alapja az emberi méltóságnak. Emeljünk kalapot a végtelenség és a végtelenség hősei előtt.

Észak felé újra hajnalodik a be sem sötétedett éjszakában. Egyszerre didergek és olyan kicsinynek, gyarlónak érzem magamat a grönlandi jeges tenger és Nansen emléke előtt, hogy szégyenkezve indulok a hajó fenekére, a csöndes kis fülkébe. Csak nem tudom, most álmodtam-e, hogy ébren voltam, — vagy ott lent álmodtam-e igazán, mikor pár órára elhagyott az éber lélek, mely rajong, vár és remél. Az éber álom legszebb volt életemben...

*

Ez úszó jéggel — hogy úgy mondjam, fűszerezett, éj nélküli éjszaka után reggel kikötöttünk Akureyriban. Mikor a hajó beszalad a 15 kilométer széles nyílású, de később sötét bazalt hegyek közé szűkülő 60 kilométeres fjordba, nem várunk e fjord végében mosolyt és életet. Annál kedvesebben lep meg ott bent a fjord titkos ölén a legderűsebb islandi »város«. Hócsíkokkal, zuzmómezőkkel tarkított nagy hegyek alján vár Akureyri, észak egyik legnyájasabb meglepetése. Mintha a megőszült bölcs, Arktis szelleme, szépséges kis virágcsokrot tűzött volna kebelére.

Az a kétezer ember, kinek bölcsejét véletlenül édes anyja itt ringatta, nagyszerűen meg is van elégedve. Mindegy nekik, hogy télen hónapokig sötét van, nyáron meg az úszó jég vagy a grönlandi vihar elzárja a fjord bejáratát. Akureyri-ban enyhe a klima, mint a jól védett szobában. Akureyri Island nyaralója, — aféle islandi »Abbazia«. A szép juliusi weekenden ide hajóznak vagy lovagolnak a

módos islandiak messze földről. A barátságos házak fölött burgonyaföldek, melyeket a százados szorgalom verekedett ki a bazalt és láva keménységéből. Itt-ott zöldséges kert és a zöldségtáblák közt soksok szerény, paraszti, de tarka és édesszavu virág. Sőt az egyik dülő úton három kis vörös berkenye hajt, talán Island egyedüli fái ... A hegyi és tengeri panoráma pompás: ha itt volna Európa közepén, minden állomáson látnánk festői reklamját.

Kikötőnek Akureyri Island Hammerfestje. A bálnavadászok, norvég postagőzösök, árúszállítók bebetérnek öblébe. Ez az itt összebújt 2000 északi ember, szinte titokban, kis kulturcentrumot teremtett, mely diszére válnék másutt 100,000 embernek. Van itt nagyszerűen berendezett kórház, — kitünő reáliskola, — gazdag közkönyvtár, »leikhús«-szinház. Nem csoda, már 1296-ban az Ágoston-barátok festegették itt a pompás initiale-kat a bibliákba meg az Edda énekeinek fejére. Itt láttam a legtökéletesebb vaj és sajt-gyártó telepet, a tisztaság és a praktikus berendezések maximumával. Villamos motorok köpülik az illatos vajtömegeket, behengergetik emberi kéz érintése nélkül kristálytiszta jég közé. Más gépek sajtokat formálnak. Hófehér forrásként buzog az áldott tej a palackokba és kannákba, mintha nem is állatok terméke volna, hanem a földből patakzanék. Mindenki nyájas és szelid; látszik, hogy a tej uralja a kedélyeket és sohasem az alkohol.

A parton nyüzsögnek a környék gazdái és kinálják a fakó ponykat lovaglásra. Vastagnyakú, rövid sörényű, izmos apró állatok. Valamennyi egy-

forma, csak a neve szerint lehet megkülömböztetni, mert a név hivására a kiválasztott lovacska felüti okos fejét. Ha a régi metaforával a tevét a sivatag hajójának szokták nevezni, — akkor ezek a kis lovak Island lávasivatagainak egyetlen »hajói«. A sziget belsejében, 7—15 napos utazásokra csak ezek a kis sárga csikók alkalmasak, — ezek Island egyetlen postája, — de még Grönland jégregióiban is megállták a próbát. Egymásután baktatnak a kanyargó hegyi útra, szeliden, fürgén, de csakhamar egyikmásik lovas megismerkedik a lávás út barna göröngyeivel. Hiába, aki kényelmesen akar utazni, annak nem csak az emberek, hanem az állatok nyelvén is kell érteni. Ahogy a keleten az utazásnál elég két török szót tudni: javas és csabuk — lassan és gyorsan, — itt is elég két különös berregő szó: az egyik az indulás, a másik a megállás parancsa. De hát a ki nem érti a ponyk nyelvét, könnyen fölcseréli ezt a két kis berregést — és a következmény az önkénytelen pihenő az út porában, hol bizony érdemes leülni, mert remek Akureyri panorámája . . .

*

Mintha a szárazföld lassan távoznék tőlünk... Ahogy kisiklottunk az Eyja-fjord nagy hegyei közül, minden gyorsan tolódik el a juliusi délután különös, idefönt őszies fényrezgésében. A hótakarta Kaldbakur orma (1161 m.) egy ideig még ezüstösen villan, — majd lassan ködképpé kékül, — pár óra mulva már csak testetlen emlék. Uszunk tovább a grönlandi jeges tengeren a sarki végtelenbe, három éjjel, három nap..

SKATTAFELLSJÖKULL (ISLAND)

OSZK

Az apró Grimsey szigetnél, 66 fok 33' északi szélesség és 17 fok 42' 10" hosszuság alatt surran át az Orinoco a sarki körön. Ősi hajósszokás szerint az egész hajó ünnepel. Anabaptisták leszünk, — mindenki tréfás, diszes keresztlevelet kap, melyen Aegir, az óceánok istene osztja a neveket. A kilenc leánnyal megáldott skandináv istenségnek is elég gondot okozhatott a hajón a sok miss-nek neveket találni... Ma este a hajón nem volt többé Maud és Gretchen, hanem csupa Freya és Walkür.

Itt megszünik az éjszaka, de ezen az első éjszakán, mely valósággal tökéletes nappal, cserben hagyott észak ragyogása. Leszállt a fekete köd, könyörtelenül, kegyetlenül, mint a megokolatlan melankólia. Az Orinoco csigalassusággal halad előre és szirénája minden fél percben nagyot hördül. Az úszó jég ugyan nem tér ki a bődülésre, de féltjük az apró islandi és norvég bálnavadász-hajókat a legázolástól.

Julius 28. Vasárnap...

Van-e vasárnap a grönlandi jeges tenger közepén? — hol nem látszik egyetlen torony, sem harminckettő, sem kettő... hol nem búgnak az áhitatos harangok, — hol nem öltözött ünneplőbe sem az istenadta nép, sem a jámbor nyárspolgár... Hol egyforma a tenger és az ég köznapon és ünnepen. És mégis van vasárnap. Talán épen sehol a világon sem éreztem annyira, hogy az a vasárnap nem csak egyszerű munkaszünet, mikor megáll a gép és az embergép. Nem. Valami egyszer történhetett ezen a hetedik napon, valami igen nagy és szép, a legnagyobb, a mi eddig történt és ami a jövőben történhetik, —

valami, aminek ereje és szépsége megszámlálhatatlan ezer esztendők óta bezománcozza ezt a szürke napot. Ezen a hetedik napon történt az alkotás befejezése. Ezt csak az érti meg, ki meg tudja érteni ennek a két szónak csodálatos, óriás tartalmát: alkotás és befejezés. Az elképzelhető két legtökéletesebb ténykedés. Mi ehhez képest az a jubileum, melyet államok megülnek alakulásuk fordulójára! A vasárnap nem más, mint a legnagyobb eseménynek hetednapos jubileuma. Itt, a grönlandi jegestenger közepén is, minden külsőség nélkül éreztem azt, ami irva vagyon Mózes I. könyvében: „És megáldá Isten a hetedik napot." Ez az áldás ma is szuggesztiv erővel hat az idők derülő sötétségén vagy sötétedő világosságán át. Aki ezt az áldást elveszi és e hetedik napot megteszi egyszerűen az izmok és agysejtek pihenésének, elrabolja az emberiség egyik legmélyebb gyönyörűségét és az élet egyik legpompásabb poézisét.

Ködös, csodás vasárnap a grönlandi jeges tenger közepén...

A tenger olyan, mint a sötét olaj. Sulyosan, szinte otrombán hullámzik. Háborog.

Elballagok a fedélzet egyik oldalán. A kápolnává alakitott kis teremből kihallik a jó öreg franciskánus barát szava: „Márk evangeliuma IV. 38—41. Mester! nincs-e gondod arra, hogy majd elveszünk..."

Átballagok a fedélzet másik oldalára. A kis imádságos szobából kihallik a tiszteletes szava: „Márk evangyelioma. IV. 38—41. ... Felserkenvén azért, megdorgálá a szelet és monda a tengernek: Hallgass,

némulj el! Akkor megálla a szél és lőn nagy csöndesség..." Alig hangzottak el az evangelium szavai, a metsző ködben valami nagy feketeség közeledik felénk. Mintha meghajolna előttünk, hogy azután sietve távozzék a ködök átláthatatlan függönye mögé. Látni, nem láttuk, mi volt, — de tudjuk a térkép nyomán. Jan Mayen, a titokzatos, arktikus vulkánsziget, — tudjuk, mert a 70° 49' északi szélesség alatt járunk, 550 kilométernyire Islandtól. E sötét árnyék az örök hóval takart 2545 méteres Beerenberg, melynek jégsapkája csak akkor olvad meg, hogyha kitör belőle az örök tüz (legutoljára 1818-ban). Lábainál csak skót és norvég fókavadászok és sarkkutatók találkoznak; talán ezért nézett le bennünket és nekünk nem mutatkozott, mert mi csak egyszerű globe-trotter szándékkal siklottunk el mellette. Megmaradt sejtésnek. Jégvulkánjánál találkozik a golfáram és a poláris áramlás, mint a két ellentétes világnézet, a konzervativ és a radikális — s e kettő találkozása mindig ködöt teremt, ahelyett, hogy kiegyenlítést hozna. — Azt mondják a hajósok, hogy néha hónapokig, sőt évekig alig pár órára bukkan ki a ködből.

1607-ben látta az angol Hudson először — legalább a vikingek óta. 1611-ben fedezte fel véglegesen Jan Mayen, kiről nevét is kapta. Hogy igazában kié e sziget, nem tudom, csak mikor e sorokat irom, olvasom a lapokban, hogy Osloban bölcs birák fogják eldönteni az emberi jogot, a norvég állam jogát erre a szigetre, mert a sziget boldog földesura — valami norvég tengerész — tárgyalt az állammal e különös birtok megvételéről. A norvég

államkincstár rosszul fizetett. Az Arktis földesura azután Stinnes Hugóval tárgyalt, ki egy millió norvég koronát igért. Lehet, hogy az »élő leltár« ér ily sokat, — a fókacsordák.

Én csak tanusítom, hogyha a végzet két lehetősége, a kutatás kalandos összenvedélye vagy a kényszerű hajótörés valaha Jan Mayen partjaira vetne, aligha érezném az államhatalomnak szuggesztiv erejét, mely a partra tűzött norvég lobogóból árad. Ezen a szigeten vagyon Utópia, melynél különbet még Morus Tamás sem álmodhatott. A jéggel borított szigeten nincs vámvizsgálat és nem kérik az útlevelet, csak a testi-lelki épség vizsgálata szigorúbb, mint Ellis Islandon, New-York partjai előtt. Attól, ki itt kiköt, Arktis fagya és sivársága az életenergiák maximumát követeli. Ha Robinson történetesen Jan Mayenre vetődik, gyermekkorunk álmaiba aligha szövődött volna a legszebb és legnépszerűbb kultúrtörténet színpompás meséje. Pedig még Jan Mayen szigetén is megfordultak névtelen Robinsonok és tudtak dacolni e kietlen vulkán sarki éjszakáinak szörnyű magánosságával.

Igaz emberi vonás, hogy még ezért a hóval borított lávatömbért is, mely elhagyott tenger közepén az úszó jégből áll ki, perlekednek. Milyen szép is volna, ha léteznék a földtekén legalább egy talpalatnyi föld, melyen ne akarna az ember uralkodni. Jan Mayen szigetén, akárhogy végződik a per, nem fognak »uralkodni«. Itt nem lesz soha kisajátítás, — itt nem fog állni soha adóhivatal, itt nem lesz soha posta. Hideg — de igazi Utópia.

Knudsen K. (Bergen)

SPITZBERGEN, ÉJFÉLI NAP

OSZK

SPITZBERGEN-SVALBARD.

Spitzbergen = a hegyes hegyek; uj norvég nevén Svalbard = hideg part. Mindkét neve talál, — hegyormai toronyhegyesek, — partjai fagyos hidegek. A 76° 26' és 80° 49' északi szélesség alatt fekszik, alig 1000 kilométernyire az északi sarktól, — tehát Európa legészakibb része. Megvénült kontinensünk tulajdonképen sokkal nagyobb, mint a térkép mutatja. A tenger alatt messze északra kiterjed és Spitzbergen Európa legészakibb hegycsoportja, mely kiáll a jeges tengerből. Ez a regeszerű szigetvilág csak Norvégia leszakadt folytatása — és ezért a nagy háborút befejező (vagy krónikussá tevő) szerződések ritka bölcs intézkedése, hogy e »senki-szigeteket« — a »no man's land« birodalmát Norvégiának ítélték oda. A jégvilágban meghagyták a jogot és igazságot, mintha nem mert volna senki e kettőhöz hozzányulni, ott, hol megdermedt minden, tehát a jog és igazság is kristállyá fagyott, hogy még a diplomácia sem tudta megolvasztani. Az igazi ok alighanem az volt, hogy az európai »egyensúlyok« (hisz több súly van, mert egyre változik!) szempontjából az a föld, hol a kapzsi embernek nincs sok keresni valója, aféle »quantité négligeable« lehetett. Meg

aztán a jeges tengerben nem is igen lehet háboruskodni; háboruskodik ott maga a tenger és a tél és az éj...

Norvégiának azonban joga volt e földhöz. A tenger alatt összefügg vele. Ahogy az embernek vannak messze elszakadt vérrokonai, úgy ez a távoli föld is valami titkos atyafiságban van Norvégiával. De jog és igazság még nem azonos fogalmak, — Norvégiának azonban igazsága is volt. Norvégek fagyoskodtak legtöbbet a »hegyes ormokon« — a »hideg partokon«. Ők járták és vadászták keresztül és kasul ezt a patyolatos tájat. Ők rajzolták szépen, pontosan színes szegélyekkel a szigeteket, bárha a papiron is a legnagyobb rész fehér maradt, annak jeléül, hogy ott nincs más, mint örök jég, örök hó. Nagy ideálizmus és a veszedelmes küzdelem szinte misztikus szenvedélye kellett ennek a földnek fölméréséhez. Hiszen itt nem igen akad e l v i n n i való. Nincs fű, nincs fa, nincs érc, — nincs élet. Oda csak h á l n i jár a lélek. Ott lakni — az más, — ehhez hősiség kell, heroikus emberek, vagy pedig igénytelenség, — medve természetű emberek. Ennek a nagy szigetországnak szelleme emlékeztet a mesebeli hófehérkére, fehér is, hosszú időkre, a tél hónapjaira aludni tér, — csak a nyár tündérének keltegetésére ébred fel az ónos, rémes sötétségből a »Schneewittchen.«

Nagy darab föld, kereken vagy 70,000 négyszögkilométer; a mai Magyarország 92,833 □ kilométer, tehát csak körülbelül negyedével nagyobb. Sok sziget. A legnagyobb a nyugati Svalbard, melyet a

barátságtalanul arktikus tengerszoros, a Hinlopen-út választ el az északkeleti földtől. A Barents-sziget meg az Edge sziget sivárságukban nem számítanak. A »Prinz Karl Vorland« karcsú nyulványával csak tájkép-fantóm, mely napsugárban pompa, ködben halálos veszedelem.

A legtöbb ember didereg, ha Spitzbergen nevét hallja. Úgy szokás idézni, mint a farkasordító tél fogalmát: hideg van, mint Spitzbergen-en. A hideg hasonlataiból kiszorítja Szibériát is. Tévedés. Nyár napján (így kell mondanunk, mert a nyár egyetlen egy igen hosszú nap, alkonyat nélkül) kellemes, üde klimájú tündérország — nyugati oldalán. Mert ez a szigetország Janus arcú birodalom: nyugatról szinte civilizált a klimája, mert a messze délről felhömpölygő golf-áram utolsó lehellete kicsit fölmelengeti az eget, földet. Ezért észak kiváltságos földje, hisz sehol sem lehet ennyire kényelmesen megközelíteni a pólust, mint épen itt. Jégmentes a tenger, csalogató a nyugodalmasabb levegő. Másutt az egész északi tekén 1000—2000 kilométerre délebbre előretolódott az Arktis hitehagyott hatalma. Keleti fele azonban már csak az »Isten háta mögött van«. Már csak olyan kötésű embereknek való, mint a norvég sarkkutatók. Azt ugyan nem lehet mondani, hogy ott a madár sem jár, mert van belőle miriád. De e többi szigeten hiányzik a föld anyai szeretete: a golf-áram langyos simogatása.

Mikor először jelenik meg a vándornak Spitzbergen világa, leirhatatlan varázserővel kapja meg a lelket. Lehetetlen valóságnak tartani: csak ragyogó,

csillogó délibáb. A tenger élén egyszerre megvillan, hemzseg a hegyes jégcsúcsok végefogyhatatlan gárdája, mintha csupa áttetsző, finom kvarckristályt raktak volna a habok fölé. A hajó sebesen síklik előre — és napokon át éles ormok százai jelennek meg és tűnnek el, — sok kilométer széles glecserek ömlenek az óceánba, mint a megdermedt Niagarák, két-két gótikus barna sziklafok között, olyan hosszúságban, mint — mondjuk — talán Páristól Münchenig. Napokon át, mert hiszen nyáron itt halomra dőlt a naptár minden fogalma; nincs kedd vagy szombat, nincs virradat és alkonyat, csak napsugár és napsugár. A legpompásabb és legmisztikusabb a kép, hogyha a tengeren körülfog bennünket a fekete, kézzel fogható köd, a borzongató Tarnkappe, csípősen, hópihéket vágva orcánkba. Vak lesz a világ, vakok vagyunk magunk is; az előttünk felszökelő árbócon nem látjuk az őrszem körvonalait. Éjfél van. Jobb felé fönt és lent egyenesen elvágva végtelen hosszú sávot látunk, fényeset, színeset. Spitzbergen alsó partövét, sötétkék glecserekkel, kivirágzott zuzmókkal, ékes sziklákkal, csodazöld tengerrel, megvilágítva éjfél láthatatlan tündöklésével. Nekünk, a köd fekete kárhozatába tévedt vándoroknak mutogat a mostoha észak valami ragyogó ígéretet, egy darab mennyországot. Napokon át. Ez Svalbard, Spitzbergen.

Szép. Jellemzésére gyönge a szépség fogalmának szuperlativusa. Igenis, a legmagasabb fok is szegényes. Csak mégis — akármilyen közel érünk hozzá, valahogy távol marad tőlünk, mint az angyal az

embertől. Mondjuk, angyali szép, de hidegen hagy; hiányzik az angyalból minden emberi, — nincs szerelme. Itt nincs fű, nincs fa. Ez már tulnan van. A földi élet és az örökkévalóság között. De azért szép, istenien szép: alig merünk fölnézni rá.

Spitzbergent észak hajósai régesrég ismerik. Lehet, hogy a normann tengerészek, kik a középkor első felében — ezer év előtt — csöndes fjordjaikból elsiklottak Islandig és Grönlandig, elvetődtek Spitzbergen partjaira is. Lehet, de nem biztos. E csodaszép szigetcsoport hiteles felfedezése a XVI. század végére esik, mikor a nagy kereskedelmi társaságok kelet piacait keresték és bátor hajósok azon törték fejüket, hogyan lehetne India, China, Japán kincseihez hozzáférni anélkül, hogy a gályáik megkerüljék a végefogyhatatlan vizi úton Afrikát. Északon kerestek tengeri utat kelet felé.

Barent (Barents) Willem, hollandi tengerész, ki ezen az úton a jeges tengerben halt hősi halált és kinek emlékét őrzi a róla elnevezett tenger Spitzbergen és Norvégia közt, China felé törekedett 1594 nyarán. Ő tűzte ki először hazája lobogóját Svalbard északnyugati fokán.

1610-ben már az orosz-angol kereskedelmi társaság bálna-vadászai tanyáztak az addig elhagyott szigeteken. Az orosz vállalkozók merész baszkokat szerződtettek, kik Biscaya öblében megtanulták a cethal-fogást. Korán »ittak a medve bőrére« — a szó szoros értelmében, mert hiszen a jegesmedvék patyolatos bundái legjobban izgatták a tőkések és kalmárok képzeletét, — már 1615-ben tolongtak a

dánok, részt kérni Arktis javaiból. Kruse, dán admirális, hadihajóval jelent meg Spitzbergen alatt és kijelentette, hogy a 67-ik szélességi fokon felül ég és föld és víz, minden, a mi él vagy holt, dán birtok. A dolog nem ment simán, mert oroszok, angolok, norvégek csodálatosan egyetértettek e nézettel, csakhogy saját fajtájukat tették meg birtokosnak. Ekkor hullt az első vércsepp Spitzbergen jegére. Megkezdődött a világ teremtése óta folyó tragédia, melynek ezt a címet lehetne adni: »az erő joga«. A legparadoxabb cím, mert az erő még nem jog — és a jogban rendesen nincs — erő... Ma nemzetközi politikának hívják.

1640 táján a csoport legészaknyugatibb szigetén, az Amsterdam-szigeten már telep állott: Smeerenburg. Magyarul így fordíthatnánk: Szalonna-várad. Nevét a bálnák szalonna-szeleteitől kapta, melyeket ott főztek ki. A le nem nyugvó nyári nap idején pár ezer ember találkozott az örök jég szomszédságában, hogy aranyat sajtoljon ki a legvilkolt ősállatok, a bálnák zsírjából. Természetes volt, hogy az elszánt embereket nem épen az idealismus vezette, mint rendesen. Nem csoda, a kalandos meggazdagodás mellett ott leselkedik a könyörtelen halál. Ezért azután e bátor kalandorok magukkal hozták a civilizáció gyarlóságait, a máról-holnapra élet szórakozásait. Smeerenburgban a nyár napfényes éjjelein perdült a kocka, dübörgött a vad tánc, folyt a hordó leve és meg-megvillant a tőr. Akár a kaliforniai vagy alaskai aranyásók deszkafaluiban. A bálna parányi agyával okos volt. Mikor észrevette

fajtája pusztulását, kivándorolt — a déli sarkra. Az új időkben kutatók, tudósok, sportemberek, hegymászók, természetimádók járják a szigeteket. Bálnavadászok nyaranta hónapokat töltenek a jeges fjordokban, jegesmedve-vadászok sötét teleket sátorban, angol, norvég, német hegymászók élvezetes nyári táborozást. A nyári táborozás igazán élvezetes. Talán egyetér a cserkészettel az Alpesek 2500—3000 méteres régióiban. De a tél szörnyű — már pedig a tél a prémvadászok saisonja. 7—8 hónapig álló sötétség, 7—8 hónapig köd és vihar, vihar és köd. Micsoda energia halmozódik fel olyan férfiú izmaiban és akaratában, mint p. a tromsöi Björvig, ki egymásután többször áttelelt Svalbardon, hogy sarki rókákat és jeges medvéket ejtsen. Áttelelt másodmagával, sőt egyedül, mert két ízben lebírta bajtársát a fehér halál. Björvig hű maradt az elnémult társakhoz: hónapokig sátrában őrizte jégbe fagyasztva a jóbarát tetemét, hogy éhes ragadozók ne közelíthessenek a védtelenhez... (Miethe A.: Spitzbergen. Berlin, 1925—219-220 l.)

*

A ki maga még nem látott napokon keresztül csak eget és vizet, nem tudja soha megérteni ennek a sima, fényes gyönyörűségnek varázsát, mint a hogy nem alkothat magának fogalmat a klasszikus remek könyvről az, ki önmaga nem olvasta. Hiába magasztaljuk előtte.

A szárazföld vándorai azt gondolják, a tenger csak akkor változatos, mikor háborog, ha a boltozat felhődzik, hogyha partok derengenek vagy sötét-

lenek. Nem, — a tenger talán akkor legmisztikusabb, legbűbájosabb, mikor nyugodt és a csillogó béke végtelensége. Három éjjel — három nap. Hosszú idő. — Gyökeret vertek lábaim és én csak néztem, egyre néztem. Tükör sima végtelenség. Emitt-amott ezüstfolt, mintha a tengerfenékről törne föl a gyönge fény. Itt-ott sötét folt, mintha a földgolyó miriád könnye vált volna titkos bánattá, titkos haraggá. Kék ég. Sugártalan nap. Majd fekete futó ködök, mintha ősi szellemek, letűnt nemzedékek, viking-hitregék harcosainak asztrál-teste lebegne tova, sietve a fény felé, vagy menekülve a fény elől.

Ezt napokig k e l l nézni, egyszerűen k e l l, mert a kép nem bocsát el bennünket. Ez a kinyilatkoztatások nagy regénye.

Ilyenkor a tenger olyan, mint a legjobb könyv, melyet nem tudunk letenni. Lapjai látszólag egyformák. A betűk egyenletesen rendezettek. S mégis, a hallgatag sorokban borong vagy ujjong minden gondolat, harmónikusan ölelkezik fenség, erő, szenvedély, — dübörög vagy mormol a gondolatok örök sorakozása vagy forrongása.

Ez a klasszikusan szép könyv volt nekem a grönlandi jeges tenger. Olvastam három éjjel, három nap. Új marad szépsége, százszoros olvasásra is. Szép marad évezredek multán, mert hármas harmónia: erő, igazság, szépség.

A sarki tenger közepén két csodálatos hatás alatt állunk, mely itt, hol fogytán van az élet, épen az é l e t sajátságos, magasabbrendű boldogságával tölti el a lelket.

Knudsen K. (Bergen)

MAGDALENA BAY (Háttere)

OSZK

Igaz, hogy körülöttünk nincsen élet. Az a nehány ősállat, fóka, rozmár, bálna, melynek birodalmát századok óta bitorolja a kalandos kapzsi ember, — vagyis más néven a »civilizáció« — csak ritkán bukkan föl a fagypont alá sűrűsödött tengerből. A magas égről eltűntek a jég szerény bohémjei, a vijjongó viharmadarak; a pazarul tiszta levegő e szabad lakói is a nyilt jegestengerről visszavonultak a Jan Mayen, Spitzbergen, a Medve-sziget sziklavárai mögé. Nincs élet, sem égen, sem földön. Ami van, azt eltakarja a sok ezer méter mély víz, a sok ezer méter magas levegő-éther.

Hogyha valahol szárazföldre lépünk, nincs előttünk sem rügyező gally, sem arómás, puha gyöp. Csak a sivár tundra zuzmói és mohái, Gulliver tapasztalatait megcsúfoló icipici virágaikkal. Ezek a törpe, tarka csodák a tundra bágyadt mosolya, mellyel köszönni a hónapokig tartó napot, — de ezek nem tudják elénk varázsolni a tavaszt. Kicsiségük, fejletlenségük, szerénységük bájos, megható, de valahogyan a télre emlékeztetnek, mely nem éltet, hanem bénít és öl.

...És mégis, mikor éjféltájt végigtopogok a fedélzeten és nézek, nézek és örülök valaminek, amit nem tudok kimondani, az életnek leirhatatlan, bizsergő örömét érezem. Éppen itt, az életjelenségek legtökéletesebb negációi közepette. Örülök valaminek, ami elfelejtetett velem minden végességet. Örülök valaminek, ami el tudja velem hitetni az itt lepergő órák rövid idejére, hogy nincs vég, csak végtelenség. Mi ez a csodálatos, sehol másutt

nem ható stimuláns? Mi ez, amit nem tudok megvásárolni magamnak sehol másutt, sem a dél pompájával, sem az emberi művészetek ezerszínű gazdagságával, ép oly kevéssé a fiatal élet kincses vágyaival, melyeket szerelem, siker, munka, tűzhely vagy bármely más dicső élmény termel, — mint a kiforrott kor filozófiájával, mely igazságokból bölcsességül szűrődött lelkünkbe? Sehol másutt nem tudom megvásárolni magamnak ezt a gondolatot: nincs elmulás. Itt nincs vég, csak kezdet és kezdet. Sehol másutt nem tudom annyira érezni a teremtés ifjúságát, sehol nem tudom annyira lekapcsolni magamról a körülöttem vegetáló és bennem avultan tükröződő világ öregségét, mint éppen itt...

Mi ez a ható erő, mely itt a csöndes fedélzeten ebbe az éber mámorba ringat?

Az éjféli nap.

A hatalmas, piros globus, mely akkor is ragyogva virraszt itt, mikor egész Európa alszik csöndes sötét éjszakákon. Pirosan járja körül az ég peremét és egy pillanatra sem engedi a nappali kékségből kitekinteni a csillagokat, a mi nyári éjszakáink szelíd vagy misztikus szemeit. Itt a léleknek nincs szüksége az éj kis pharoszaira.

Nappal van, végefogyhatatlan nappal, mely elhiteti velem, hogy kelet és nyugat csak az én tehetetlen kitalálásom jelenségekre, melyeket igazában nem értettem meg, melyek igazában nincsenek is. Hiszen a nap nem kel és nem nyugszik, csak épen engem vitt tovább az én Illésszekerem, a forgó föld.

A piros, ragyogó napgolyó ugyan odahull az

ég peremére. és mi azt hisszük, most és most el kell merülnie a távolban úszó csillanó jéghegyek vagy a sötét hullámok föllebbenő függönye mögé. Nem. A fény csak játszott az árnyékokkal, melyek át akarták ölelni és ölükbe rántani. A nap újra indul fölfelé a biztos, ragyogó pályán. Micsoda pompás ujrakezdés!

Éjfél van — és süt a nap. Tündökölve süt. Ez az a csoda, mi itt a csöndes fedélzeten megbabonázza az embert. Nincs elmulás, mert nincs nappal, tehát nincs ifjúság, — nincs éjszaka, tehát nincs öregség, csak ragyogással ékes jelen.

Az éjféli napnak ezt az első maradását át kell élni. Ezt nem tudja megmagyarázni, megjeleníteni az otthon váróknak sem luxus-hajók prospektusa, sem tudós könyvek halmaza, sem festők ecsetje vagy fényképészek lencséje, legkevésbé a szerető toll gyönge szava. Ezért a pillanatért, mikor először látom, hogy a nap nem akar hanyatlani és a fény nem tud meghalni, érdemes idejönni vagy ötezer kilométernyire tőlünk...

Köszöntlek fény, mely velünk maradsz!

A másik csodálatos hatás, melynek varázslata alól nem birom kivonni magamat, valami édes pünkösdi királyságnak, nagy lelki felszabadulásnak érzése. Mikor egykor r é g e n még annyira szerettem és bámultam az emberiséget, aligha tudtam volna ezt az érzést megérteni, mert azt hittem volna, hogy minden elválás, minden elszakadás űrt hagy és nem lehet szinte kéjesen elhidegülni köznapi életem minden megszokott tartalmával szemben.

Itt máskép van. Ebben az első pillanatban, mikor a nap nem akar többé lenyugodni, a lelkem szinte bizsereg a nagy elszakadás gyönyörűségétől. Elszakadtam — E u r ó p á t ó l... Európa a l s z i k, mert éjszakája van. Én virrasztok, mert nekem c s a k nappalom van. Kiszakadtam mindenből. Nem néhány kilométernyire, hanem leirhatatlan űrben maradt el tőlem minden, mi gondolatvilágomban ehhez a szóhoz tapad: E u r ó p a... Elmaradtak ennek a földrésznek véres, gyülöletes, óriásnak látszó és mégis törpe dolgai. A viharok a »pohár vizben«, mely poharat egyesek és népek akarják üriteni hatalmi szomjúságuk oltására. Elmaradtak a kultúra apró csalfaságai, dadogó irott törvényei, a tömegeket mozgató hazug jelszavai. Elmaradt minden, ami irott malaszt és álarc. Más tengeri uton sohasem éreztem ehhez hasonlót, sehol sem éreztem ezt az édes és mégis melankólikusan rezignált örömet, mert mindenütt tudtam, hogy valahol az óceánból kibukkan egy-egy ujabb Európa, — hivják akár Amerikának, akár másnak. A szivét, erkölcsét, mohóságát mindig Európa vitte o d a, csak a túlnan származott új fiatalabb nemzedékeknek másként áll a r u h a, vagy legalább másként hordják. Itt útban Spitzbergen felé a várt földnek szellemét úgy képzeltem az éjszakátlan nap alatt, mint az ősz bölcset, vagy a hófehér szüzet. A hogyan jobban tetszik...

*

Közeledünk. Egész nap tündöklő hegyes ormok a távolban, a S p i t z b e r g e n. Egyszerre szem-

Maduro Bequita (Curaçao)

SPITZBERGEN A TENGERRŐL NÉZVE

OSZK

közt állunk a híres 1—7. számú glecserrel, melyek a tengerbe ontják jégfölöslegüket, vagy 30 kilométer szélességben.

79° 34' északi szélesség alatt betérünk a Magdalena-Bay tündérországába. Reszkettem az örömtől, mikor először léphettem partra Európa legészakibb szigetén. A szép világ nagy eposzában ezt a remeket az alkotó legfenségesebb ihlete sugallta.

11 kilométer mélyen ágazik be a smaragdzöldben játszó tenger a Waggonway, Adams és Gully-glecserek égszínkék és ezüsttörésű jégzuhatagainak útvesztőjébe. A fjord csöndje fölött nyugodalmasan virrasztanak hatalmas Alpesek. A lapos, tundrás kis félsziget mögött nyugodtan füstöl a kis norvég bálnafogó hajó Tromsőből. Ikerhajója épen hozza haza földolgozásra a 25 méter hosszú áldozatot.

A virágpázsitos tundrán kis kőhalmokon táblák. Azoknak a hajóknak nevei, melyek az idén már megfordultak a Magdalena-Bay ölében. Betűzzük a neveket: Sierra Ventana, Monte Cervantes... Ezt a hajót Hamburg kikötőjében láttam, — egy nappal az Orinoco előtt kelt utra, — száz és száz kendő lobogott emeletes Deckjein, — hymnus harsogott a fellobogózott hajó orráról és büszkén sietett tovább az Elbe fakó hullámain, — a biztos acélsziget... Pár nap előtt járt itt az öbölben és a hogy megállunk táblácskája előtt, már valahol újra keresztezi a Nordseet Hamburg felé... S mikor e sorokat irom, a Monte Cervantes nincs többé. Ott mohosodik a Magalhaes szoros fenekén, a Tűzföld alján. Zátonyra futott és elnyelte a tenger. A pom-

pás hajó az első léket itt kapta 1928-ban. Akkor a Nobile megmentésére sietö orosz páncélos, a Krassin, megmentette, de a végzet nem kegyelmez, — a Monte Cervantes-nak vége meg volt irva a sors könyvében. Ma is látom magam előtt a lobogó kendőket, hallom az ünnepi hymnust, — látom a hullámokba ékelő száguldó acélszigetet. Nincs többé. Mintha jó ismerőst temettem volna. Adok egy könnyet minden elmulásnak!

... És épen a Monte Cervantes kis táblája mellett mennyi emléke van az emberi elmulásnak!

Európa »kultúrája« Svalbardon is hagyott nyomot: s í r o k a t.

A s í r mégis csak az emberi kultúra nyoma, mert egyedül az ember temet akként, hogy jele maradjon. Az ember temet még akkor is, ha előbb ölt.

A fjordba sziklás talajú, tundrás szegélyű földnyelv nyulik. Este hét óra van. Mindenki valami édes merengéssel sütkérezik az alkonyat nélküli verőfényben, szemben a Waggon-way-glecser jégfalaival, melyek sötétkék töréssel hajlanak a közéjük csobbanó habok fölé. Ki gondolna i t t temetőre? Akadnak, kik hamar felfedezik a sírokat. Fiatal leányok keresgélnek a négyszögű sziklaüregekben. Kimarkolnak egy-egy megfehéredett csontot, — viszik haza emlékül. Még le is fényképezik egymást, kezükben ezzel az »emlékkel«. Én, a szemükben »barbár« magyar, akit a nyugat csak »native«-nek, »bennszülött«-nek becsül, azt gondolom magamban: Uram, bocsásd meg nekik, mert nem tudják, mit cselekesz-

Jankovics Marcell (Pozsony)
MAGDALENA BAY (CSALÁDOM)

Jankovics Marcell (Pozsony)
MAGDALENA BAY

KÖNYVTÁRA

nek. De azért este a hajón a díszesen nyomott névjegyzéket lapozom, hogy megtudjam — nem a neveket, hisz ezek nem érdekelnek, — de azt a földet, hol az ifjú leányok termettek. A Missek neve mellett a büszke szó: New-York, City. Istenem, ott a pénzzé vált élet a szivet körülvette a középkori lovagok áttörhetetlen páncéljánál keményebb páncéllal, — körülvette a szívet arannyal... Csak ez az avult Európa hozzá ne romoljon az újvilág haladásához!

Ezek az emberek, kiknek csontjai itt porladoznak, nem az elemek haragjának estek áldozatul. Nem, ők élni akartak! A világ legcsöndesebb és legméltóbb temetőjének lakói dicstelen küzdelemben estek el. A koponyákon, e legmaradandóbb kis kasettákon, mely gondolatok rejtekfülkéje, eszmék safe-je volt, buzogánycsapások, golyók nyomai. Vagy százan lehettek. Halászok, vadászok. Vagy kétszáz esztendő előtt lehetett, hogy jöttek a mások és el akarták rabolni tőlük a jégvilág kincseit, a gazdag bálna és fóka zsákmányt, mely csak azért lett az övék, mert ők előbb jöttek. Irott betű nem mondja el, hogyan történt. Talán jobb is, legalább egy lappal vékonyabb az ember ellen írt nagy panaszoskönyv, melyet a krónikások teleírtak a hitvány tettek lajstromával. Áldás vagy bűnbocsánat jár azoknak, kik azután kivájták a fagyos sziklát és sarki mohából párnát raktak a bajtársaknak vagy az elnémított ellenségnek. Még a »Saga« is hallgat a történetről, csak a sírok beszélnek a körülkeringő viharmadaraknál hango-

sabban. Az ember szomorú sorsában a legnagyobb tragédia a Kain tragédiája volt és a legnagyobb kiengesztelődés a sír megjelölése. Az előbbi annyit jelent, hogy minden emberi teremtés bölcsőjébe kapja a legnagyobb átkot, a legkeservesebb örökséget: a gyűlöletet. A másik annyit jelent, hogy van nagyobb hatalom az életnél és a halálnál: az emlékező szeretet.

És a lenyugodni nem tudó nap sütött a világ legcsöndesebb temetőjének sírjaira... Sütött a sziklasírokon fakadó ezer és ezer arktikus virágra.

Apropos, virágok.

A növény alkalmazkodik a klimához. Ugyanugy, mint az ember. Majdnem azt mondhatjuk: a növény is a klima szerint öltözködik. A sik vidék növényzete szálasabb, magasabb, mint a hegyeké. Már az Alpesek növényei zömökebbek, mert igyekeznek a talajhoz tapadni, széles gyökeret eresztenek. Meglapulnak a viharok előtt, hogy ki ne téphesse őket sziklahazájukból, édes szülőföldjükből, melyet sivársága mellett is szeretnek. A hegyek virágai rendszerint filigránabbak, mint a rónáké, — de e parányi virágok szirmai vastagabbak, apró pihével, szőrzettel borítottak. Zömökségük, jó tápláltságuk, pihe-prémjük jobban védi őket a hideg ellen.

Sajnálom, hogy életem nem volt elég hosszú ahhoz, hogy elmélyedjen a természet titkaiba, tudós megértéssel. Sokat mulasztottam, mert nagyszerű törvények mellett mentem el, melyek logikusabbak, mint az emberi törvények. A növényvilágot is csak úgy csodáltam, mint a laikus, ki áhítattal hallgatja a zsol-

Maduro Bequita (Curaçao)

MAGDALENA-BAY (GULLY-GLECSER)

OSZK

tár szavait, de nem érti meg. Én is áhitattal bámultam mindig. amit magam körül láttam, bár szerény tudásom nem birt rávilágítani a teremtés ezer és ezer ismétlődő, apró csodájára. Az alpesi flóra hozott nekem legkedvesebb meglepetéseket, — igen, meglepetéseket, mert otthon, a hímes réten mindent természetesnek találtam. Odafönt azonban ezer új meglepetés ért. Mikor az Aiguille du Moine és a többi Montblanc-Aiguille ormait jártam, kérdőleg pillantottam a térképre. Miért is hivják a Montblanc csoport óriás glecsereinek kellő közepén a sivár moréna-tömkeleget »jardin« néven, kertnek? Megértettem, mikor e kőhalmazokra ledőltem, hogy még egyszer visszanézzek a megmászott csúcsra. Hiszen mindig csak hazafelé jövet láttam az igazi »jardint«. Az éjjeli vagy kora hajnali órában ügyet sem vetettem a morénákra. Mikor ledőltem, éreztem a puha, illatos párnát. A jég közepén a romhalmazok tarkállanak az alpesi virágok ezreivel. Mikor először kereszteztem a Cima Belprá simára kőszörült dolomit-ormát, nem értettem, miért viseli ez a merész sziklatorony a »szép rét« poétikus nevét. Fönt megtaláltam e népies keresztelés titkát: a csúcs alatt, mely délre néz, — vagy 2700 m. magasban van a parányi lejtő, mely megérdemli a rét nevet. Tele van törpe alpesi virágokkal a javából, — melyek csak ezer méterrel alább szoktak virítani. Ez is a déli fekvés, a napfény áldása. Még egy csodát láttam. A Capanna Venezia olasz őre az Antelao glecser közepén a törmeléket humusszá verte szét és egyik hatalmas vándor kőtömb alján az örök

jég ölébe rózsatőt ültetett. Erről a tőről magam szakítottam valakinek egy szál rózsát... A nap! A nap csodálatos alkotó ereje, — a nap a szépségek alkotó ura!

Ugyanezzel a csodával találkoztam alig 1000—1100 kilométernyire az északi sarktól, a Spitzbergen legészakibb öbleiben. A Magdalena-bay tundrás részeit színpompás apróságok ékesítik. Kitérek mindegyiknek, — bűn volna rálépni ezekre a bársonyos apróságokra. Hiszen tudatosan még életemben virágra nem léptem. Itt pedig nehéz nekik kitérni, mert a számuk légió. Vörhenyesek, sárgák, violásak, hófehérek. Picinyek, gyöngédek — és a nap dédelgeti őket, mert hiszen ezek a parányok Arktis egyetlen örömei. Életük titkát könnyű megfejteni: a Golf hoz nekik egy-egy langyosabb cirógatást a kiperzselt trópusok birodalmából, egy-egy melengető csókot és van napsugaruk. Nekünk minden huszonnégy órában alig tizenkét órán át, — nekik egyfolytában vagy háromezer órán keresztül. Mindenütt csodákkal találkozunk — és ennyi bölcsesség előtt a legbölcsebb: csodálkozni.

Mikor színről-színre láttam a Golf-áram alkotásait, mikor éreztem a jégvilág közepén langyos áldását, — önkénytelenül a telepathiára kellett gondolnom. Valahol messze támad a meleg gondolat, melyet a győzedelmes szeretet sugallt. És ez a meleg gondolat győzhetetlen erővel repül át a mérhetetlen távolságokon, mint a leadott rádió-szikra. A globus másik oldalán ez a gondolat derűt termel és megolvasztja vágyódások decemberét, a nosztalgia jégpalástját... Valahol messze...

Ilyen telepathikus jelenség benyomását keltette bennem a Golf-áram hatása.

Valahol az Antillák körül forrón tűz az áldott nap és kiapadhatatlan tropusi sugaraitól a norvég partokon szűletik mélyen szántó kultúra, a természet szívében, — az emberek lelkében. A glecserek jegétől kivájt aknákból festői fjordok formálódnak, mert a Golf langyos árama színt és életet hoz a fjord titkos ölébe. Az eszkimó életű emberek közül kiválnak a skáldok és költőkké emelkednek, mert a Golf lelkükbe szerelmet, rajongást, büszkeséget palántált. Spitzbergen partjain, azon a szélességi fokon, melytől délre ezer és ezer kilométerre Grönland, Labrador, Szibéria végein jég és pusztaság szomorkodik, — kivirágzik a tundra takarója hímes keleti szőnyeggé. A sark szomszédságában tündérszép alpesi vidék dereng, mely előbb-utóbb olyanféle »play-ground of Europe« szerepét tölti be, mint ma Svájc téli üdülőhelyei. Az egészségért epedő, gyönyörködésre vágyakozó természetimádók zarándokhelye lesz.

Ez mind az Antillák, a mexikói öböl verőfényének telepathikus műve. A Golf-áram langyos hullámokban az életet, a déli napnak kultúrát termő hevét hömpölygögteti a sivár jégvilág közé.

Ez a természet törvényének, az isteni bölcsességnek egyik legáldottabb csodája!

A mi középeurópai óraszámításunk szerint este 8 óra körül lehetett, mikor elhagytuk Magdalena-bay csodaszép ölét. A nap magasan járt, mint nálunk délután 2—3 óra között. Alig távolodtunk a

parttól néhány kilométernyire, csípős, szürke köd takart be, csak mögöttünk tündökölt a napsütötte sáv, mint szivárványos színekben játszó végtelen selyemszalag, melyre észak meséit szőtték Aegir leányai. Ott mossa a Jegestenger a Dán-sziget és Amsterdam-sziget partjait.

Előre siklottunk a 80° 10' északi szélességig, hol hideg pompájában uralkodik a Vég. Körülbelül 1000 kilométernyire az északi sarktól vissza kellett fordulnunk, mert a hajónak útját állja az észrevétlen lassúsággal mozgó poláris jégréteg, a »Packeis«, a befagyott tenger, melyen nincs tovább. Eddig kevesen voltak a választottak, kik itt tovább jutottak, — ki sarki kutyákkal vont szánon, ki gyalog, ki léghajón vagy repülőgépen. A legújabb és legmerészebb gondolat, — ezt az utolsó ezer kilométert a víz alatt járó hadihajón megtenni a sarkig... az örök jég, a Packeis alatt... Angol gondolat. Angol expedició fogja végrehajtani, azaz — bár én nem kételkedem soha az emberi bátorságban és tudásban — megkísérelni. Megdöbbentő gondolat: beszállni a kis acélkriptába, magával vinni annyi levegőt a szabad életből, mely napokig tudja táplálni azt a »kis patakot, mely a szívet hajtja...« Rohanni előre az 1 fokos vízben, melynek feneke 4000—4800 méter mélyen fekszik, fedele pedig sok méteres jégzománc, rohanni előre akkora területen, mely nagyobb fél Európánál. És mindezt megtenni csak azért, mert van h i t a sikerben. Le a kalappal e férfiak előtt, kik ennyire bíznak szivük erősségében, tudományuk számításaiban. Le a kalappal!

Bár csak volnának sok-sok ezren e fajtából — itt közöttünk... Csakhogy ezek az emberek inkább birkóznak a jéggel, óceánnal, a magas ég minden haragjával, — mint embertársaik rögeszméivel és gyarlóságaival.

Hát ez a Packeis. A merre a szem lát, jégsivatag az óceán fölött. Vajjon hol fekűsznek szegény Andree és Strindberg, a svéd Ikarusok, kik 1897-ben repültek el léggömbön a kis »Virgo-Hafen« öbléből?*) Vajjon merre álmodnak a többiek, kik mertek? Éjfél van. Minden fényes, derengő végtelenség. Behunyt szemekkel újra és újra látom ezt a fehér Nirvanát.

A hajó visszakanyarodik, lassan, észrevétlenül. Óriás jégtáblák ütődnek acélbordáihoz, tompa dobbanással. Ujra meg újra neki mennek a parányi acélbárkának, otrombán, nyersen, recsegve, misztikus mormolással. Mintha ki akarnák öklözni az Orinoco-t, az életet vivő érc-sajkát a halál birodalmából. A hajó minden traverzája recseg, de kitart.

Reggelre horgonyt vetünk Ny-Aalesund előtt.

Falu a 79° északi szélesség alatt. Nem tudom,

---

*) Mikor e sorok már meg voltak rögzítve, megható hír járta be a világot: tudós kutatók 1930 augusztusában megtalálták Andree és társai földi maradványait észak jegén. A Braatvaag gőzös hozza a vértanukat Tromsö felé. Akik 33 évig jégszoborrá fagyva virrasztottak az örök jégen, most visszatérnek pihenni az édes honi földbe. Arktis kegyelmes volt a hősökkel, megölte őket, de el nem pusztította. Bebalzsamozta a bátrakat zuzmarával, megvédte őket az elmulástól. Andree visszatérése Stockholmba, a halott tudós diadalútja: megtalált naplója az emberi tudás és bátorság könyvének ékes lapja, amelyre méltán ejtenek egy könnyet azok, kik hisznek még ideálokban.

igazán ott voltam-e, láttam-e, — talán csak Jókai vagy Verne valamelyik regényében olvastam...

»Store Norske Spitzbergen Kulkompani.«

Különösen hangzik ez a modern életből kiszakított fogalom a jeges tengerek közepén. A cég neve, mely mögül az örök fagy országában a hőség gondolata melegít. Ez a név jelenti a legészakibb kereskedelmi társaságot, mely a jégkristályok csillogó gyémántjai alatt keresi a fekete gyémántokat — a szenet. Jelenti az ember életszükségleteinek szinte aggasztó terjeszkedését. Jelenti a legáldottabb hatalom: a munka — és a legkényszerítőbb hatalom: a kenyér előrenyomulását a pusztaság, az északi zenit felé. Az úr: a kenyér és szolgája: a munka előre mentek diadalmasan, — diadalmasan azért, mert együtt mentek, bátran és hűségesen.

Ez a név jelenti a leghosszabb és legtartalmasabb történelmet, sok tízezer esztendő csodálatos történelmét, melyet néhány betűben megírt és előírt a legpontosabb történetíró: a természet törvénye. Az a törvény, mely fölnevelte az öreg földet és fölnevelte a lét küzdelmében az akaratot.

Valamikor dús erdők ágja-bogja fonódott itt össze a tropikus napfényben. Aurakariák, melyek büszkélkedtek, mint déli parkok sudarai. Délceg cédrusok, melyek versenyeztek Libanon cédrusaival. Páfrányok sűrűje, mely alatt hűselt a szerető élet. Az erdő élt és egyszerre meghalt, hogy kincssé változzék, eltemetkezve az örökkévalóságot jelentő kő és jég alá. Rejtett kincscsé változott, hogy nehezen találja meg a vizsga szem és a kapzsi kéz,

mert arra, hogy találjon, csak egy erő volt méltó: az emberi akarat.

Emberek jöttek, hogy Arktis álmát felébresszék halk suttogással. A »Kulkompani« csákányai törik a követ Kingsbay és Adventbay partjain, a grönlandi Jeges-tenger és a Barents-tenger kellő közepén. Belefúródnak a megolvadhatatlan glecserek palástja alá és a meghalt erdő napvilágra kerül. Óriás hajók lomha teste meleg életet zihál ettől a széntől. Az izmos norvég bányász két-három évi szörnyű fagyoskodás után hazamegy, a megtakarított koronákból piros faházat ácsol magának valamelyik borongós fjord partján és keres a tűzhely mellé helyre szőszke párt. Valahol Tromsőben vagy Bergenben vízkereszt táján összeülnek a klubfauteuilokban borotvált, testes kalmárok és osztoznak a »Kulkompani« aranyaiban, melyeket az örök jég alól kapart ki a szorgalom. Ez Ny-Aalesundnak, a világ legészakibb falujának története. Ez Arktis kincseinek vándorlása.

Ny-Aalesund — e névre keresztelték a kőszénporlepte néhány faházat, mely ott szerénykedik a Kingsbay sziklás partjain.

Az öböl körül tömérdek hegyes csúcs sorakozik. Körülállják az ölükbe hullámzó sötét, olajsűrű tengert. Csöndes, méltóságos nagy hegyek. Békéjükben, ragyogásukban van valami örökös ünnep. Kora reggel. Csillog az ég, csillognak az öböl hullámaiba leomló sötétkék törésű glecserek, melyek mint patyolatos menyasszonyi fátylak vagy szétömlő selyemuszályok terülnek alá a zuzmarás szik-

lák vállairól. Az olajos vízen a glecserekről levált jéghegyek úszkálnak. Nagyobbak, mint az apró emeletes házak.

Minden kémény békésen füstölög. A háztetők élén tollászkodnak a pompás Eiderrucák százai. Ügyet sem vetnek az »Orinoco« partra özönlő utasaira. Az első ház előtt zsebbe mélyesztett kezekkel áll két fiatal bányász. Az egyik maga a hallgatag komolyság: az észak. A másik nevetve mutatja fényes fogait. Megértem, — benne ég e jégvilág egyetlen szenvedélye. Vadász lehet. Rám néz és halkan fűzi a pár angol szót, melyet valahol a tengeren tanult:

— 50 korona a bírság, ha valaki egyet az Eiderrucák közül lő. Ezek a madarak tudják ezt a törvényt. Ezért nem riadnak!

Ujra nevet. Kezével legyint és azután mint a cowboy a paripára, könnyedén felszökell a mellette elrobogó bányavonat utolsó kocsijára és még egyet int felénk. Eltűnik a tárna fekete kapujában.

Fürge lépésekkel közeledik egyik öregebb bányász. Őszbe csavarodó szakálla ötvenesre mutat; nyalka termete alig hamincasra, — derűs kék szeme meg épen gyermeké. Társaságunkból kiválik az egyetlen novég úr. Kezel a deresfejű bányásszal. Szót váltanak, belekarol az úr a bányász karjába és a fjord partján sétálnak, mint régi jóbarátok.

— Ugy-e már találkoztak?

— Dehogy. Most láttuk egymást először. De mi norvégek vagyunk. Egytestvérek. Mi szeretjük egymást. Itt csak jó barátok vannak.

Knudsen K. (Bergen)

KINGSBAY (BÁNYA VASUT)

OSZK

... A norvég úr mesél: ez az ember vagy két évtizeden át bálnavadász volt. Hajótörést szenvedett a Barentstengeren. Tizennégy napig evezett a viharban egypár társával a lélekvesztőn. Spitzbergenen kötött ki. Beállt bányásznak. Boldog itt, — idehozatta feleségét. Az az aranykoronás kis leány az övék. Ez már Ny-Aalesundban látta meg a napvilágot, — azaz jobban mondva az éjszakát, mert hiszen karácsonyi gyerek...

A bányász kulcsért siet, fölnyitja a nagy boltot. Van itt rendes posta. Mindenféle, — még pompásan illusztrált albumot is kapni »Svalbard«-ról, a »hideg partok« országáról. Lakik itt mérnök, kinek a bányában rengeteg a dolga, — orvos, kinek kevés a dolga, mert az emberek itt nem betegek: a nátha Kingsbayben ismeretlen, mert a levegő szűziesen tiszta. A mérnök és az orvos mellett ott a harmadik mester: a testes biblia a polcon. De jó lehet olvasni itt, mikor hónapokig tombol a vihar és hónapokig mélységes a napsugártalan téli éjszaka, de jó is lehet olvasni itt:

»... és látá az Úr, hogy jó...«

*

Elsétálunk az öböl partlejtőin a Zeppelin-kikötőig, hol mint az óriás cethal vagy saurus bordáinak váza áll a német expedició léghajó hangárjának maradványa. (1910-ből, mikor Zeppelin gróf, Hergesell és Drygalski jártak itt). A hangár-váz környéke tele van deszkahulladékkal, melyek a hangzatos felirást viselik: »Spedizione polare Italiana: Generale Nobile«. Megdöbbentem. Szétmálott konzervdobozok, be-

rozsdásodott benzinkannák, ládaforgácsok, kiázott kötélhurkok, fedővásznak rongyai — ez az egész, mi annyi szárnyaló, égbenéző reménységből itt maradt. Csak a halom szemét. Egyik-másik utas le-lehajol, mint a nagy városok szegény hienái, kik a lomokban keresik a veszett kincseket. Egyik a zsebébe rejti az elfakult kötélhurkot, a másik hóna alatt cipel ládadeszkákat, melyekről lerí a szép név: Nobile . . . Szedegetik, hazaviszik, csak azért, hogy téli estén megmutassák kiváncsi ismerősöknek: ime, ott jártam, honnét Nobile elindult a sark felé. A köznapiak otthon kézlegyintéssel elintézik e ritka emléket: hiszen ezek a roncsok bizonyára hamisitványok! A „Fremdenindustrie" szórta szét . . . A boldog tulajdonos idővel megunja e kétes értékü emléktárgyak tartogatását. Utjában vannak fiókjaiban, — akár a régi megfakult levelek, melyek idővel elvesztik üdeségüket, varázsukat, mely miatt eltettük. Nobile neve a kandallóban hamvad az első szótagig. A Nobile-ból nem maradt más a zsarátnokban, mint az első két betü, a „NO — " — az a kemény „nem", melyet a szegény olasznak a sarkvilág viharja rivalt. Szép a rózsa, de lehervad, lehull. Kisöprik rozsdás szirmait.

Szegény Generale Nobile . . .

Részvéttel álltam meg a hangár előtt. Ez az ember, kinek neve maga a nemeset jelenti, megérdemli az őszinte részvétet. Magasra tört, — mélyre bukott. Du sublime au ridicule il n'y a qu' un pas . . . A fenségestől a nevetségesig csak egy lépés. Mondta a nagy Buonaparte, ha igaz. Hogyha még egyszer sikerült volna neki kitüzni a szépséges olasz trikolort

Maduro Bequita (Curaçao)

MAGDALENA-BAY

OSZK

az északi sark közepén, bevonult volna a nagy utazók pantheonjába. De a legkeservesebb sors érle: repülni vágyott és csak lerepült. Ikarusnak indult, de nem jutott annyira a nap közelébe, hogy megolvadtak volna szárnyai. A szó szoros értelmében inkább megfagytak szárnyai. Ha soha meg nem találják a nyomát akkor, mikor az egész világ lázban leste a titkos rádió-jeleket: él-e ő és élnek-e bajtársai? — mártir lett volna, — annak a nagy harcnak egyik vértanuja, melyet a tudomány folytat a földteke teljes megismeréséért. Bátor volt. Akart. Mert. Szenvedett. Mert a siker előszobájában elbukott és mégis megmenekült: meghalt!

Szegény, nagyon szegény Generale Nobile!

Ha soha sem tér vissza, hanem ösmeretlen jégkriptába viszi magával hosszu szenvedéseinek titkát, halhatatlan lesz. De megmenekült és a menekűléséért nagy árat kellett fizetnie. Meg kellett tanulnia az iróasztal mellől soha el nem mozduló riporterek marólugba mártott tollától, karosszékben kipihent birái kritikájából, hogy szándék és szenvedés semmi, csak a siker minden, akár érdem ajándékozza e sikert, akár csak a bekötött szemű jó szerencse. Sok üres kalandor lett nagy ember a történelemben, mert élni tudott a pillanattal, mielőtt meglepetésükből felocsudtak az emberek.

Nem tudom, Nobile olvasta-e valaha az Antarktis, a déli sark történetét. Ha olvasta volna, tanult volna belőle . . . Idézek e történetből:

1911 telén indult az angol Scott kapitány a „Terra nova" hajón a déli sark felé. 1912 január 17-én lépett

e jégkontinens közepére és ott találta Amundsen Roald sátorát épen a sarkon. A nagy norvég egy hóval előbb elvitte előle a pálmát, ha ugyan ez a szó, mely a forró napsugarat juttatja eszükbe, ráillik arra a hideg dicsőségre, amelyet a jégvilág nyujthat. A bátor angolok megilletődve álltak meg Amundsen sátra előtt és visszafordultak. Retteneteset szenvedtek. Egyikük, Oates kapitány beteg lett. Tudta, hogy hűséges társai el nem hagyják, mert az angolt mindenkor és mindenütt ez a gondolat köti össze: egy valamennyiért valamennyi egyért. Ő e gondolat első felét választotta, mert tudta, hogy ő, a letört, beteg ember a többi menekülésének akadálya. Az utolsó tanyahelyen éjjel kivonszolta sajgó testét és belevánszorgott a fehér vég szörnyü hóviharába — egyedül — megfagyni, hogy ne legyen betegen kolonc társai gyorsabb lábain. Örökre eltünt, de emléke örök glóriában itt maradt.

Szegény Nobile megmenekült és ezért élve — eltünt.

Ezért gondoltam rá igaz részvéttel Kingsbay partjain, az ő nagyszabásu expedíciójának kis kunhalma előtt, mert csak ez maradt meg a szárnyaló tervekből.

Lenn a parton, közvetlen az uszkáló jégtáblákkal ékes hullámok mellett áll a másik emlék. Nyers kő obeliszk. Rajta a név, melyet a világ minden nemzedéke levett kalappal olvas: Amundsen Roald.

Ennek a norvégnak jelleme tiszta volt, mint a jeges tengereknek levegője, melyben megedződött szive meleggé, puhává és akarata hideggé, kemény-

Knudsen K. (Bergen)
AMUNDSEN EMLÉK (KINGSBAY)

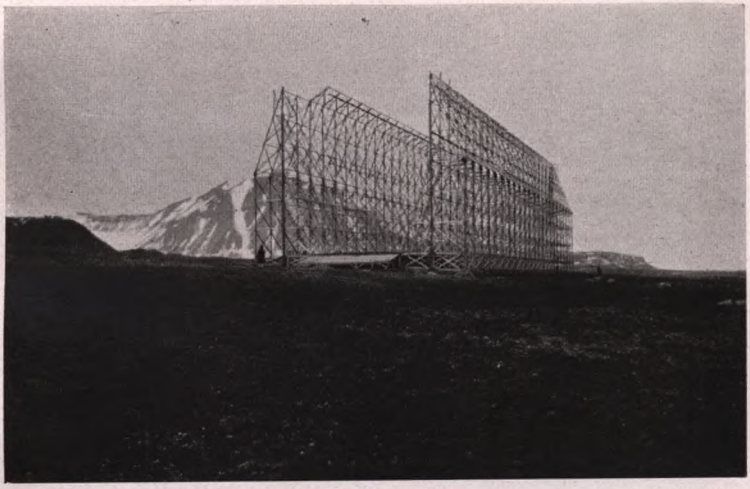

Maduro Bequita (Curaçao)
ZEPPELIN-HANGÁR (Ny-Aalesund)

OSZK

nyé. Az öregedő, ötvenhat éves Amundsen, ki a Belgica-expedíciótól kezdve járta Arktist és Antarktist, majd a déli, majd az északi sarkon állott, — nem hagyta el Nobilet, a bajtársat, kivel a »Norge« léghajón már egyszer köszöntötte az északi sarkot. Amundsen, Svalbard, a »hideg partok« őszülő hőse, a szelid, mosolygós arcú tudós, csak egyet tudott: bajtársak bajban vannak. Segíteni kell. Nekivágott a ködös éternek repülőgépen, egyedül. Repült gyorsabban, mint a sas. Hideg kezében a kormánykerék. A motor azt zümmögi: segíteni, segíteni... Nem találtak utána mást egyebet, mint egy levetett benzinkannát a Medve sziget Istentől elhagyott partjain.

Szép legendává változott eltűnése. Maga a sarki világ állított neki emléket. Az ő emlékét hirdeti itt a Tre Kroner (1230 méter) derengő hármas orma, — szemfedője a csillogó sarki tenger, emlékoszlopa körül tolong a millió zuzmó tarka virága.

Olvassuk nevét még egyszer: A m u n d s e n R o a l d... Olvassuk, mintha még jobban akarnók megjegyezni — és önkénytelenül kezünkben marad a kalap. Érezzük, hogy néha e g y e t l e n e g y ember megmenti az egész emberiség — becsületét.

Ezt a megnyugtató gondolatot viszem magammal Ny-Aalesundból.

Mikor kihajózunk Kingsbay-ből, utunk észak felé vezet a Crossbay csodaszép fjordjába. A Crossbay-t nyugatról határoló hegylánc félszigete a C a p M i t r a sziklafokában végződik, — jobbra tőlünk a fjord bejáratának őrbástyája a C a p G u i s s e z. Az utóbbit

körülhajózzuk és befordulunk a Crossbay minden képzeletet felülmuló szépség-ölébe. Ez a fjord Arktis legszebb gyöngye.

Első gondolatom: milyen kár, hogy ennyi szépséget ily viszontagságos messzeség mögé rejtett a természet. Ennyi szépség meglátása de sok feledhetetlen órát szerezne a fáradt lelkeknek, ha közelebb volna. Edzené, formálná, javitaná őket. Szépitené a földöncsuszó gondolatokat és emelne a magasba ezreket és százezreket. Erkölcsök és eszmék tisztává változnának, mint a Crossbay hava és levegője, melyben nincs miazma, láz. Hogyha idezarándokolhatna az emberek nagyobb tömege, talán egészségesebb és jobb volna az emberiség, mit pedig nem tudnak elérni a legderekabbak, mert mindenüvé elültetett eszmepalántáikat eltapossák saját követőik ...

Csak pár percig vagyok a jó altruista, ki osztozni szeretne mindenkivel az élet javában. Csak pár percig hiszem a természet kincseire a legnemesebb kommunizmus jogát.

Hamar győz bennem az áldott önzés, melynek mindig igaza van. Csak magamnak akarom menteni ennek a mesevilágnak ragyogó lumière képeit. Örülök, hogy ez évezredes glecserek partjain nem áll még valami »Spitzbergen-Palace« vagy »Crossbay-Majestic« palotája, lobogó kandallókkal, parkettes táncteremmel, mámoros jazz-zenével, kicsinyes flirtökkel, nagyképü emberekkel. Örülök, hogy a sziklákra nem festettek sport-hirdetéseket. Remegek a nagy veszedelemtől, attól, hogy a sarkutazó, a tudós, a vakmerő bálnavadász, a kiválasztott természet-

Knudsen K. (Bergen)

LILLIEHÖÖKBAY

OSZK

Knudsen K. (Bergen)

CROSSBAY

OSZK

imádók nyomában tódulnak a szürkék, kik mindenüvé magukkal viszik a *várost* ephemer szórakozásaival, mintahogy ma már az Engadinban a Bernina jegéig ér a sok hiuság, az unalom, a »társaságnak« nevezett üresség...

Az én szent önzésemben végtelenül jól esik, simogat, becéz a nagy magány! Ebben a magányban van valami szűziesség, mely túl emel a mi földünk porán. Ennek a fehér világnak ezüstös mesgyéin csak szeplőtelen arkangyaloknak volna szabad járniok. Van ebben a magányban valami méltóság, mely csak a nagyok temetőjének Pantheonjában virraszt, hol a lepihent nagyok levetették a földi salakot és a szellem átvette a birodalmát. Van ebben a magányban valami bűbájosság, mert a kövek, a jég, a tenger valami titkosat sug felénk: a sok ezer esztendős csöndöt, mit nem tört meg még soha vásári zaj. A karcsu hócsúcsokból fény árad ki, más, mint erre mifelénk, — a fáradhatatlan fény, az éjszakáknak nem engedő büszke fény. Ez nem ismeri a naponkénti bujdoskát, — itt az évnek csak egyetlenegy napja van, — a neve nem vasárnap vagy hétfő vagy más, — a nappal neve nyár, az éjjel neve tél.

És jó, hogy ezt mind nem láthatja *mindenki*. A sok szem szentségtörően fellebbentené, lebontaná a hideg magány fátylait. — És szép ez a mérhetetlen elhagyatottság. Emel, ragad a magasságokba. Aki innét visszatér, a szépség Gral-lovagjává avatódott. Azzal a titkos tudattal jár-kel a köznap rögös ösvényein: én láttam Isten arcát. Belenéztem.

Ez pedig erő és jóság.

Szinte lesütött szemmel állok az egykori Senki-szigete, a »no man's land« csodái előtt, pedig sohasem akartam annyira intenziven látni, mint épen itt...

Ádám feljajdul:

Mit járjuk e végtelen hóvilágot,
Hol a halál néz ránk üres szemekkel,
Csak egy-egy fóka ver zajt, vizbe bukva,
A mint felretten lépteink zaján,
Hol a növény is küzdni már kifáradt,
Korcsult bokor leng a zuzmók között . . .

És Lucifer gúnyosan szól:

. . . E vérgolyó napod.
Lábunk alatt a föld egyenlitője.
A tudomány nem győzött végzetén.

Mintha Madách itt járt volna, Spitzbergen hósivatagjain! Csakhogy remek soraiban az ő pessimismusa tükröződik. Szavai betűről betűre illettek a Lilliehöökbay minden részletére. Hóvilág, felbukó fókák, korcsult bokor zuzmók között, a vérgolyó nap . . . S talán valamikor itt volt az egyenlitő, mert hiszen közelben, Ny-Aalesund kőszénbányáiban tán pálmafák és déli páfrányok álmodnak a jég alatt, szénné perzselődve . . . Én nem a bánatos Madách szemeivel akartam látni, hanem az optimista, boldog, gyönyörködő ember szemeivel — és i g y láttam is!

Szeretném e két párhuzamos öblöt megmutatni mindenkinek, akit szeretek. Már pedig én mindenkit szeretek, ki a szépségek fanatikusa, — és mindenki iránt mélységes részvétet érezek, kinek nem jutnak

Knudsen K. (Bergen)

MAGDALENA BAY

OSZK

szépségek osztályrészül, — legjobban meg azokat sajnálom, kiknek a materialismus hályogot vont szemére és kérget a szivére. Ezek közöttünk az igazi vakok és élő halottak.

A Crossbay két ága, a villaszerüen benyuló (nyugati) Lilliehöökbay és a (keleti) Möller-bay olyan bijouk az arktikus hegyvilágban, mint például a pazar délen a comoi és a luganoi tó. A Haakon-félsziget választja szét a két ezüst-öblöt. Egyformák, mintha a hóban, jégben, kőben, vizben is ismétlődnék az ikrek fogalma, csak mégis más és más a jellemük. A legnagyobb alkotó müvész ezen a kis területen összesitette Arktis minden pompáját és csodáját, azután az egészet beömlesztette valami hihetetlennel, elképzelhetetlennel, épen itt meg sem álmodhatóval: leirhatatlan bájjal.

A Haakon-félsziget sziklafoka zordonan szökik föl a magasba. Ez Spitzbergen egyik legnépesebb madárhegye. Csodálatos szokása ezeknek a bátor, edzett madaraknak, hogy odatelepszenek, hol dacolni kell a viharral, de honnét messze látni. Nem kell nekik a csöndes hegyi zúg, hanem a messzenéző, büszke fok, honnét szétkeringhetnek, miként a merész gondolatok az emelt homlokról. E madárszikla meg zordon, kemény, könyörtelen, mint minden, ami elválaszt. Kegyetlen szirt, akár a dac, harag, kiméletlenség, — mint minden, ami két összetartozó közé ékelődik.

A Möller-bay annyi mindent tár elénk, hogy szinte nehezen tudjuk a képzeteket rögziteni. Ugy járunk a sok pompával, mint a Medici-kornak izléssel és

bőséggel megáldott, elkényeztetett Maecenasai, kik belemarkolhattak a drágakövekkel és gyöngyökkel telt urnába és nem tudtak választani, csak morzsolták ujjaik között a kincseket és már ebben is gyönyörűséget találtak, bárha nem tudtak választani. Mi sem választunk, csak bámulunk és gyönyörködünk.

Szemben a 979 méter magas Prince Olaf-csúcs, mely királyi komolyságával telepedett a Supan-glecser és a Koller-glecser közé. Tökéletes stilusban fejezi be az öböl sziklaszépségeit, mint a kupola vagy torony a monumentális emlékművet. E hegynek valami patrónusi jelleme van, — a hóbrokátba öltözött óriás O l a f virraszt kegyesen, nemesen a szomorú kis Möller-hafen fölött, mely bánatos magányban vár valakit, a bátrakat, a dalosakat, kik elrabolnák szűzi csöndjét. A Möller-bay másik fagyos ölét a 894 m. Michelsen hegylánc árnyékolja be sötéten, gondterhesen álmadozva. A kéklő Louis Mayer-glecser jegéből kinő az 1184 méteres Dôme Neigeux és mellette a Louis Tinayre-glecser töredezik a Tinayre öbölbe, elbocsátva úszó jéghegyeit. El-elválnak tőle, mint az elbocsátott, megsemmisülő emlékek, a kristállyá vált fájdalmas üzenetek: menj, menj délre, a napfénybe, üzenetképen a mi hidegségünkről, a mi szegény, fehér gazdagságunkról, — menj délre — elmulni...

A Lilliehöökbay még egységesebb. M a u d királyné (868 m.) uralkodik itt a kis Signe-hafen fölött. A Möller-bay hátterénél is impozánsabb az öböl ragyogó misztikuma, a tengert lezáró Lilliehöök-glecser, mely olyan széles, mint a milyen hosszuak az Alpesek legnagyobb glecserei. A jégár felső sivatagát

befödő patyolat hótakarón mint finom rajzok húzódnak a nyomok, — a hajónk elől visszavonuló, bolyongó jegesmedvék csapái. A hajó lassan egész közel ringatózik az óriás glecser kihajló jégtábláihoz, melyek kék és zöldes kulisszákként tolódnak egymás mögé. Körőskörül serceg a viz, — szinte forr. A glecserek jégtörmelékéből szabadulnak a befagyott levegőhólyagok, melyeket évtizedek előtt lélekzett be az örök jég. Bugyborékol észak jeges pezsgője. A pezsgőből majd itt, majd ott bukkannak ki kerek fejek, kiváncsi apró szemekkel. A fölzavart fóka-csorda nem tudja megérteni, mit keresünk itt. Jót akarunk-e avagy gonosz a szándékunk? Nem, mi itt nem — ölünk! Azt már elvégeztük otthon, mi civilizált nemzetek . . .

Szellő sem rezdül. A gyufa lángja mozdulatlanul, egyenesen lobban a magasba, mint a lélek, melynek a maga szerénységében és kicsiségében biztosak utai. A napfény vakitóan csillog és mindenen, a mihez hozzáér, — havon, jégen, zuzmarás szirteken, tündöklő vizeken, szeplőtelen égen — nem tompul, hanem megerősödik, mint az igaz eszme, mely széthintve olthatatlan erőre kap. A csönd meg hallgat, — élesen figyel valamire. A levegő tele van csodás várakozásokkal, titokzatos vágyakozásokkal.

Ez a nagy nyugalom, ez a hónapokig tartó felhőtelen fény — együtt adják az elképzelhetetlent: a két csillogó öböl báját, örök fagyban is szeretetreméltó idylljét. Azt, hogy valahogyan otthon érezzük magunkat a legteljesebb Arktis világában.

Sok, nagyon sokféle nevet soroltam fel. Maud,

Haakon, Louis Mayer, Dôme Neigeux, Michelsen... Kutatók, felfedezők nevei, nyelve, hódolata, Spitzbergen története — elkereszteléseken. Lassan el fognak tünni a nevek, a nemzetköziség emlékei. Senki szigete a világháború után norvég lett, — nemzetivé vált. A nemzeti uralom fogalma csöndesen nivellálni fogja még a tudomány nemzetköziségét is, mely itt az elnevezésekben akart valami »néma népszövetséget« teremteni. Ez még az örök jég hátán sem sikerült.

Menjünk tovább, mert minden gondolat zavar, mely visszakapcsol Európához.

A Lilliehöök széles glecsere kisebbedik, beleszükül az öböl ragyogó nyilásába, — mintha tündérkapun át a legfehérebb szépség intene búcsut. Még egy csillanás, összetolódnak a sötét szirtek. Azzal az érzéssel kell távoznunk, hogy nem mozdulatlan, élettelen képeket láttunk, hanem nagyszerű, magasztos jelenetet. És talán ép azért volt magasztos, mert nem volt benne é l e t.

Talán nem érdektelen annak a gondolatnak felvetése, hogy vajjon lehet-e Spitzbergen fehér világában letelepedni? Milyen volna ott az élet?

Először is kétségtelen az, hogy e legészakibb szigeteken, mikor az első vikingek partjaikra léptek, nem találtak őslakókat. Bizonyára nem azért, mintha talán a klima nem lett volna alkalmas emberi településre, — hanem merőben azért, mert ez a szigetcsoport kiesett az útból, kiesett az ember vándorlásainak és települési kedvének országútjából. Végre hogyha Grönland nyugati partjain megélnek az esz-

kimók, miért ne szálhatták volna meg Spitzbergent is arktikus népfajok? Hiszen Spitzbergen északibb fekvése mellett Grönlanddal szemben még valóságos Mesopotámia! Grönlandhoz képest még édenkert. Ennek is, amannak is éjszakája hónapokig tart, de végre az eszkimó kultúrigényei nem sokat törődnek sem a hideggel, sem a sötétséggel. Volt ott bálna, fóka, tarándszarvas özönbe. Csakhogy e szigetek Norvégiától 750 kilométerre, más földtől sok ezer kilométerre fekűsznek, — tehát történelem előtti időben nem vetődtek oda népfajok.

Hogy nyáron bálnavadászok népesitették be e szigeteket, azt Spitzbergen történelmének vázolásánál elmondtuk. Hogy Kingsbay-ben és az Adventbay mellett virágzó bányász-kolónia lakik, jó egészségben és elégedetten, — azt is emlitettük.

Hogy a bálnavadászok és sarkkutatók, kik sokszor átteleltek a sark szomszédságában, elég jól érezték magukat ott, azt néhány adattal igazolhatom. Távolról sem nélkülöztek annyit, mint a kandalló mellett ülő laikus nyárspolgár hinné. A hóba vájt üreg nem épen kényelmes szállás, de a hideget benne jól el lehet birni. Az angol hálózsák elég jól véd a fagyás ellen. Meghűléstől épen nem kell félni, mert Spitzbergen levegője, úgy mint a poláris régiók levegője általában, annyira mentes minden fertőző anyagtól, hogy a jég között áttelelő utasok és kutatók rendesen csak akkor tüsszentettek, mikor visszaérkeztek a mérsékelt klima bacillus áldásai közé. Igen ám, de mi a menu, hol nincs semmi más, mint kő és jég és sós viz? Nem beszélek a kon-

zervgyártás művészetéről és a fagyasztott ételekről, hisz elvégre az Orinoco pompás teritett asztalain ugyanezeket kaptuk 26 napon át — és mert nyalka stewartok Chopin és Padilla melódiái közben fényesen kikészitve kinálgatták, Párizs vagy a Riviera legelőkelőbb éttermeibe varázsolt át képzeletünk.

De Spitzbergenen lehetséges a jó konyha is. Aki jó vadász és hozzá még gyakorlott szakács, aki hozott magával elég égethető anyagot vagy türelmesen kihalássza a kis fjordokban a fahulladékot, melyet a tenger vet a partra, ahogy az áram arra sodorja a sziberiai nyirfa és fenyveserdők bőkezű üzeneteként az Ob vagy a Jenisszej torkolatából, — megbékülhet azzal a gondolattal, hogy 1000—3000 kilométernyire nem akad konyha. Hacker Aemilius, bécsi sportférfiú, (ki nagy szerencsével járta végig az Alpesek legnehezebb ormait és Spitzbergen számos csúcsát — és végül a semmeringi Schneeberg téli lavinájában veszett), kitünő étlapot állított össze. (Die Berge um die Klass-Billen-Bay, Zeitschrift des deutschen und österreichischen Alpenvereines. XL. 1908. 122 lap.) Étlapja még Savarinmestert is vagy iriggyé tenné vagy jókedvre hangolná. Ime nehány igazán északi fogás.

Lenyúzott sirályokból készül a pompás paprikás, borsos leves. Előétel fókavese és fókavelő, vajjal, hagymával pörkentve. Közbe fókaszalonna, sózva, kevés zsírral vagy vajjal hirtelen lesütve. Pecsenyének jó a porhanyó fóka-steak, ugyancsak vajjal és hagymával. (A fókazsír csak 10 Réaumur foknál olvad!) A szárnyas Eider-ruca vagy viharmadár, de

csak akkor, ha legott elejtés után zsíros bőrét tollastul lenyúzzuk.

Válogatós embernek is elég jó, csak épen a sarki világ kell hozzá környezetnek. Épen az a levegő, makkegészség, meg aztán jókedv és lelkesedés, nem a mi finnyás, elfinomodott ízlésünk. Meg el kell hallgatnia a hypochondriának, mely vitaminra és dietára gondol, mikor kell enni. mert az éhség nagy úr. Hiába fogjuk az észre a kormányzás teendőit, hogyha a gyomor kikiáltotta a proletárdiktatúrát.

Messze van az a Svalbard, — de komoly írók és orvosok máris foglalkoznak azzal a gondolattal, hogy megteremtsék e legelhagyottabb szigetek ember-telepeit. Századokon át csak kirabolták természetadta kincseit, azelőtt bálnaszigonnyal, puskával. Jó volt a hajórakományokat megtöltő zsír és a jegesmedve prémje, a szegény fóka bőre. Valamikor annyi volt itt a fóka, hogy a régi krónika irhatta: napoznak a jég hátán annyian, mint a gyümölcsfák alatt a szélvész után levert gyümölcs... A modern embernek adjon a »hideg part« egészséget, az élet legédesebb reménységét. Többet ér, mint Davos meg Arosa. Levegője kristálytiszta*) és a szegény betegnek nem volna nyomasztó éjszakája. Hónapokig sütne rá a legragyogóbb napfény, mely erősebb a halálnál. Hogy kissé messze van? Majd lesz elég repülőgép és hálófülkés Zeppelin, mely hozza-

*) Spitzbergen levegője jóformán baktérium-mentes. 21.000 liter levegőben 2—3 csira akad. A mi jó falusi levegönkben már 10 literben 1—5 csira van, — Londonban 10 literben 100, — az utca porában egy grammban 24.000 egész 2,000.000.

viszi a Svalbard szanatóriumainak elcsigázott és meggyógyult lakóit. Lehet, hogy így lesz. Jules Verne és Jókai igazat írtak a jövő századok regényeiben. Amit mi olvastunk a gyerekszobában, mohón és boldogan, — azt ma eltompulva és boldogtalanul átéljük. A civilizáció egyik kezével ajándékoz, de a balkezével rabol, mert édes meséket, szépséges álmokat rombol. Nem tudjuk, milyen lesz Spitzbergen ébredése ezeréves fehér álmaiból.

*

Vándorlás közben egyik legérdekesebb és legértékesebb élmény olyasmit látni, amit még sehol sem láttunk. Ezért őszintén örültem a négy pár bálnának, mely Spitzbergen és a Medve sziget között hancurozott hajónk körül. Gyermekes kíváncsisággal figyeltem a hatalmas vízgőzgejzireket, melyek közeledésüket jelezték. Kitódult mindenki, mint a gyereksereg, mely először lát circust.

A bálna az egyetlen állat, melyet sem fejedelmi állatkertek, sem Hagenbeck nem tud tartani. A legparányibb tengeri csoda ott uszkál Nápoly vagy Monaco akváriumában, — a legvérengzőbb párduc ott sétálgat a világvárosok parkrácsai mögött. Bálnák tartását kizárják ennek az ősállatnak méretei, életmódja, táplálkozása, összes életfeltételei. Csak a nagy óceánok közepén lehet e furcsa ősteremtményekkel találkozni.

Eddig magam is csak csontvázát láttam Monacoban, a fejedelem óceáni muzeumában. Rengeteg csontváz, sérült csigolyákkal. A magyarázat szerint a bágyadt cet aludt és álmában bizonyára valami

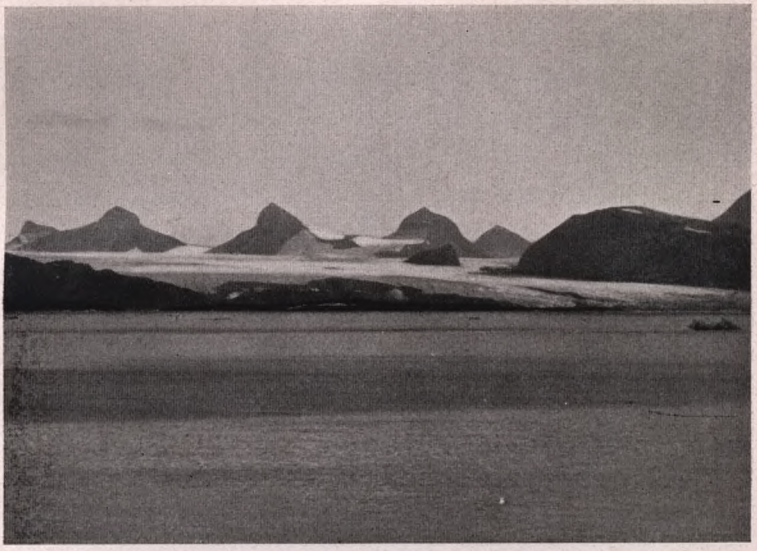

Knudsen K. (Bergen)

KINGSBAY

OSZK

Knudsen K. (Bergen)

ÁLLÓ JÉG (PACKICE)

KÖNYV TÁRA

hajó horzsolta csigolyáit. Ugy látszik, nem sokat törődött ezzel a kis »folytonossági hiánnyal«.

Uti társaim sokat akartak tudni. Az egyik minden matrózt megkérdezett, milyen fajta a bálna, mely előttünk meghempergett a fagyos sós elemben, — ámbrás cet vagy grönlandi bálna avagy szőkető fizéter? A matrózok ép oly kevéssé tudták mint én, mert gyakorlott bálnavadász szeme kell a hirtelen felbukkanó és hamar lemerülő óriások megfigyeléséhez. Meg végre is a Bädeker még elfér a zsebben, de nem a fogalommá vált Brehm Alfréd testes kötetei...

Voltak lágyszivű bajtársak is, kik azon siránkoztak, hogy a bálnát a cudar cetvadászok irgalmatlanul irtják. Milyen kár! Van valami igazságuk, de arra nem gondolnak, hogy a derék bálnák viszont tátott szájjal úsznak és egész nap lakmároznak, naponta csak egy pár millió apró halat irtanak ki... De meg azok a vakmerő cetvadászok talán csak a nagy természet parancsait hajtják végre. Tagadhatatlanul a bálna ősállat, óriás, idomtalan lény, mely valahogy nem is való már az évezredeken át átalakult és kiformálódott természet harmóniájába. Az ősvulkánok dübörgésének, a jégkorszak torlódásainak idejéből való. A saurusokat maga a természet semmisítette meg. Nem tetszettek az alkotónak, — egyszerüen eltörölte őket. A bálna is ily alaktalan tömeg. A teremtés irtja őket, a pusztitásra különösen alkalmas famulusa, az e m b e r segitségével.

Objektiv tudományos leszürődések és mások tapasztalatai nem valók a szubjektiv benyomások e kis tükrébe. Adatokat könnyü kiirni Brehm, Cholnoky

vagy mások munkáiból. A bálnákról tehát épen csak annyit, a mennyit a hajón illik tudni. Hogy mit láttunk magunk előtt, mikor egymásután nyolc darab bukkant fel a Barents-tengerben, arról a legjobb fogalmat a számok adják.

Az ámbrás cet, az óriás bálna megnő 30 méternyire: az előttünk hancurozó grönlandi bálnák beérik csekély 20 méter hosszuséggal. Roys kapitány mért egy »sárgahasu bálnát«, melynek állkapcsa 6·4 méter volt. Megértjük a bibliai Jónás ijedelmét! Prófétai hivatás kellett ahhoz, hogy baj nélkül kiállja a legendás kalandot. Igaz ugyan, hogy a prófétákat ma is fölfalják más, csak láthatatlan szörnyetegek...

A közepes bálna súlya 147—150 tonna. Jó hosszú tehervonat kellene elszállitásához. A rendes grönlandi bálnából, aminek ez ismeretségeinket tartottuk, 15—20.000 liter zsirt lehet kifőzni és átlag 1000 kg »halcsontot« kiaknázni. Nem csoda, a jó étvágyú állat első lunchnek megeszik egypár millió kisebb halat. Valamelyik derék bálnavadász a megszigonyozott cet gyomrában kerek 800 darab tőkehalat (Kabeljau) számolt. Körülbelől 1200—1500 ember egyszeri táplálékát.

Szivós ellenfél. Megesik, hogy a testébe furódott szigonnyal odább áll. Gyakran láttak bálnákat, melyek testükben hordták a hajótörött csónakok beforrott deszkáit. Ügyet sem vetettek ez apró kellemetlenségekre, hanem jó egészségben még számos évekig fogyasztották a tenger kisebb polgárait. Igaz, hogy abban a 15—20.000 liter zsirban és 140—150 tonnában sok mindennek helye akad, egypár szigony-

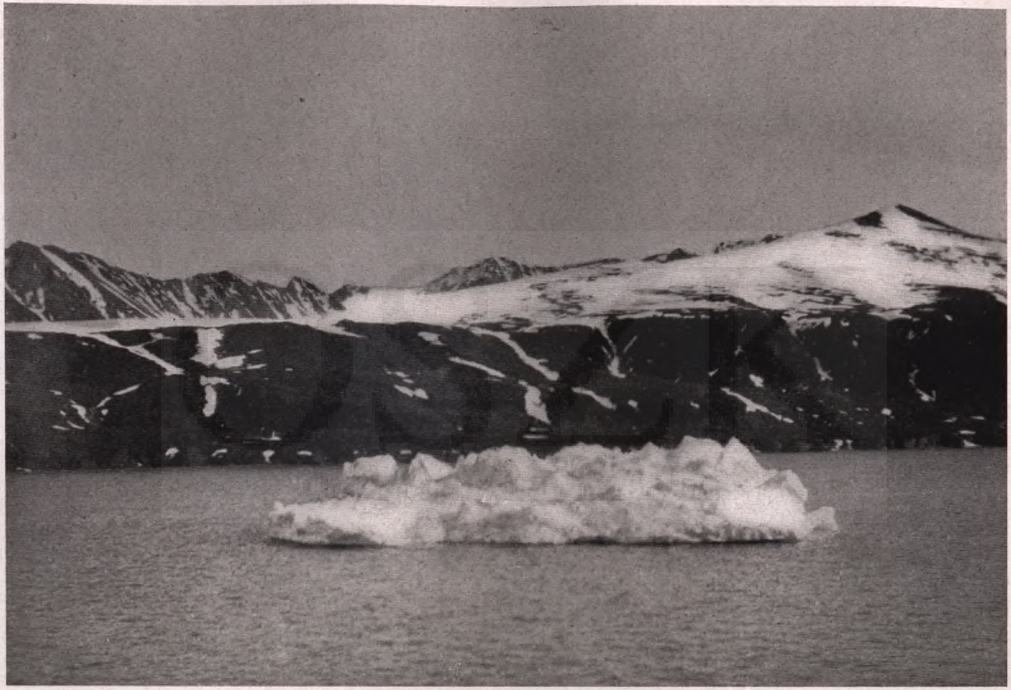

Jankovics Marcell (Pozsony)

CROSSBAY, ÚSZÓ JÉGHEGY

OSZK

nak, robbanó golyónak, hajódeszkának... Brehm két közismert bálnát említ. Az egyik HOLY PIKE — a »szent pikás« — a nyársos bálna, melyet vagy 20 évig ismertek a skót halászok

»Feljül, feljül Aberdooron,
... (Hol) a mélység ötven öl...«

A hátúszóján a hatalmas lyuk tette ismeretessé. A másik a nagynevű »Uj Zeelandi Tom« — a »Tamás bátya«. Ez a vitézi bálna a hagyomány szerint annyi szigonyt viselt testében, hogy a »sünre« emlékeztetett. Nekiment a hajtó csónakoknak és ketté harapta, mint az ostyát. Islandban minden öbölnek meg van a kedves, évről évre visszatérő bálnája, mely visszajár, akár a fecske vagy gólyamadár az ősi fészekhez. Ezek is megkapják a halászoktól a becéző neveiket, mint nálunk a paripa a »Szellő« vagy »Ráró« nevet vagy a világháború alatt mindegyik nagyágyú humoros nevét.

Hogy századokon át mennyire irtották — már 1372 óta a legelső cetvadászok, a baszkok, 1450 óta Bordeaux halászai, majd az északi tengermelléki hajósnépek, — arra csak két beszélő statisztikai adat: 1835-1872 — tehát 38 év folyamán 19.943 bálnavadász-hajó úzte a cetеket és az egyébként nagynevű felfedező és természettudós, az ifjabb Scoresby egymaga 28 útján 2198 bálnát ölt meg és 4246 tonna zsírt termelt belőlük (1814—1817).

E rettenetes pusztítás miatt ez a tömérdek állat még feljajdulni sem tud, mert prüszkölésén kivül, melyet a vizpára kilehellésével okoz, hangját még nem igen hallották. Pedig meg van józan ítélete.

Hihetetlen apró szeme jól lát, parányi füle jól hall és bárha agya alig nagyobb, mint a közepes emberé, nem csak elég óvatos és ügyes, rettenetes idomtalansága mellett is, hanem régi cetvadászok tanusága szerint zsirtömegében még két magasabbrendü érzés is lakozik. Szereti a társas életet és szereti kölykét. Szóval igaz barát és jó anya. Különösen hangzik ez a két jelző, de én a hallgatag cetvadászt idézem csak, kivel Magdalena-bayben találkoztam.

A hallgatag cetvadász kedvesen köszönt és emlékül néhány hatalmas szürő-porcot kinál, melyet az épen kifőzött bálna szájából hántott ki. Panaszkodik, hogy nincs már a régi világ bősége. A kis hajó, mely békésen füstölög előttünk a Magdalena-bay glecserei alatt, — az idén még csak 135 cetet főzhetett ki. Valamikor más világ volt. Ugyan még ma is léteznek kiépitett főzőtelepek a Spitzbergen csöndes öbleiben, igy az u. n. zöld öbölben, de valamikor egész »város« állott a »Haakon VII. Land« legészaknyugatibb öblében, a Smerenberg-Bay belsejében, ma is ott vannak az épületek régi nyomai. E »Smeer« = szalonnavár valamikor régen a hollandus cetvadászok nyári tanyája volt, — ellenőrizhetetlen hagyományok szerint 2—300 hajó gyült össze, 10—15.000 emberrel.

Alig úszott ki hajónk a Magdalena-Bay fjordjából, találkoztunk a másik cetfogó gőzössel. A hajóval egyenlő hosszú vagy 22 méteres bálna a hajó oldalára volt felláncolva. Vitték kifőzni a zsákmányt, az óriás zsirtömeget, mely még percekkel előbb élt. Ekkor őszintén sajnáltam e kimult állatot, melynek

Maduro Bequita (Curaçao)

LILLIEHÖÖK-BAY

OSZK

sehol a földön nincs békessége. Sok száz és ezer kilométert vándorol ide-oda óceánok végtelenségében. Nagyobb utakat tesz meg, mint a legmodernebb hajó-óriás. Hiába, hasztalan cipeli magával a fáradt bálnaanya 3—5 méteres újszülöttjét, — hasztalan búvárkodik és bukik viz alá a rettenetes viznyomás ellenére is néha 1300 métert (megmérték a szigonyra fűzött kötéllel!), hasztalan lapul meg viz alatt néha 60—70 percig, bárha 4—6 percenként kellene lélekzetet vennie, — a norvégek utána mennek a déli sarkvidékre is, Délamerika alsó vége vagy Uj-Zealand tája felé, az Antarktis szomszédságába. Ez a keserves, merész kalózkodás Hammerfest és Tromsö viharverte tengerészeinek nem csak kenyér, hanem ellenállhatatlan szenvedély is.

*

Van az életben valami, ami egészen különös, lenyügöző zamattal nyujtja a gyönyörűséget. Az ellentét. Még a tovaillanó benyomásokban is ez adja a legraffináltabb élvezeteket. Az élet megnyilvánulásaiban, a drámában a legkiélezettebb hatás, hogyha a szomszédból becsendül a víg zene és a színen meg felhangzik a mélységes zokogás, — valaki felujjong — és azalatt meg szemünk előtt beteljesül a tragédia.

Az ellentét varázslatos erejét éreztem, mikor elhajóztunk a Medvék szigete mellett.

Egyedül, szörnyű elhagyottságban mered ki e sziklacsoport a Barents-tenger közepéből. Az 536 m. magas Mount Misery, a nyomorúság hegye — nomen est omen — csúcsán örökké ott gubbaszt a

ködsapka, mint a fekete lidércnyomás. A meredek partokon évezredek óta változatlanul búbánatosan muzsikálja az óceán monotón elegiáját. A sziklaparton csöndes ház romjai. Gazdái elsodródtak. Bátor kutatók voltak. Csak nevük maradt. Oda hullott a kicsorbult benzinkanna Amundsen repülőgépéből, mikor föláldozta magát a barátságnak, — föláldozta magát észak pogány istenségeinek, hogy eresszék szabadon a szenvedő Nobilet és társait. Ez a ködből hullott benzinkanna szent ereklyéje a szomorúságok szigetének. Roncsai értékesebbek, mint gyémántékes diadém, hisz azt jelentik: összetartozunk. Az emberi tudás legnagyobb diadalát két-három pózna jelzi, — a sarkkutatók szikrafogó állomásai, a láthatatlan tüzes szó leadói, melyekkel még itt is bele lehet kapcsolódni a világ minden meleg szivébe. A póznák körül rajzik a millió rablómadár, örökké éhesen, örökké elégedetlenül. Ha Dante látta volna őket, — az Infernoban e szárnyasok formájába öltöztette volna az elkárhozott lelkeket. Körös körül nincs más, mint 1000—2000 méternyire lefelé sós víz, fagyos sós viz és abban egymást fölfaló ragadozók. A természet sír, — a hajón meg szól a zene: Verdi után Padilla, — Grieg után New-York külvárosának succèsje . . .

Belevisít a muzsikába a jajduló szél, mely a Medvesziget déli sziklafokának rettentően zordon szirtei között bujdosik sok ezer éve, sopánkodva, haragosan, nyugalom nélkül, megátkozva. Belevisítanak a rabló sirályok, melyek hangjában a kapzsi kiméletlenség disszonanciája sipítja: enyém a másé, — enyém a másé...

A hajó langyos fülkéiben, süppedő pamlagokon szintelen emberek, kik most is abban versenyeznek, hogyan vívják ki egymásnak annyira keresett, pedig annyira értéktelen tetszését, ki az izléses toilette művészetével, ki a síma szó szeretetreméltóságával, — ki meg — legalább elhallgatottnak feltűntetett gondolatok látszatával. A civilizáció síma, zizegő selyme egyformává és érdektelenné öltözteti a lelkeket. Ugyanakkor innét egy kődobásnyira a mohó bálna egyetlen korttyal elpusztít ezer és ezer élni akarást, — egyedül az erősebbik privilégiuma alapján . . .

Ifjú párok keringenek, ölelkeznek a csillárok alatt. A leányok szive verésétől hervad a rózsa, melyet keblükre tűztek, — a rózsa, melynek itt a Barents-tenger közepén kellett kinyilnia és kell elfonnyadnia... Ugyanekkor a távolodó sziklákra telepedik a fekete köd, a fizikai súlyt és hidegséget öltött gond. Az ifjú párok keringenek, ölelkeznek, terveznek édes jövőt vagy keserű búcsút, — ölelkeznek a mesterséges fényben, melybe beledereng észak éjszakájának virradása. S ez alatt a gályánk előtt kisértetiesen oson át az óriási jéghegy, melyet Svalbard híres hét glecseréből egy nyári nap taszított bele a Golfáramba. Akkora, hogy elég volna nem egy fehér síremléknek, hanem az egész hajó összes lelkei — vagy 500 ember — Walhallájának. Nézem, mintha meg akarna állani utunkban. Dereng és mégis — sötétedik. Mert ez a jéghegy az élet pontja.

A beködösödött szigetből nem látszik más, csak a szikár rádió pózna. Mintha ebbe a póznába, annak villamos szikráiba tódult volna minden nél-

kűlőzés, minden fájdalom, melyet valaha ezen a szigeten emberi teremtések elszenvedtek. Most senki sincs ott, — a pózna nem szikrázik, — de kiált egy üzenést: a ti lágy szórakozástok semmi! Egy igaz gyönyörűség van ezen a földön: a küzdelem!

Igy búcsúzott tőlünk a Medveszigetnél — Arktis.

Knudsen K. (Bergen)

HORNVIKEN ÖBÖL (NORDCAP)

OSZK

NORVÉGIA.

Akik a norvég partok mellett végighajóznak, hogy néhány szépséges nyári napon elfelejtsenek minden otthoni nyügöt, hogy minden reggel új gyönyörűségre ébredjenek, melyből lelkük filmjén magukkal viszik egy-egy csöndes fjord, tömérdek fantasztikus hegyorom, bájos városok, — borongó nappalok, derengő éjszakák pillanatnyi felvételeit, mindnyájan azzal az átfogó benyomással fognak visszatérni, hogy talán Svájc és Olaszország mellett a legtöbb nagyszerű természeti szépséget nyújtja ez a végefogyhatatlan, keskeny ország. Azt hiszem, Chile-t kivéve, nincs is több ilyen keskeny szalag, mely külön országgá alakult, mert lakóit óriás, hosszú hegylánc a tengernek szorította.

Arra kevesen gondolnak, milyen szörnyű idegmunkát végez az a norvég kormányos, ki ennyi Scylla és Charybdis között végig vezeti a hajót. Ez a világ legbonyolultabb partvidéke. Ariadne fonala egyszerű, egyenes irányjelző ehhez az útvesztőhöz képest, melyet a természet itt hegyekből, öblökből, szigetekből és zátonyokból összekevert. Néhány lapidáris szám ad legszemléltetőbb képet erről a sziget-chaosról.

A norvég part hossza kereken 2800 kilométer. Körülbelül ugyanannyi, mint a légvonal Budapesttől Gibraltárig, vagy a vasuti vonal Moszkvától Omskig. Hogyha a vasutvonalat Bécstől Nápolyig kiegyenesítenénk, még mindig csak a norvég part hosszúságának felét tenné. E part előtt kerek 150.000 sziget tolong, melyek közül csak 2252 szigeten laknak emberek, legtöbbnyire csak egy-egy család. Ebben a csodálatos labyrinthusban minden talpalat szép, vagy legalább is festői. Mindenkinek tovább adhatom a Sir Patrick Spensnek adott parancsot:

Norvég felé, Norvég felé,
Norvégba menni kell...

ÉSZAKFOK — NORDKAP.

Longfellow-nak, Amerika utolsó idealistájának van egy gyönyörű románca, melyet a Nordkap felfedezőjének szentelt. (»The discoverer of the North Cape, — a leaf from king Alfred's Orosius.« = Az Észak-fok felfedezője, — lap Alfred király Orosius-krónikájából.)

Alfréd, az angolszászok ura, ki az igazság barátja, térdein tartja a nagy könyvet, melybe mindent följegyez, amit az ismeretlen északról hall. Elébe robog Othere, a vén tengerészkapitány, kinek szalmasárga fürteibe már ezüstfonál is szövődik, de kinek szeme ragyogó és élénk, mint a jókedvű fiúé, — mert messze néz. És Othere regél a messze északról. Arra járt, hol előtte még senki. Ott, hol a nap hosszabb és hosszabb lesz, míg egyetlenegy ragyogó nappallá válik, melynek éjféli kisérteties órájában is süt a vérvörös csillag.

»The days grew longer and longer,
Till they became as one,
And northward through the haze
I saw the sullen blaze
Of the red midnight sun.«

A király ámulva hallgatja és jegyez, betűről betűre jegyez.

Ebben a vörös ragyogásban egyszerre fantóm jelenik meg. Óriás kőbuzogány, mely a habzó tengerbe csap. Az Észak-fok:

»And then uprose before me,
Upon the water's edge,
The huge and haggard shape
Of the unknown North Cape,
Whose form is like a wedge...«

A tenger viharzik. Hull a zuzmara és a jégeső. A köd szürke szellemként siratja a tűnő partokat, — de Othere megy és megy tovább.

A király tolla perceg, szóról szóra leírja a vén tengerész meséjét, de hitetlenül rázza fejét. A másik mosolyog. Tanuságot tesz szava mellett. Napégette kezében valami hófehéret szorongat. Átnyujtja Nagy Alfrédnak a rozmár-agyarat, mely igazolja, hogy arra járt, hol még ember soha...

A románc majdnem betűről betűre igaz.

Alfréd, a Nagy (849—899.), az angolszászok dicső királya nemcsak a kardot forgatta vitézül, nemcsak törvényt írt okosan, hanem tudni is akart mindent, amit ember megtudhat. Mint korának egyik legnagyobb tudósa összegyűjtötte mindazt, amit északról szemtanuk regéltek. Ő volt a sarki kutatásnak első Maecenása és krónikása.

860-ban történt, hogy Othere (Ottár), a normann tengerész, ki akarta deríteni, meddig ér Norvégia. Körülhajózta az Északfokot a Fehér tengerig és a legméltóbb tudósnak, Alfréd királynak számolt be tapasztalatairól.

Milyen megrázó élmény játszódhatott le a bátor

férfiú lelkében, ki apró vitorláson hatodmagával (»six norsemen«) neki vágott a ködbevesző ismeretlennek — és először látta meg a világ igazán »kézzel fogható« végét, az Észak-fokot, — először vette észre, hogy a nap csak a szemhatárig hull, de ott a láthatatlan áldott kéz újra visszaemeli piros fényútjára... Hiába fordította meg 24-szer a kis vitorlás orrán a homokórát, többé nem lőn éjszaka. Még ezer év után is irigyelhetjük Otheret azért az élményért, hogy először látta meg a világ »végét«, — először élte át az éjtelen napot...

Aki szerencsés volt a nyári éjfél perceiben fentállani a Nordkapon, emlékei közé olyan hangulatgyöngyöt fűzhetett, mely mélységes áhítatra és hálára fogja hangolni késő aggkorában is. Akkor, mikor az emlékeket már csak morzsoljuk, mint az olvasó egyforma szemeit. De ha lelkünk ujjai ehhez az emlékgyöngyhöz érnek, mindig össze fogunk rezzenni — és újra átélünk eltávolodott, de el nem felejtett szépségeket.

Nagy, igen, óriás ormok százain állottam; sziklákon, melyek vakmerően hasítják az azúrt, akár az olasz campanilek, — vakító hó-calotte-okon, melyekről megolvashattam az Alpesek ormait, vagy Lombardia vöröslő tetejű városait... Valamennyi csúcs-óra életem egy-egy istentisztelete volt, de talán sehol sem éreztem annyira az eltávolodást a materialista világtól, — és sehol sem köszöntöttem annyira közelről az idealizmus diadalát, mint a Nordkap ormán. Az a sárga-piros ég, — az a végtelen tenger, melyen túl nincsenek emberek, porban

járó vágyakkal, — maga a szikla, szent árvaságában, melyből egyedül néz szembe a viharok minden — de vele szemben mindig meddő haragjával: maga a kinyilatkoztatott idealizmus...

Ebben a messzire néző sötét sziklaszálban, az éjfél napsugarában elpiruló csöndes magányban van valami méltóság és megdícsőülés, mely csak a szellem legnagyobbjainak osztályrésze, — azoké a szellemeké, kik már annyira eltávolodtak tőlünk, hogy »eszmévé finomulhattak«. A Nordkap körvonala, panorámája, — egyénisége és levegője — »eszmévé finomul«. A világ három tája felé nincs egy talpalatnyi föld, melyet ember otthonának mondhat. Keletre és nyugatra bizony köröskörül nincs, — ezen a nagy gyűrűn szűztisztán uralkodik az embermentes magány. Északra - ha kiveszem a kis Ny-Aalesundot Spitzbergen Kingsbay nevű fjordja partjain — csak a földgömb túlsó oldalán, csak a póluson túl — lakik ember: Alaszkában, Canadában. Hol akad még ilyen pont a földkerekségen? Hol? — kényelmesen, veszélytelenül elérhetően, — civilizált, erényes, kitűnő nemzet földjén?

Ahogy a hajó a Medvék szigete irányából közeledik Norvégia felé, órákon át derengenek előttünk sárguló, ködbevesző, napsütötte sziklafalak, a messze kontinens délibábjai. Viszontlátunk valakit, akit tömérdek hibájával és gyöngeségével mégis leírhatatlanul szeretünk. Megöregedett, de botlásai és rigolyái mellett kimeríthetetlen szépet, nagyot, értékeset mentett meg nekünk gazdag multjából... Viszontlátjuk — E u r ó p á t, — és nagyon szeretjük.

Kopár, zordon sziklák meredeznek előttünk. Növényzet helyett csak madár terem rajtuk. A mozsárlövésekre miriád madár köszönt éktelen sipogással, szárnycsattogással. Rajaik elsötétítik az eget. Átkanyarodunk északkeletnek — és 71° 10' 24" szélesség alatt előttünk tornyosul Magerő sziget büszke foka, a Nordkap (307 m.). Magas, függélyes, sötét, dacos, — lekicsinylően néz le a csapkodó, izgatott tengerre. Élén megjelenik a parányi ház és egy-két ember sziluettje. Bennünket várnak: a postás, aki tudja, hogy most innét néhány ezer képes lap fog szétvándorolni a szélrózsa minden irányában, — meg a legészakibb házaló, ki ma ott fent néhány palack ártatlan, prohibiciós ital ürítésére számít. Mindketten ismerik az emberi gyarlóságot. Akik életükben csak egyszer állhatnak e verőfényes éjjelen Európa legészakibb sziklafokán, odafönt képes levelezőlapokat írnak és nagy élményük örömére alkoholmentes pezsgő-lőrével koccintanak, ahelyett, hogy elmerítenék lelkűket a végtelenbe, — hadd kapna lelkük egy kis tűzálló zománcot az élet tisztító tüzére.

Szerencsénk van. Az este csöndes, az óceán nyugodt. Hogyha itt nyár közepén is tombol a hóvihar és elszabadulnak a szélvész furiái, egyáltalában nem lehet közel férkőzni a Nordkaphoz. A könyörtelen szirteken összetörnék a legerősebb csónak is, mint a szilaj táncban a falhoz csapott, kiűrített pohár. Mikor az elemek mulatnak, szilaj itt a hangulat . . .

Szeliden fordulunk a Kap mögé a kis Hornvik öbölbe. Néhány apró faviskón leng a norvég lobogó. Mikor lobogót látok, mindig megrezdül bennem a

titkos húr. Mennyi bűvös erő van ebben a rúdra feszített tarka kendőben! Megdobbantja még az elfásult szíveket is, hogyha épen ezeknek a színeknek spektruma tükröződik a lélek tavában vagy — a szem könnyeiben. Néhol lejtő gyöphalmok tünnek föl. Ezek is hajlékok — a föld alatt; bejáratuk a hegy felé néz. Belül otthonosak ezek a gyöp alá bujt tanyák; végigsöpörhet felettük az Apokalypsis orkánja, – a házigazda nem törődik az idők haragjával.

Partra szállunk. Néhány kődobásnyira töpörödött lapp szarvasagancsot faragcsál. Norvég gyerekek rohannak ide-oda és szines botokat kínálnak. Tisztességes, kanyargós út vezet fölfelé, mely percek alatt benépesedik a szépségek zarándokaival. Este 10 óra körül jár az idő, de csak épen annyit venni észre, hogy árnyékban járunk, a Nordkap saját árnyékában. Háromnegyed óra mulva bukkanunk ki a hegytető fennsíkján, honnét kicövekelt, drótvezetékkel irányitott úttalan út vezet a Kap szélére. 20 percig kell követni e drótjelzést; hóban, ködben csak ez az Ariadne-fonal mutathatja a helyes irányt. Odafönt üdén köszönt a szellő télies, sós lehellete és a vörőses nap szelíd mosolya. Az éjfél csodaszép, mondhatnám bánatosan rezignált napja. Ahogy elmélyedve nézem ezt a nagy piros csillagot, az Atlanti óceán szélén, ide-oda szökelő, violás felhők fátyoltáncában, — önkénytelenül özvegyi fátyol mögül derengő szépségre kell gondolnom. A nap szépsége tökéletes éjfélkor is, de özvegyi fátyol mögül ragyog ránk: közben van valami nagy bánat.

Knudsen K. (Bergen)

NORDCAP, ÉJFÉLI NAP

OSZK

Körösköröl mögöttem sziklakúpok, kopárságok. Többé nem az ember, hanem az egek birodalma. Azután az óceán, azúros, ezüstös, aranysávos óceán. Aki nem állott itt fent, nem tudja, mit jelent ez a szó: tenger, melyhez a végtelenség gondolata kapcsolódik.

Követem a tüzoszlopot a szemhatáron föl és újra föllángoló napgolyótól a habokon át a ringó Orinoco-ig. A nagy fehér hajó innen a magasból csak gyermekjáték. Tenyeremen tarthatnám. Ezért szeretem a magasságokat, mert azokról nézve minden de minden játék, — ezért legnagyobb boldogság a lélek magassága, mert arról nézve is minden, mi nagynak és hatalmasnak tartja magát, csak játék.

Szép volt . . .

Mikor a hegyi ösvényen visszaballagtam, éreztem, mennyire gazdagabb lettem: megbecsülhetetlen emlékkel. De éreztem, mennyivel szegényebb lettem: beteljesült reménnyel. Máris a multhoz tartozik valami nagyszerű, amit átéltem.

Mikor az Orinoco lassan nyugat felé fordult, éjjel egy óra tájban újra fölkelt a pár percre lepihent nap. Skárlát vörösre festette a távolodó Nordkap szikláit. Lelkemben szakadatlan zsongott Ady gondolata:

. . . Fenség,
Észak-fok, titok, idegenség.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

LYNGSEIDET.

Hammerfestből fél napi hajóút visz Lyngseidethez. A fjordokkal szertetagolt Lyngen-vidék észak legpompásabb alpesi központja. Hogyha nem volna oly nehezen megközelíthető, a Lyngen-fjord partjain valóságos kis Zermatt keletkeznék. Az alpesi sport Eldoradója lehetne. Mióta az angol Slingsby, az alpesi sport egyik legkiválóbb képviselője, és Aubray Le Blond asszony, — az utóbbi a wallisi Imboden kíséretében, végigjárták a legfőbb Lyngen-ormokat, — évről-évre visszatérnek e csodaszép csúcsokra a legjobb angol alpinisták.

Fájdalom, nekünk az ORINOCO csak néhány órát ajándékozott ebben a leirhatatlanul szép és nagyszerű környezetben. Alkonyodott, mikor Lyngseidet előtt horgonyt vetettünk. Természetesen, itt az alkonyodás nem jelentett sem estét, sem éjszakát, — hanem valami világos és mégis mámoros állapotot. Minden völgyből ki-kitenkintett valamelyik ködtündér, egyik ezüstös, a másik rózsapiros fátyolban. A levegő megtelt valami csodálatos szemérmetességgel. Az apró parti faházakban megpislant a mécs — és a partról egypár csöndes csónak siklott a mi fehér hajónk hatalmas bordái alá. Vajjon mit akarhatnak

ezek a derék emberek? Hoznak-e, visznek-e? Evezőik halk loccsanása köszöntés vagy könyörgés? — Bizony az éjféli derengés csodaszép poézisében az evezők lágy loccsanása próza volt, igaz emberi próza... A prohibiciós észak szelíd halászai körülevezték a hajó kis kerek ablakai alatt, epedve nézték a kerek fénykévéket, melyek kiáradtak ebből az úszó palotából és vártak, vártak, hátha valamelyik ablakból leeresztenek — egy kis palack alkoholt . . . Hiába a törvény, hiába az óceán és a hegylánc szigorú erkölcse. Az életben néha kell a keserű pohár...

Lyngseidet nem csak pazar fekvése miatt nevezetes, hanem érdekes lapp-tábora miatt. Közelében terül el a nagy svédországi és a finnországi Lappland. Az év nyári szakában nem csak a norvég lappok legeltetnek Lyngen hegyoldalain, hanem svédországiak is. Táborhelyük két fjord közötti völgyszoros, havas hegyek alján, olyan pázsittal, hogy királyleánynak lehetne e pázsitból bársonyruhát metszeni, — berekkel, ligettel, hogy szinte kisért a táltosok, druidák alakja, a fehér ló áldozatának emléke. Ezen a gyönyörű, de szegény darab földön boldogan élnek a kóbor lapp családok nyirfagallyakból tákolt kunyhóikban. Boldogok, szabadok — egyelőre. Majd akad a lappoknak is valakijük, ki lassan elcivilizálja lelkükből a megelégedést...

A lappokat főleg az angol utazók és maguk a norvégek is megkülönböztetik mint tengerparti, folyamparti és hegyvidéki lappokat, az utóbbiakat egyik norvég ismertetőjük »rénszarvas lappoknak«

vagy »sarki indiánoknak« nevezte el, a jelzőt egyedül kedves házi állatuk után, illetve nomád életük alapján választva. Ezeknek a felosztásoknak faji vagy nyelvi szempontból nincs jelentőségük. Egyszerűen lakóhelyük természete szabja meg foglalkozásukat és civilizációjuk fokát. A tengerparton halásznak, a folyók partján földet művelnek, amennyiben a sark-körön felül még lehet szó földművelésről is. Ezek a lappok előbbre jutottak a művelődés útján, mint a hegyvidékek lappjai, már abból az okból is, hogy a partok norvég halászaival jobban összeházasodtak. Ritka dolog, hogy norvég leány lapp asszonnyá váljék, ellenben megesik, hogy norvég halász ellátogat háztűznézőbe csinosabb lapp leányért. A hegyvidéki lappok ma is nomádok, ideoda vándorolnak tarándszarvasaikkal, hol az utóbbinak a hó alatt is akad legelni való zuzmó. Nem a lapp hajtja a szarvast, hanem a derék állat ösztöne vezeti gazdáját a nyomorúságos megélhetés vidékeire. A lappok protestáns vallásúak, katonakötelesek, gyermekeik a norvég törvény értelmében iskolakötelesek. Közülök a nomádok a legkonzervatívabbak az ősi szokások és hagyományok, — a nyelv tisztasága, nos, meg a babonák szempontjából.

A »lapp« név először 1200-ból eredő okiratban fordul elő, majd »lappar« néven Saxo Grammaticusnál (1230) — ugyanakkor már a pápai bulla is megemlékezik róluk. (V. ö. Mrs Aubrey le Blond: Mountaineering in the Land of the Midnight Sun c. művét, London, 1908. és Hammer S. C. Norway című pompás munkáját. London. 1928.)

Ők az ú. n. Finnmark őslakói. Ez a Finnmark Norvégiának az Északfok mögött elterülő »megyéje«, hatalmas darab föld: majd másfélszer akkora, mint Svájc. Valamikor csak lazán kapcsolódott Norvégiához, de régtől fogva adózott valami tizedfélével, a »finn taksával«, mely jórészt csak szép prémek leadásából állott.

1250 körül norvég telepesek szállingóztak a lappok közé és V. Haakon király, Harald Haarfagr vérségéből az utolsó unoka, felépítette Vardőhus erődjét, mely ma is a világnak legészakibb vára. A Varanger-fjord nyílása fölött, valamivel az Északfok alatt fekszik a kis vár. Katonai szempontból e váracska csak kedves emlék. Őrsége másféltucat norvég vitéz, ki a puskát csak egy alkalommal használja, — mikor a hónapokig tartó éjszaka után a napkirály közeledik ragyogó, fagyos birodalmához és január vége felé először aranyozza be a derengő hegyek hómezőit és a sűrű tenger szakadozó jégzajlását. Ilyenkor, míg Finnmark három városában, Hammerfest, Vadső és Vardő lakói pezsgővel köszöntik egymást, mint nálunk Szilveszter éjjelén a jóbarátok, — Vardőhus őrsége 21 sortűzzel köszönti a legragyogóbb szemű, a legmelegebb szívű uralkodót, a napot. (l. Hammer id. könyvét.)

A lappok közhasználatú neve régente a »finn« volt — és mint az idézett Hammer mondja, a lapp talán csak afféle »nickname« — tréfás név volt.

A lappok törpe emberek; legfeljebb 5 láb magasak. Széles arcú, széles szájú, a mi ízlésünk szerint nem épen daliás fajta. Bőrük az évekkel egyre jobban barnul. Lá-

buk rendesen nagyon görbe O-láb, mert a legapróbb lapp-csemeték hihetetlen távolságot gyalogolnak, mielőtt megerősödött volna csontjuk. A láb feszes tartása a tarándszarvas által vontatott »pulkon« (lappszánon) vagy a skin természetesen még inkább törők karddá formálja lábszárukat. A fő végre, hogy a lapp hajadonok nem látnak ebben szépséghibát. Általában szelíd, kedves, naiv emberek, kiknek oldalán ott fityeg az óriás kés, mellyel még sohasem bántottak senkit. Életüket kitölti küzdelmük a viszontagságokkal, melyeket hazájuk klímája sorakoztat fel ellenük. Igénytelenek, becsületesek, összetartanak. Ha nincs dolguk tarándszarvasaikkal, lustán bámulnak a semmibe és a keleti népek módjára töprengenek, filozofálnak, vallási problémákon gondolkoznak — minden izgalom nélkül.

Lyngseidet lapp táborában be-benéztünk fahánccsból, nyirfaágakból összetákolt sátorszerű hajlékaikba. Nagyon cigányos otthonok. Az egyikben nyugodtan szundikált a lapp gazda. Csöppet sem érdekelte, hogy vagy 300 kandi idegen pillant be hozzá és meglehetősen tájékozatlanul kritizálja életmódját. Az sem riasztotta fel nyugodt álmából, hogy talán ez a kíváncsi embertömeg juttatna neki valami keresetet. Jól aludt, hiszen álma maga az egészség. Télen a hópusztaságon a tarándszarvas bőréből készült »päsk«-jében, mely pótolja a legmelegebb ruhát, — leterül a hóba, fejére húzza a vánkost helyettesítő és az Eider-ruca pihéivel melegre bélelt szögletes sapkát, takaródzik a — 40 fokos levegővel — és ép oly édesen szunnyad, mint ebben a

pillanatban. Köhintés nélkül ébred. Szabad ember, nyugodt lelkiismeretű ember, makkegészséges ember. Igaz, hogy sokan vannak köztük, kik egypár esztendőn át nem vetik le és nem váltják öltözetüket... A másik fakéreg-viskóban már igen modern berendezést is találtam, hatalmas kincset: igazi varrógépet. A harmadik kunyhó előtt a lapp családapa árulta a papirvágó késeket és csinos csonttőröket, melyeket tarándszarvas agancsából faragott, szép keleti díszekkel kiékesített s melyeket az idegen büszkén helyez oda az íróasztalára: én ott voltam, magam vettem, láttam! Az öreg lapp (ki vagy 10—15 esztendővel fiatalabb lehetett nálam, de kivel szemben az ifjúsági versenyt legalább külsőben mégis én nyertem volna meg!) nyugodtan rakosgatta ki csecsebecséit, faragványait, prémes papucsait. Nem volt túlságosan élelmes, mert nem tolakodott, mint a déli klimák emberei, kik nyerészkedni akarnak; lélek-nyugalommal várta, hogy az idegenek tolakodjanak köréje. Szemhunyorítás nélkül türte, hogy Európa és Amerika Babelének fiai válogatás közben összehányják az ő szerény holmiját. Azért mégis jó üzletember volt: az első vásárlóktól 5—6 norvég koronát szedett mindenért, amit azután a marokszedőként szállingozóknak már egy-egy koronáért adott el. Meglazította a szíjövet szép sárga és vörös sávokkal szegélyezett lapp-kabátján és keblére rejtette a zsinórra felfűzött lyukas norvég koronákat. Az apró öre-t igen lenézte.., Ennek a kabátnak a mellen levő bő része, melyet a lapp »has-erszénynek« hív, pótolja a zsebet vagy a háti zsákot. Ott tünik el

Knudsen K. (Bergen)

MADÁRHEGY A NORDCAPNÁL

OSZK

a kurta pipa, az ebédre szánt tarándszarvas-szelet, a dohány, az élet minden »necessaire«-je. Vándor embernek nem jó a sok csomag!

De világért se sajnálják ezt a lappot. Földiekben nem szegény. Van közöttük olyan, kinek 2000 tarándszarvas a csordája. Megér majdnem egy millió koronát, vagy kb. 150.000 pengőt is. És ez a gazdagság nem hoz neki bánatot, mert nincsenek vágyai. Megelégszik azzal, amit földjén az Isten adott. Sok zuzmó, sok szarvas. Kevés moszkító (mert ezek nyaranta annyira kinozzák őt és barmait, hogy néha kénytelen süvegébe fátyolt akasztani arca elé!) — és télen kevés szél. Akkor minden jól van. Ne sajnálják ezért az igénytelenségért. Hányan álltunk ott, kik e lappok mellett szegény emberek vagyunk, nemcsak a 2000 darabból álló szarvas-csorda értéke miatt, hanem azért, mert bizony elégedettebb mindannyiunknál. Büszkébb is, mint mi, mert szabadabb. Odamegy, ahova neki tetszik. Természetesen, itt már nem mondtam egészen igazat, mert hiszen az egyik lappnak az összefűzött pénzek elrejtése közben kiesett kaftánjából a svéd útlevél. Megtudtam, hogy ő bizony a szomszéd állam polgára és vagy 10 évi diplomáciai tárgyalás eredménye, hogy szarvasaival átjöhet norvég földre — zuzmót legeltetni...

E meglehetős jómód mellett nem jó a nomád lapp örökösének sora. Az összeszedett pénzből az öreg lappok sokat eldugnak, azért, hogy a másvilágon is függetlenek maradhassanak gyermekeiktől, ha véletlenül az üdvösségben is pénz kellene. A függetlenség gondolata nem rossz, mert talán a

legbüszkébb gondolat, még azokra sem rászorulni, kiket szeretünk és akik szeretnek. Hogy ez babona? — jó keresztények, de a babona megmaradt náluk épen úgy, mint a művelt nyugat előkelőségeinél, kik félnek a péntektől, a 13-tól, — jósoltatnak és asztalt táncoltatnak. Nem kell tehát ez ősembereknek szégyelni ezt az egy babonát, mely a legnagyobb függetlenségi vágynak pogánykori maradványa. Kedves okosság és ravaszság, ha még a másvilágon sem akar valaki másnak terhére esni.

A gyöpön a háncs-sátor mellett áll mozdulatlanul két testvér, a deli Jon, a legény, — és a szép Nils, a huga. A nomád falu aranyifjúsága. A legény szenvedélyesen szí. A hajónk egyik utasa megajándékozta egy doboz amerikai cigarettával, hadd legyen szegénynek füstvigasza, ha majd mi hazafelé ringatózunk fehér hajónkon. Percek alatt vége volt a doboznak. Ime, az élvezetek mohóságát ismerik a sarki körön túl is. Nils szép volt, vagy legalább helyes. Hála Isten, az egészséges fajták még nem ismerik a szépségversenyeket, mert akkor talán ő kapta volna a »Miss Lapponia« címét. Fiatal volt — és mégis a fiatalság — a legnagyobb szépség.

Beszélni nem tudtam Same ädnam (Lappmark neve az ő nyelvükön) lakóival. Nem is sejtették, hogy én is finn-ugor nyelvet beszélek. Nagy köz az a néhány ezer esztendő, nagy köz az az égboltozat az északi fény és a déli nap között! Távol áll tőlem nagyképű tudományosság, mikor nem vagyok beavatott, azért csak egy jellemző adatot idézek az ő nyelvükről.

Minden népnek azokra a fogalmakra van a leggazdagabb szókincse, melyek legtöbbet foglalkoztatják. A milieu, melyben a nép életét átéli, — a kenyér, melyet mindennap meg kell keresnie, a szeretet, mely élő lényekhez vagy holt tárgyakhoz fűzi, önkényt termelik a szókat, mint a humusz az odavetett magokból a palántát. A turáni ősmagyar lovon élt, — szerette a paripát, — magával vitte még a sirba is. Ezért a magyar nyelvben félszáznál több a szó a lovak színárnyalatainak megjelölésére. A színszók legtöbbje lefordíthatatlan más nyelvre, mert más népeknek alkalmuk sem volt az ily szavakban megnyilvánuló éles megfigyelésre. A lappok arktikus emberek, tehát életükben és foglalkozásukban legnagyobb szerep jut a h i d e g n e k és mindannak, a mi a hidegnek kisérője. Jellemzésül idézem Mrs. Aubrey le Blond megállapításait (Mountaineering in the Land of the Midnight sun. London. 1908.)

»Előrehaladt ugyan a nevelésük ügye. Jóformán valamennyien (t. i. a lappok) tudnak olvasni vagy irni. Ennek ellenére, bárha oly magas műveltségű fajjal érintkeznek, mint a norvég, a gondolkodásnak modernebb formái iránt kevés érzéket tanusítanak és egymás között megőrzik saját nyelvüket. Azt mondják, hogy ez a nyelv jobban alkalmazkodik foglalkozásukhoz, mint a norvég — és ebben igazuk lehet, — hiszen vagy tiz különböző szavuk van a tarándszarvas elnevezésére, vagy húsz a jég — tizenegy a hideg, negyvenegy a h ó megjelölésére, — huszonhat igét használnak a fagyás és olvadás fogalmára...«

Mekkora gazdagság az északi szegénységben! — Valószínű viszont, hogy a h ő s é g megfelelő kifejezésére nincs is elég alkalmas szavuk, mit aligha csodálnék...

Mikor hallgatagon végigmértem J o n t és N i l s t, mert nem tudtam hozzájuk szólani, ez a csöndes, edzett, naiv, igénytelen emberpár eszembe juttatott valamit. Azt, hogy nem a külső teszi az ember erkölcsi értékét. Ezek a lappok törpék, de hűségük, bátorságuk, önfeláldozásuk óriás. Ilyenekké tette őket a küzdelem a nagy természet mostohaságával és ilyenek maradtak, mert nem száguld közöttük még az autó, melynek útját már építik a Lappmarkon keresztül, — s nem apostolkodik közöttük a szociológus, meg más mindenféle jóltevő, ki a haladással együtt hinti a boldogtalanságot és lelkiismeretlenséget, ahogy a napsugár nyomában ott feketéllik az árnyék. A lappok becsületesek, mint tarándszarvasaik.

Mikor Nordenskiöld 1883-ban Aulaitsivik fjordjában Grönland jegére lépett, hogy kifürkéssze a tudománynak ezt az óriás jégdarabot, — legkitartóbb, leghasznavehetőbb támaszát a magával hozott két lapp-legényben találta. Ahogy a jégzaharában a norvégek sem tudtak már tovább menni, a két lapp skivel nekivágott a fehér végtelenségnek, csak azért, mert gazdájuk, Nordenskiöld így hagyta meg nekik. »Bravúrral és hűségesen teljesítették feladatukat. Kompasszal és aneroiddal kezükben, egészen magukra hagyatva, gyorsan tűntek el az aggódó hátramaradottak elől. Ha valami bajuk történik, menthetetlenül odavesztek...« (Cholnoky Jenő dr.: A jégvilág. A

sarkkutatások története.) A két lapp 57 órát futott skivel és sértetlenül visszatért Nordenskiöld kis táborához. Erkölcsi erő, ügyesség, tanulékonyság remek példája. Később, 1888-ban Nansen is két lappot, Baltót és Ravnát, vitt magával grönlandi útjára. Ezek is nagyszerűen beváltak.

Hűségük, kitartásuk, derekasságuk emlékeztet az erényekre, melyek a nagy alpesi ormok ostrománál és a hegyi jégvilág átkutatásánál felejthetetlenné tették az első alpesi vezetőket.

Ezzel a gondolattal váltam el Arktis szűkszavú nomádjaitól. Meg azzal az érzéssel, hogy mégis csak mindenkor és mindenütt legérdekesebb a távoli embertestvérek sorsa — és hogy szeretek tisztességes emberekkel találkozni . . .

. . . Jon megigazgatta vállán a lassót mellyel elelköti a száguldó rénszarvast, mint a cow-boy a szilaj mustangot vagy a hortobágyi csikós pányvájával vagy a karikással a ménes kiválasztottját. Nils föltartotta feje fölé karjait, mintha a nehéz esőfelhők közül kibukkanó napot kérné, hogy maradjon . . .

Mindketten eltűntek a Lyngenfjord alacsony nyirjeseiben és a Goalsevarre (1290 m.) ezüstfehér piramisa újra elhagyott tájra világított le az acélszürke égről.

Visszaindultunk a kis kikötő felé. Csöndesen csepergett a permeteg. Az esőkönnyektől megrezdülő páfrányok közül csodálatos, fiatalító levegő áradt ki. Vasárnap volt. Be kellett néznem Lyngseidet kis kápolnájába. A fűtött kis fatemplomban a csipkegalléros fiatal lelkész halkan imádkozott. Az oszlo-

poknak norvég halászok, lapp pásztorok támaszkodtak és szótalanul mozgó ajakkal, nyugodt és mégis vágyteljes szemekkel bámultak arra a kis kerek ablakra, melyből az oltár fölött legtöbb világosság ömlött szét. Szavak nélkül én is elmondtam: de jó is az a hit! Aki *ezt* elveszi az emberektől, úgy cselekszik, mint Shylok, aki az élő szivet akarta kivágni. Azokon a végefogyhatatlan téli éjszakákon, mikor hónapokig nem virrad, — de jó, hogy ez a maroknyi ember ezen az elhagyott, gyönyörűen komoly és komolyan gyönyörű tájékon, hol egykor fészket rakott, mint a viharmadár, nem érzi magát árvának.

De szép is ezeknek a néma öblöknek és a fölöttük virrasztó fehér hegyeknek *békéje*! A levegő itt jósággal telített. Útrakeléskor éreztem, hogy a legédesebb fogalom a földön: a *béke*.

LOFOTEN.

A 68. szélességi fok táján, északabbra, mint Szibéria és Alaska havas sivatagjai, jóval a sark-körön felül, a norvég partokba ékelődik a Vest-fjord. Benyílása az Atlanti óceánba vagy 200 kilométer; hosszusága kereken 120 kilométer. Ennek az óriás fjordnak északnyugati bástyái a Lofoten-szigetek. E név valamikor a Vestvagő sziget neve volt. »Lofot« annyit jelent: hiúz láb, hiúz nyom. Ugy mint a szomszédos Flackstadő sziget neve Bargfotr, vagyis »farkas-nyom«. Lofoten nem többes szám, hanem lofot a főnév, — az »en« szótag megfelel a névelőnek. Ma e szigetek kisebbik rajа viseli a Lofoten nevet, mint ahogy a szabadcsapatok a háborúkban híres vezérük nevét kapták. Az északibb szárnycsoport neve Vesteralen. Területük 3764 négyszögkilométer, tehát körülbelül annyi, mint a Szepesség.

A legnagyobb szigetek Moskeneső, Ostvagő, Hinnő; a raj névsora egész tudomány.

Dehogy is akarok földrajzi munkákat kivonatolni. Ebben a kis könyvben csak azt akartam elmondani, hogy szerencsés, boldog ember voltam, ki látott örök szépségeket, ki élte az életnek azt a javát, mit nem tud tőle elkobozni sem a békeszerződés,

sem a devalváció, de még az ezeknél hatalmasabb végzet, az összegyűlő esztendők kopott hadserege sem, a kor, ősz hajszálaival és őszülő reménységeivel. Nem. Én az ifjúságot szedtem össze magamnak e képekből és ez az ifjúság az idők során kvarckemény kristállyá formálódott lelkemben. Az idő nem tudja bomlasztani, csak kifényesíti. Ebben a könyvben én csak másokat akarok arra kérni, hogy kövessenek. Menjenek és gyűjtsenek maguknak, gyűjtsék a legszebbet. Ezért én az emberiség legigazabb jóltevői közé sorolom Cook Tamást, meg Bennett-et és a többi nagy »útmestert«, kik magikus erővel vonzzák irodáikba a fáradt, csüggedt embereket, hogy szinte beletaszítsák őket a napsugárba, az ezer szépségek birodalmaiba. Ezek az úti irodák az igazi fiatalitó intézetek.

De ha valakiért, valamiért lelkesedünk, hallgatónk csak akkor fog megérteni, hogyha legalább körülbelül elmagyarázzuk neki a régi latin regulával: quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando? — ki és mi, hol, milyen eszközökkel, miért és hogyan, mikor? Néhány név és szám kell a földrajzból is. Ez a száraz bemutatkozás. Az első találkozásnál legalább a névre vagyunk kiváncsiak; a bemutatkozás után foglalkozhatunk csak a bemutatott lelkével.

Az olasz dél és a svájci hó mellett talán Norvégia nyujtja a természeti szépségekre feleszmélt emberiségnek a legtöbbet. Norvégia e kimeríthetetlen kincses gazdagságában a Lofoten talán egyik legékesebb szépség. Hogyha nem volna olyan messze

Knudsen K. (Bergen)

LOFOTEN, TROLDFJORD

OSZK

a népes országoktól, a szigetek között keresztülkasul rohanó Sundok partjain egyik Grandhotel a másikat érné és az elhagyott szigeteken északi Chamonix és északi Interlaken virulna. Virulhatna — de talán szerencsére — kicsit távol fekűsznek Európa szivétől. A bölcs természet közbeömlesztette az Atlanti óceánt és közbe húzta végtelen norvég Alpesek hegyláncát. Messze esik Haalogaland, melyről e szigetek leváltak.

Egyetlenegy napot töltöttem a Lofoten partjain, de ez az egy nap fölért az élet sok hetével, hónapjaival.

Ez az egy nap boldog nyár ragyogó ajándéka volt.

Délelőtt motorcsónakon a Raftsund hosszában.

Hogyha nem hiányzanék a déli vegetáció és a parton a szines falvak, az olasz tavakra kellene gondolnunk, p. o. a Lago di Como felső ágára, melyben tükröződik a havas Splügen. Jócskán az északi sarkkör fölött járunk és szeplőtelen, perzselő napfény melengeti orcánkat, lelkünket. Az ég nefelejtskék, — a Sund vizéről eszünkbe jut a kék tó, tiszta tó, melybe János vitéz beveté a rózsát... A hegyoldalon fehérlő nyájak és gulák legelésznek. (Juhok még télen is a szabadban!) A Sund egyik zúgában virágok fakadnak, melyeket szerető kéz Közép-Európa meleg kertjeiből palántált ide át. A kis parti telepek vörőslő házaiból fiatal leányok táncolnak elé habkönnyű, patyolatruhákban, — bele a sajkákba, ujjongva, kacagva eveznek elénk. Májussá vált itt az egész világ, — messze túl az északi sarkkörön, hol velünk egy vonalban Jan Mayen

szigeténél, vagy Grönland alján csak fókák és rozmárok tanyáznak uszó jégdarabokon. Két gőzössel találkozunk. Halrakományt szállítanak Tromsőbe. A halászok régi norvég szokás szerint köszöntenek. Ahogy mifelénk virágszállal dobálják meg az ünnepeltet, — itt alaposan megdobálnak apró hallal. Ez nem tréfálkozás, nem kötekedés, hanem kedveskedés, megtiszteltetés, mely ép így kijár a norvég királynak, mint ezuttal nekünk, messze földről jött idegeneknek, kik eljövénk csodálni a halászok hazáját.

Ez a májusi élet itt főnt a sarki körön túl a Golf áram csodás, gyönyörű ajándéka. A víz felszine 11—12 Celsius fok, — mérések szerint még 273 méter mélyben is 6.6 Celsius. A nyár ebben a barátságos klimában mégis a csöndes idyll, — a viharos február és március épen a pezsgő élet időszaka. Akkor telnek meg a hálók a »t o r s k« (Kabeljau) millióival. Voltak esztendők, hogy 40,051 halász gyűlt itt össze, 9296 bárkával és fogott 46,500.000 tőkehalat. (1895-ben.) Ennek a hal-szüretnek ideje pedig épen az év három első hava, mikor a Lofoten behavazott ormai között szakadatlanul orgonál az orkán és a Sundokon át rettenetes forgókban és örvényekben tombol az ár, hogy zúgását kilométerekre hallani a nyilt tengerre és a száraz földre. Ilyenkor Isten irgalmazzon azoknak, kik itt járnak a Sundokon a t o r s k után, mert

Horgony szakad, árbóc lelóg,
Oly iszonyú a vész,
Hullám veri a tört hajót,
Nincs épen semmi rész. (Arany, Sir Patrik Spens.)

Most itt augusztus elején fiatal május van. Fehér bárányfelhők hoznak hírt a messze délről. Fehér bárányok viszik a lejtőkön az elhagyott völgyekbe a szüzies békét. Fehér leányok játszadozzák a sajkákban az ifjúság minden lenyügöző tavaszát. Nézzük, nézzük, — mindannyiunk szeme csupa jóság. Szép, hogy az életnek is van legalább egy nyara.

... Délután mindenki útnak indul a Digermulkollra, melynek hatalmas sziklakupolája első pillanatra megközelíthetetlennek látszik. Erről a hegycsúcsról is óriás méretű a panoráma, de az igazi gyönyörűség — hogy úgy mondjam — exkluzivabb: az élvezetet fokozza a magány. Aki magasabbra tud emelkedni, ne álljon meg a fele úton!

A 388 méter magas Digermulkoll tetejétől vagy ötnegyed óra a hatalmas hegygerinc legmagasabb orma, a Snefjeld (640 m.). Az ösvény pásztorok, nyájak csapája. Alpesi lejtők, törmelékpárkányok, hófoltok, vándor kőtömbök között vezet a magasba. Minden sziklát simára köszörültek az elvonult gleccserek, melyek valamikor egész Norvégiát fedték páncélukkal. Olyan magasan állunk a fölcsillanó tenger felett, mint mikor a legmagasabb Cima di Lavaredo csúcsáról lepillantunk a Lavaredo-hágó menedékházára vagy végigmérjük az utat a Matterhorn válla alatt meghúzódó kis Solvay-menedékháztól egész a 4505 méter magasban deresedő vaskeresztig ... Csak a méretek miatt hasonlítgatok; az út itt könnyű és veszélytelen, csak az, mit szemünk határán olvasunk, versenyez az Alpesek legpompásabb sorakozásaival.

Délután 6 óra körül volt, mikor fentálltam a Snefjeld ormán. Egyedül. Az Orinoco utasai nem vetődtek ide, — eszükbe sem jutott, mert a Sund mélyéből túlságos távolnak és magasnak látszott a csúcs. A hajón a vacsoránál egyik szomszédom meg is jegyezte: messzelátómmal megfigyeltem! Kimerülhetett, mert láttam, hogy leroskad az oromra... Pedig — csak letérdeltem! Túlságos büszkének, önhittnek, elbizakodottnak tartottam volna magamat, hogyha ülve vagy állva nézem mindazt, mi elém tárult. A jámbor hivő térdre hull, mikor felmutatják a szentséget. Amit én láttam, — a szentek szentje volt!

Átengedtem magamat a Nirvana nagy gyönyörűségének, abban az édes egoismusban, mely a legfenségesebb látványok előtt mámorít. Köznapi nyomorúságban az egyedüllét mindenütt érezteti, hogy hiányzik valami vagy valaki; az élet kimagasló perceiben sohasem sajog az árvaság. Hegyormokon legjobban esik a magányosság. Annyi van előttünk, körülöttünk, hogy mindenüvé ellátunk, vagy legalább hisszük, hogy ellátunk. Hisszük, hogy ellátunk, föl ahhoz, ki legjobb volt hozzánk, mert pazar szépnek alkotta meg a világot és adott — szemeket. Istenem! Ebből a két kis ablakból mennyi mindent láttam idefent!

Az Alpesek néhány száz hegyormán állottam. Láttam a felhőtelen Középeurópát a Montblanc és a Matterhorn csúcsáról, — láttam a téli világot a Piz Julier ormáról, — szemléltem a fellegek népvándorlását, a viharok guerilla küzdelmét, a napfény sza-

badságharcát a Gran Paradiso és Aletschhorn tetejéről. Átvirrasztottam csillagos nyári éjszakákat a Lyskamm olasz lejtőjén és az Antelao déli falán. Mégis azt merem leírni, hogy talán a Snefjeld panorámája pompásabb és tartalmasabb volt mindennél, amit eddig életemben láttam. Merem ezt leírni, noha igen jól raktam el emlékeimet lelkemben és nagyon vigyázok, hogy az, mi igazán szép vagy fenséges volt, el ne fakuljon és be ne porosodjék. Nem szeretem az ingatag embereket, kik mindig annak adnak igazat, kivel legutolján beszélnek; ép úgy nem szeretem az ingatagságot, mely mindenkor csak azt magasztalja, amit legutolsónak látott, csak azért, mert nem tudja a régebbit üdén megtartani képzeletében. De a Snefjeld kilátása versenyezhet emlékeim minden kincseivel.

Csak a seregek Ura számlálhatná meg a hegyeket, fjordokat, Sundokat, szigeteket, melyek itt szoronganak vagy távolodnak előttünk. Tessék csak egy pillantást vetni a térképre, mely a Hammerfest és Bodő között húzódó norvég partokat rajzolja elénk. Megdöbbenünk az ölelkező vonalak sokaságán, mert talán ez a földkerekség legbonyodalmasabb labyrinthusa. Ami e csodálatos labyrinthusban van, mind megnyilatkozik előttem az augusztusi késő délután fényének szeplőtelen vetítésében. Az összetépett sziklavilág, mely az Atlanti óceánba süllyedett, — vagy az újra összeforró sziklavilág, mely az óceán habjából kiemelkedik az élet napfényének meleg, ragyogó hivására. Mindez megnyilatkozott előttem.

A hegyeken ezüst élek, ezüst hómezők, ezüst

jégfolyamok. A hegyek lábainál ezüst öblök, ezüst tavak. Nyugat kapujánál az ezüstlepellé vált óceán. A sok fényesség között minden forma és minden szín, melyet közelség vagy távolság teremthet. A nap az alkonyati órákban is magasan jár, szétsátorozó sugarakkal, mint a szentképeken a glória, mely a Nazarethi mennybemenetelét övezi. A nap olyan jó, — hogy a különös, banális jelzőt használjam — olyan kedves; mintha maga is örülne, gyönyörködnék, hogy mindent lát és mindent megmutat.

A keleti oldalon a norvég part végefogyhatatlan Alpesei, — száz és száz (és ez nem túlzás, — mert a szemhatár egyik kis szelvényén több mint száz ormot olvastam!) hegytető, a legváltozatosabb formában. Glecserekkel borított norvég Monte Rosák, sötétedő norvég Matterhornok és Aiguille-ök. Büszkék, méltóságosak, merészek. Valamennyi szép, valamennyi csillog. Lábaiknál itt-ott feldereng egyik-másik fjordnak, Sundnak vagy a partnak tengervize. Ide-oda kígyóznak a fényes hullámvonalak; — nem lehet kimérni, hol kezdődnek és hol végződnek ezek a titkos vizek. Összevissza kanyarognak, mintha a nagy hegyek csak úsznának bennük. A tenger folyamok és tavak álarcában jelenik meg. A szigetvilág megszámlálhatatlan. A Lofoten és Vesteraalen szigetei több mint 200 kilométer hosszúságban hemzsegnek bele az óceánba, mint a végtelenbe hajózó karaván. A nagy szigetek köré sorakoznak az apró szirtzátonyok és barnuló sziklafokok, mint a fiókák vagy gyerekek öregeik köré. A legenda szerint Luthernak a Wartburgban megjelent az ördög és az új hit

Knudsen K. (Bergen)

DJUPVASHYTTE

OSZK

bátor lovagja hozzávágta tintatartóját. Sokáig mutogatták a falon a szétfreccsent tinta furcsa nyomait. Ilyen szétfreccsent foltok a magasból a szigetrajok.

Mikor a piros esti fényben a Snefjeld ormáról a 640 méter magasságot leszaladtam az apró kikötőig, hogy elérjem az Orinocot, körülöttem a végefogyhatatlan hegyláncokból és végefogyhatatlan óceánból formált óriási kör összeszűkült a Sund varázslatosan szép környezetének gyűrűjévé. Én meg éreztem, hogy a teremtés legnagyobb áldása és legtökéletesebb ajándéka — a szem. A lábunk saját földünkön csak néhány vonalnyit képes megtenni, — a kezünk e hatalmas hegyekből csak egy-egy porszemnyit bír fölemelni. Hogyha a legerősebb villám dördül el a boltozaton, — mi már pár kilométerre nem halljuk »et si fractus illabatur orbis«. De a szem — a szem — ez a parányi varázstükör méltó a lélekhez: az egyetlen, mi megadja a végtelenség illúzióit. Látjuk a napot, a csillagokat, a szemhatárt, akármilyen messze van is.

Még magamhoz sem tértem a fény országában megtett vándorlásom után és máris indultunk a misztikum világába.

Éjjel 11 körül járt a mutató. Kereszteztük a Raftsundot és motorcsolnakon befordultunk a Troldfjordba.

Nagyobb ellentétet alig lehet képzelni, mint egymásután a Snefjeld orma és a Troldfjord mélysége. Nem lehet nagyobb ellentét a sas röpte és a börtön cellája között, mint e két, egymással szemben fekvő természeti szépség közt. Nem keresek hasonlatokat

a romantika ódon fegyvertárából, csak két egymással szembe állított fogalommal akarom illusztrálni az ellentétet. A Snefjeld orma a g o n d o l a t, melynek nincsenek határai. Végtelen, megfoghatatlan, de terjed és terjed, hat, lenyűgöz a szuggesztió erejével. A Troldfjord hasonlít a s z ó h o z, mely végtelen szűk a gondolatnak, de bármily szűk is, megérthetővé tud tenni — mindent.

Szemben rézsút Digermulen csöndes házaival, a pompás Raftsundba nyilik ez a Troldfjord, észak legtitkosabb fjordja. Keskeny; nagyobb hajónak járhatatlan. Az ősglecserek által simára köszörült, teljesen merőleges, sok száz méter magas sziklafalak övezik a szorongatóan szűk öblöt. Hátterében, észak árvaságában, hallgató csöndben világítanak a hóbrokáttal takart, jéggel páncélozott »tinder« (tinde = hegyorom), — a Troldtinder (990, 994, 1045 méter) és a Higravstinder (1161 méter).

Mikor befordultunk a fjordba, a bejáratnál Böcklin »Toteninsel« nevű festménye jutott eszembe, — pedig a Toteninsel napsütötte déli sziget. A festő képzeletét és az én jelenem élményét a szirtek meredeksége, szorultsága és a halál birodalmának ura: a csönd — kötötték össze.

Ahogy lassan siklottunk a fjord belsejébe, — Dante soraira kellett gondolnom:

> Noi pur giugnemmo dentro all alte fosse,
> Che vallan quella terra sconsolata:
> Le mura mi parea che ferro fosse.
>
> (VIII. 76—78. Inferno)

Babits szavaival:

S a mély árokba, mely keríti minde
Vigasztalan vidéket, behajózunk.
(Sánca, mint vasfal, tünt a szemeimbe.)

Nem a reális életnek, hanem a túlsó világoknak költői regélnek csak ilyen falakról. Milton is irt ilyen sziklafalakról az elveszett paradicsomban. (»... And thrice threefold the gates: three folds were brass, three iron, three of adamantin rock ...« A kapu hármas: első szárnya réz, a másik vas, a harmadik gyémántkő). És még e nagy költőkkel szemben is ki merem mondani, hogy maga a természet sokkal nagyobb mesemondó, mint a leggyermekibb, vagy a legköltőibb képzelet. A Troldfjord maga — tökéletes mese. Hiába akarjuk itt az előítéletektől mentes felnőttet játszani; ebben a fjordban a képzelet lerázza a higgadt okosság békóit, a modern felvilágosodottság minden »oktroyált etiquette-jét«. Aki itt nem akar meséket átélni, a ki nem akar mohó gyermekhittel eltévedni hitregék útvesztőjébe, — a ki nem találkozik borzongó örömmel óriással és törpével, skandináv istenekkel, Freyával és Odinnal, — az nem élvezte igazában ennek a fjordnak versenyezhetetlen szépségeit.

Nappal — talán s z o m o r ú ez a fjord. Paradox, de igy van. Nappal sajnálkozó részvéttel néznők a napsugarat, hogy is tévedhetett ide, hova nem való. Valahogyan nem való a verőfény e szörnyű falak közé, mint ahogy nem való a fiatalság komor aggastyánok társaságába. A m i alkonyatunk a Troldfjord igazi hangulata. Csak alkonyat volt és nem éjjel, bár éj-

félre járt az idő. Csupa tompa szín. Csillagtalan zöldes égbolt. A hegyormokon áttetsző hó. Fönt a magasban a kései napnyugtától kipirult felhők. Csönd. A sok száz méteres sziklafalakon millió számra lefutó vízerecskék és magános cseppek csak annyi nesszel járnak, mint a szívverés . . .

Hogy ennek a képnek mi a szuggesztiv hatása, azt igazolta az utasok hangulata. A nyolc csónakon vagy 300-an üldögéltünk. Mikor a csónakokat eltaszítottuk a hajó bordáitól, zümmögött a méhraj. Az élményre kiváncsi emberek emelkedett kedvben csevegtek, okoskodtak, magyaráztak. Alig tértünk be a fjordba, elnémult a legbeszédesebb ajk is. A lélekzetet nem lehetett hallani. Ilyen hatást eddig a szemnek nyiló élvezetnél nem láttam, — csak a zenének van ily lelkeket megfogó, összekötő, tökéletesen elnémító hatása.

Összetartozó emberek összebujtak. A magános emberek maguk elé néztek. Mindenki érezte, hogy valami nagyszerű van a levegőben, valami nagyszerű játszódik le lelkében. Szent ez a hely és a fenséges szentkép lenyügözi a hitetlent is. Nem mer szólni a katedrálisban az atheista sem. Elhallgattatja a misztikum, a saját igazságában való kétkedés, mely ellenkező igazsággá válik. A Higravstinder ormán a csillogó hó az örök mécs. Hallgatunk mind, miként ezek a hallgató sziklák, — és olyan jól esik hallgatni! . . . S ekkor következett valami, ami még jobban esett. A síri csöndben, a szivetszorongató sziklák között ujjongás hallik, — megharsan tisztán, fiatalon, — magasból jő, végiglejt a szemközti szirt-

Knudsen K. (Bergen)

MEROK, (GEIRANGER-FJORD)

OSZK

falig és ezerszeres erőre kap. Vándorol ide-oda, míg lassan, kristálytiszta halk csengetyűszóként lepihen hallgató lelkünkben. Az élet édes, szerelmes köszöntése volt. Senkisem kérdez, — senkisem következtet, senkisem magyarázza ezt az ujjongást. Mindenkinek arcán derű surran végig. Titkon örülünk e titokzatos ujjongásnak. Ez az ujjongás az északi éjszakában, az árvaság maximumában, a csöndök csöndjében megbabonázott valamennyiünket. Fiatal volt. Jókedvű volt. Köszönjük neked, láthatatlan norvég pásztorfiú, vagy kóbor lapp vadász, köszönjük!

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

MEROK — DJUPVASHYTTE.

Mi is az a fjord?

Minden definició rossz, mert definiálni annyi, mint a szavakból kovácsolt bilincsszemeket reárakni a szabad fogalomra. Definiálni annyi, mint a mesterkélt művű, de apró szelencébe beleszorítani a korlátozhatatlan erőt. Bármilyen gondosan cizellált is a szelence, a benne rejlő tér — parányi. Ezért nem szeretem a definíciókat és nem is tudtam soha definiálni.

De hát mégis — mi az a fjord? Elmondom, a hogyan hallani vélném a legkülönbözőbb foglalkozású vagy hivatású emberektől.

A festő talán igy mondaná: szigorú, szaggatott vonalak vakmerő törése, mely vonalak között csodálatos harmóniában az egyik szín a béke rezignációja, a másik szín derűs remények ereje.

A költő talán igy beszélne: a fjord az anyaföld kifürkészhetetlen szivének mélységes fülkéje, melyben zárkozottan húzódik meg az igazi nagyság és nemesség.

A tudós ... Nos, a tudóst tartja a közhit a kemény logikájú, mindent szétszedő kiméletlen embernek, ki igazságai kedvéért összezuzza a képzelet minden ornamentumát, hogy megmutassa mi van

alatta. A tudós a közhit szerint a szivtelen hadvezér, ki rommá bont mindent és nem bánja a mások sebeit, – csakhogy előre mehessen. Pedig nem igy van. Az alkotás legmélységesebb rejtvényeinek megfejtésénél talán a tudósnak kell a legnagyobb — fantázia.

A tudós igy magyarázza a fjordokat: »A felvidék jégtakarói egyetlen óriási, tán 4000 méter vastag jégtakaróban egyesültek s ez a rengeteg jég glecserórіásokkal nyulakodott bele a tengerbe. Ezek a glecserek dolgozták ki a hajdani folyóvölgyeket fjordokká. Ezek mélyitették ki a fjordok sziklafenekét, ezek gömbölyítették le a sziklafalakat, meg a séreket (skjär = alacsony sziklaszigetek). Azok a sziklák, amelyek a glecserórіások fölé emelkedtek, amelyeket tehát nem tudott a jég lesúrolni, azok merész formáikkal azonnal feltünnek a gömbölyded vonások között.« (Cholnoky Jenő dr. A JÉGVILÁG.) Ez a legtetszetősebb teoria, mely azonban nem nyugszik lezárt kutatásokon. Általánosan igy magyarázták a fjordok keletkezését, mert fjord egyáltalán csak oly tájakon van, hol hideg a tengeri klima, mint p. o. Island, Grönland, Dél-Chile, Tűzföld, New Zealand déli szigete. A jég vájó erejéről a legujabb kutatások más tanulságokat szűrtek le. Valószinű, hogy a fjordok a jégkorszak előtt már létezett folyómedrek, melyeknek mellékágai alighanem erosio következtében keletkeztek. Akárhogy is volt, a jég kitünő szobrász volt, mert alaktalan sziklatömegekből pazar domborműveket alkotott, melyek esztetikai hatása megkapó, — hangulata tiszta költészete a nagy természetnek.

Knudsen K. (Bergen)

STALHEIM

OSZK

A M.T. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

A fjordok legtöbbje hasonlít az ágbogos galyhoz, melynek jobbra-balra szétágaznak hajtásai. Ilyen például a legszebb fjordok egyike, a Nordfjord. Aalesund alatt nyílik a tengerbe. Kezdő törzse a Storfjord, melyből délre ágazik a pompás Jörundfjord, — s ennek megint délkeleti hajtása Oie felé a norvég Alpesek gyöngye, a Norangfjord. A Storfjord keleti ikerhajtása a tulajdonképeni Nordfjord, melyből elágazik a Slyngsfjord, ebből lehajlik a Sunelvfjord Hellesyltig. Innét keletre kinyúlik a csodaszép Geirangerfjord.

E fjord-családnak mindegyik tagja szépség. A vizük tükre tiszta, mint a jó szem. Mindenütt oly mély, mint amilyen magasak a parton álló hegyek. A szörnyű meredek bérceken, ahol tenyérnyi a szelídebb lejtő, barátságos tanyák (saeter). A legtöbbje oly meredek helyen fekszik, hogy a játszadozó kis gyermeket derekán kötélre erősítik, hogy le ne guruljon az 5—800 méteres falakon. A komor falaknak csillogó ékességei a vízesések, köztük a Geiranger-fjordban a Syv Sestre, a hét nővér. A rettenetes, sötét szirtfalon egymás mellett hét ezüsttündér ugrik le felénk és egyszerre eltűnnek a csillogó levegőben, elillannak, mint a tündér Ilonák. Nem akarjuk elhinni a prózát, hogy a lejebb zuhanó négy patak e hét tündér változása. Pedig e próza is gyönyörű.

A parton piroslanak Merok elszórt házai. Széplelkű ember volt, ki itt az első kunyhót tákolta. Irigylésreméltó viking, ki itt először mondta el: otthon vagyok.

Az út Meroktól Djupvashytte-ig a hegyi világok

egyik legnagyszerűbb útja. Merok lent fekszik a fjord partjain, Djupvashytte 1038 méter magasságban a vízválasztó hágó a Skagerrak és az Atlanti óceán közt. A két pont alig 6 km-nyi légvonalban fekszik egymástól, — az út maga csak 17 km. Deszkasíma, aránylag keskeny kocsiút, melynek tömérdek kanyarulatán a norvég chauffeurök az óramű pontosságával és a gyalogos biztosságával mozognak. Maga a műút spirális fordulóival valóságos kővé vált hymnus, melynek szárnyaló strófái harmóniában füződnek egymáshoz és hatásukban egyre emelkednek. Az út emelkedésével kibontakozó panoráma a másik hymnus, mely a fjord meleg szivétől fölszárnyal az örök jég szublimis, hideg változatlanságáig. Ez az 1000 méter magasság-különbség egyesíti a rivierai Grande Corniche varázsát és a leghiresebb alpesi hágók (talán leginkább a Bernina vagy Furkahágó jut eszünkbe!) nagyszerűségét. Az a mérnök, ki ebbe a kővilágba először rajzolta bele ennek az útnak tekervényes csigavonalát, vakmerőbb volt, mint a rohamcsapat katonája, több alkotó képzelettel dolgozott, mint sok teremtő művész. Ennyi erőt csak abból a gondolatból meríthetett, mely mindenkor utakat épített, acélhálóval keresztezte a földet, hajót taszított a tengerre, léggömböt eresztett a felhők közé, kicsikarta a levegőből a szikrát, mely emberi hangon tud megszólalni, hogy szétárassza a legtökéletesebbet, épen az emberi hangot, mely miriád érzésnek és miriád gondolatnak örökké változó zenéje. Ez a gondolat: összekötni, ami összetartozik, összekötni egymással az embert minden pok-

lokon és minden egeken át. A hágó egyik oldalán a pazar Geiranger fjord. Ez a szépséges köszöntés a nyilt tengerből. Az óceán itt hasonlít az örökkévalóság piedesztáljáról leszállt szellemóriáshoz, ki intim környezetben gyöngédséget, szerelmet keres. A másik oldalt Grotlid, az Otta völgyében. a szárazföld völgyeinek találkozása. A norvég testvéreket közelebb kellett egymáshoz hozni az örök jégen keresztül is. Igaz, e munkához őrt állott a képzelet két legderekabb bátoritója: a magasban világított a jéghegyek derűje, a mélyben csillant a végtelenség földi szimbóluma, a tenger.

Az út gyorsan emelkedik. Pillanatok alatt játékká törpülnek Merok apró piros házai, keskeny ezüstsávvá vékonyodik a hatalmas Geiranger-fjord, — az egymás mellett horgonyzó két hajó, az Orinoco és az angol Norford, csak akkorák, hogy Gulliver kézzel elvontatná, mint Blefuscu hajóraját Liliputba. A nyár, ez a kedves, szelid kertész, körőskörül pazar parkot teremtett. Dús növényzet. Eperillat. Jobbrabalra zuhogó vízesések. Egyik patyolatos tajték, a másik lehelletszerű fátyol, a harmadik lázongó sellő. A nedves zöld völgyfokok mint óriás gyöpdarabok torlódnak egymás fölé. A 407 m. magasban fekvő »Knude« (csomó) az útépitès művészetének bravuros ötlete. Az autó átrohan a lejtős boltives híd alatt, — csak egyet kanyarodik és előző útja fölött a hídon át robog. Az utak művésze a hiányzó emelkedést valósággal odaköltötte egyetlen híd formájában, melyet előbb alagútnak, azután hidnak használt, hogy ezáltal az emelkedő utat megnyujtsa

annyival, amennyi szükséges volt a lejtő lekűzdésére.

A vidék teljesen alpesivé változik. Sivár katlanban megszámlálhatatlan kanyarulat. A fagyos alkonyati levegő pirosra csípi orcánkat, mikorra fönt állunk az 1038 méter magas hágón. Símára köszörült szirtlapokon, a Skaeringsdalsbrae jégárja alatt, csöndes, opálszínű tó partján áll Djupvashytte vendéglátó hajléka. A lélekzet köddé válik a deres levegőben. Aki belép a hospizba, dermedt kezeit dörzsöli. Szinte fölserkent a pörkent fenyő langyos illata. A hófehéren terített asztalokon csupa csemege, — csinos norvég leányok óriás teás és kávés kannákkal járnak körül. A mesés kelet, a perzselő dél két forró nektárja villamos áram erejével fut az ereken keresztül. A fehér csipkével befüggönyözött ablakokon bekomolyodik az opálszínű tó tükre és bedereng a hegyek szűzi hava. Másfélszázan ülünk a gőzölgő kannák körül, — egymással farkasszemet néző, egymást lekenyerező nemzetek fiai, leányai. Bábel alatt sem lehetett többféle szóbeszéd. Most ez egyszer nem csak Pan-Európa hangulata, hanem valóságos Pan-glóbus-hangulat uralkodik. Nagyszerűen értjük egymást, mert h a l l g a t u n k és jól érezzük magunkat. Mosolygunk. Elégedettek vagyunk. Egy-egy forró korty az illatos teából. Az ablakon bekomolyodik az opálszínű tó tükre. Egy-egy forró korty a mámorító mokkából. Az ablakból bedereng a Skaeringsdalsbrae örök jege. Tudom, ez a sok fáradt, sokból kiábrándult ember Djupvashytte nevét aranybetükkel irja élete tépett, gyűrött lapjaira. Én felirtam.

Knudsen K. (Bergen)

GUDVANGEN

OSZK

Knudsen K. (Bergen)

OIE

OSZK

Mikor azokkal, kikkel legédesebb az osztozás az élet ajándékaiban, csöndben visszaballagtunk a csolnakunkhoz, Merok alvó házai között, a Göncöl rúdja épen a fjord kijárata felé mutatott. A tejút fehér villogással húzódott az óceán felől a havas tetőkig, mintha véget érne épen ott, hol a földi hó fehérsége érintkezik a mennyéggel. Az angol Norford lassan úszott kifelé a Geiranger kanyarulatánál és maga mögött a tejút villogásával versenyző ezüstösvényt hagyott. Az Orinoco száz és száz lámpája felől halkan hullámzott a rythmus, mintha a fény muzsikálna. Szinte szerettem volna elsülyeszteni a mult kapcsolatait, a jövő aggodalmait, — a civilizáció kényelmét. Ne legyen itt más együtt, csak épen mi, kik össze tartozunk, a mi édes jelenünk, a mi nagyszerű környezetünk. Megértettem az északi vikinget és a keleti Sindbadot, a tengerészt, a tenger szerelmeseit. Magam is szerelmes lettem a tengerbe, — itt a fjord szögletében, hol végtelenségéből közelebb jött hozzám . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NORANGDAL.

Hellesylt a pompás Sunelvsfjord legdélibb végében fekszik meséssszép környezetben. Ezt a kis kikötőt a Norangfjord végében fekvő Øie révpartjával a világhirű Norangdal kapcsolja össze. A norvég Alpokban egymást érik a nagyszerű völgyek, de talán a Norangdal egyik legparádésabb. Aki ezen a völgyön végigvándorol, Øienél azzal az érzéssel lép ki e regés hegyszorosnak szépséges kapujából, hogy megismerkedett a legnemesebb szellem, az őstermészet szellemének legbensőbb életével, megnyerte bizalmát és beleláthatott e nagy szellem legtitkosabb, átfogó, mélységes gondolataiba.

Vagy 10 kilométernyire Hellesylt fölött, Fibelstad-Haugen elhagyott házainál, 370 méter magasban kezdődik a Norangdal. Itt a Kvitegg (1704 m.) orma alatt a vízválasztó a Sunelvsfjord és Jörundfjord között. A 150—160 Stolkjaerre* lassan fölkanyarodik a titokzatos völgybe. Elmarad a norvég élet minden mosolya, a fjord felett opálszínt játszó ég, az árva kis majorok elé eladásra kirakott hamvas,

* Megfelel a német «Stuhlkarre«-nak. Kétkerekű kocsi, emlékeztet a mi kubikosaink könnyű kocsijára. Elül két ülés az utasoknak. Hátul ül vagy áll a kocsis, ki dirigál a »Temmer«-rel, a gyeplővel. Eső ellen nincs oltalom.

diónagyságú eprek, a kínálgató szőke gyerekek nevető szeme, a fjord kéklő szétágazása, mely a szabad végtelen egy-egy kézfogása vagy cirógatása a hegyek elhagyott magánosságában.

A felső fordulónál megkezdődik a norvég természet szellemének leírhatatlanul érdekes interview-ja. Egészen Øie-ig nincs hanyatlás a szépségekben. A legkisebb részletre elmondhatjuk: il ne passe pas inaperçu. Két oldalt óriás hegyek, egy-egy 1200—1300 méter magas barna kődarabból kifaragva. Hogy zordon sötétségük meg ne riasszon, ezekben a vad sziklákban is van valami kedves hiúság: ezüstfényes hópalásttal, szétporzó vízesések patyolatos fátylaival, függő glecserek smaragdos kristályaival ékesítik komoly méltóságukat, mert tudják, hogy e csillogással barátságosabbak lesznek. Hogyha felpillantunk a szirtélek által megszakított kékségbe, puhának, selymesnek kell képzelnünk a magas mennyeket és kényszerűen érezzük, amit talán a nyílt síkon vagy a szabad tengeren észre sem vettünk, azt, hogy az ég kékje az alkotásnak egyik legművészibb ajándéka, valami abszolút, tökéletes szép, a legnagyobb festő színremeke, mely nyugtat, bátorít, gyönyörködtet, kiegyensúlyozza minden gondolatunkat és érzelmünket.

Egymást követik a csöndes, hullámtalan tavak, a hegyek nemes könnyei. Ezeknek a tavaknak is valami kiegyenlítő, megváltó hatásuk van e szörnyű magányban. Csillogásuk, simaságuk, a sziklapartokhoz idomuló lágyságuk a táj zordonsága, keménysége után jól esik a szemnek, mint ahogy a könny

Knudsen K. (Bergen)

BALHOLM (SOGNEFJORD)

OSZK

is egyik legnagyobb jótétemény az életben, akár bánat, akár öröm indította meg.

A berni Alpokra emlékeztető Smerkredtind (1597 m.), a Slogen (1588 m.) pompás ormai és derengő jégpalástjai majd itt, majd ott zárják el a völgyet, hogy újra meg újra azt hisszük, vége a világnak. A Staven 1500 méteres merőleges szirtfala a legvadabb képek egyike, melyet négy évtizedes hegyi vándorlásaimon láttam. Idáig és ne tovább! — ezen a falon még a képzelet is darabokká törik!

Az utolsó hegyi tó csak 1908-ban keletkezett, mikor a Kjeipen hegyomlása 40 méter magas torlasszal nemcsak pusztított, hanem alkotott, — alkotta e tavat, a Norangdal legragyogóbb gyöngyszemét...

Itt, a norvég Alpok szívének kellő közepén, derengő havasok alján, leomlott hegyek romvárosában, dörgő zuhatagok fátyoltánca között, hol nincs egyetlen árva vendéglátó hajlék, egyben tévedtünk, mikor azt képzeltük, hogy elszakadtunk minden emberitől. Idáig kisért az — asszony! Igazabban az asszony hiúsága. Ez az asszonyi hiúság ma már messzebb ér, mint az éhes gyomor joga. Kívánsága épen annyi, mint a közszükséglet. [Mert az Avenue de l'Opérán a Manon előadása után, vagy az Unter den Linden lombtalan hársfái alatt a tangó mámorító ringása után egy-egy bársonyos arc a kavargó hópelyhek elől puha prémbe akar temetkezni, azért kell itt, a csöndes Norangdalban a szegény ezüstrókának, kék rókának raboskodnia a nagy rókafarmokon. Esztendőnként életükkel váltják meg azt

a dicsőséget, hogy intimen simulhatnak puha vállakra.

Ott gubbasztanak ketreceikben, mint nálunk a baromfi. Megkapják a tarándszarvas vérével áztatott halporciójukat, s mikor megértek, mikor bundájuk a legszebb, irhájuk elvándorol Bergenbe, Cannesba, Milanoba, — a nagy világ piacaira. Hiába, három hatalom dirigálja a világot. A tömeget a gyomor. A férfi individuumot a hatalom vágya. Az asszonyt a hiúság. Ez az utóbbi messzebb hajtja sbirro-it, mint a tudomány leglelkesebb bajvívóit. Az asszonyi hiúság a legnagyobb fogyasztó és a legbőkezűbb kapitalista. Miatta száguld az elhagyott prémvadász Arktis hósivatagjaiban, miatta száll a gyöngyhalász a cápák közé a tengerfenékre, miatta ejti az indián vagy a maláj a trópusok paradicsommadarait...

Visszatekintünk a Skruven (1611 m.) csillanó havára és lenn a mélyben előttünk ragyog a pompázó fjord Ö i e apró norvég házaival. Épen beúszik kikötőjébe a fényes angol hajó, az Arandora star. A delelőre kipányvázott fakó kis lovakat újra befogják a 150 Stolkjaerre-be és délután az angolokat viszik a norvég kocsisok vissza Hellesyltbe gyönyörködni. Ez Norvégia vérkeringése.

Mielőtt beszállunk a hajóba, kezel velem egy ismeretlen norvég. Bennett egyik rendezője. Látja szemeimben az elégedettséget. Mosolyogva kérdi:

— Tetszett?!

Meleg szóval erősítem:

— El vagyok ragadtatva.

Besiet Öie kis póstaépületébe, telefonál Bergenbe.

— Az idegenek el vannak ragadtatva. Beszéltem egy magyarral. Ő maga mondta nekem: szép volt! Büszkék vagyunk a hazánkra! Büszkék, örökké büszkék!

De szép, ha valaki büszke lehet hazájára!

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

SOGNE-FJORD - STALHEIM.

A Nordfjorddal versenyez nagyszerűségben és szépségben a Sognefjord. Komor, mint Ibsen költészete, sok helyütt finom, mint Grieg zenéje. 180 kilométer hosszú, 1244 méter a legnagyobb mélysége. 1750 méter magasságig szöknek fel partjain a sziklafalak. A legszélesebb pontján is legfeljebb 5 kilométer széles. E számok halvány fogalmat adnak e hegyi tó jellegű öböl méreteiről. Közepéből északra kiágazik a Fjärlandsfjord a Jostedalbrä (brä = jégmező) jégvilágába. Ez Norvégia legnagyobb glecscsere, 855 □ kilométer, tehát néhány ezer holdas jég-birtok... A legkeletibb ága behúzódik a Jotunheim komor hegyi birodalmába, — a »dér és zuzmara óriások« (= Jotunheim) otthonába. Ez a skandináv hitrege Olympusa. A Gulafjord a szomszédban nevezetes a Saga-korabeli történelemben, — ott gyülésezett a hires Gulathing, a viking törvényhozás.

Déli ága az Aurlandsfjord, melyből lehajlik a szorongó Närö-fjord, a világ egyik legszebb hegyszorosa. Ennek ölében derengenek Gudvangen elárvult kis házai. Mikor az Orinoco a csodaszép Närö-fjord végében horgonyt vetett, szomorúan ko-

pogott a zápor a másfélszáz Stolkjärre ülésein és a ránk várakozó kese kis ponyk bánatosan horgasztották le busa fejüket. Pillanatok alatt megélénkül a csöndes kikötő. 150 kis kétkerekű kordé robog tova a völgy belsejébe bekígyózó országuton.

A tajtékzó patak az út mellett emlékeztet a wallisi Visp-völgyek tomboló vizére. Ezerszer és százezerszer megtörik a hab a mederbe omlott kőtömbökön, de mégis megtalálja útját a tengerhez, mint a rendíthetetlen akarat a célhoz. A völgyet lezárja a 342 m. magas Stalheimsklev dombja; tetején a vendégváró Stalheim-hôtel. A »homelike« otthon mintaképe.

Mikor terrasszára kiléptem, még az egész panoráma hullámzó ködtenger volt, mintha szememre borult volna a szürke fátyol. De még gyermekkoromból magammal hoztam a jámbor hitet: »nézz bele a felhőkbe könyörgő szemmel és szemed hatalma bűvösebb a napsugár erejénél, mert eloszlatja a legsűrűbb fellegeket is.« Deres halántékkal is megtartottam a gyerekmese kedves babonáját és néztem, néztem kérő pillantással. A tenyérnyi kék folt fejem fölött nőtt és nőtt. Láthatatlan áldott kezek egymás után húzták félre a szivárványosan játszó ködfüggönyöket a hosszú Näródal fölött. Pár perc mulva már kegyelmes volt a jószerencse és megengedte, hogy gyönyörködve tekintsek a legszebb norvég panorámába.

A völgy Näródal mélységeiben emlékeztet arra a képre, mely elénk tárul a Ryffelalpról, a zermatti völgyön át, a berni Alpok felé. E nagyszerű, ritka

képek fölszabadítják a lelket minden békójából. A gondolat letelepszik a Jordalsnut (1100 m.) fényes-szürke syenit kupolájára, majd lecikkázik mint a lecsapó fecske, a Närödal levélzöld fjordjához. Csak azt érzem, maradnék, — maradnék soká, nagyon soká. Mert ez itt a nagy feledés édene. Érzem, hogy a lelkem nagy tarlója lassan átváltozik hímes mezővé, — hogy kivirágzik minden gondolatom, — hogy átváltozik szeplőtelen mennyéggé szeretetem. Az ily helyek az élet útján a legnagyobb jótétemények. Maradnék. Durcás és komor leszek, mikor újra menni, válni kell. Valósággal úgy kell elvezetni, mint az akaratos gyermeket...

A felhődző éjszaka teleszövi titokzatos mondáival a Sognefjord hűs levegőjét. A hajó fedélzetén felharsan a norvég hymnus: a szép, a békés Balholm száz és száz kivilágított ablakából kendők lobognak felénk. Ismeretlenek köszöntik az ismeretleneket. Aki neki indul az óceánnak, megérdemli a testvéri szeretet biztatását. Jól esik az »Isten veled« — a legszebb és legmélységesebb jókívánság, mely némán száll a kendők lobogtatásából az Atlantis vándoraihoz.

A szemközti dombon sötét óriás néz a csillagok közé. Frithjof tömérdek szobra. Vajjon csatára készül a nagy viking, avagy a bájos Ingeborgot keresi az éjszakában? Ellenséget vagy asszonyt vár... Vagy talán a kettő közeli fogalom is lehet? Az éj fátylaiban lassan összecsukódnak mögöttünk a Sognefjord sziklakapui.

OSZK

HÁROM NORVÉG VÁROS.

Hogyha városokról alkotunk képet magunknak, úgy járunk, mint a kedves atyafiságunk arcképeivel. Megajándékoznak képmásaikkal és mikor megkapjuk, pompásnak találjuk a fényképet. Mikor azután 20—25 esztendő multán megtaláljuk ezeket az emlékeket az asztalfiában vagy a megkopott albumban, csodálkozunk, hogy mennyire megváltozott a — divat. Nem is annyira a vonások, nem annyira a lelket tükröző szem, — hanem talán a hajviselet, a fodor, a kalap, a póz, a formák vonalai. Szóval megváltozott a divat.

A hegy és a róna, a tenger és a tó, a villámjárta fa vagy a hímes rét ugyanaz marad a képzeletünkben, akármikor látjuk viszont; csak a levegője változott aszerint, hogy a lelkünkben sütött-e a nap vagy koválygott-e a borus felleg. A városképek, melyeket magunkkal viszünk, másoknak mutogatunk, mindig csak rövid ideig hű arcképek. Valami markáns vonás megmarad, a tradició, p. o. egy-egy dóm jellegzetes tornya, valami várrom jellemző bástyája, — szóval megmarad a város szeme, homloka... A többi változik, öregszik vagy fejlődik, másforma lesz a város kalapja, hajfürtje, dereka

szabása... Természetes tehát, hogy az én városképeim is csak igen rövid életűek. Azokat én úgy mutatom, ahogyan én láttam találkozásunkkor.

A három legjellemzőbb norvég város Hammerfest, Trondhjem, Bergen.

A kis Hammerfest mindenesetre unikum marad minden utas életében, mert a földteke legészakibb városa, 70° 40' északi szélesség alatt. Napja május 13-tól július 29-éig le nem nyugszik. Viszont a nap november 18-tól január 23-ig egyáltalán fel sem kel. Ilyenkor hónapokig szakadatlan izzanak villamos lámpái. Talán az egyetlen város a világon, mely az olajmécs után közvetlen a villamos világításra ment át, a közbeeső gázvilágítás kihagyásával. Csupa takaros faház, emeletesek, városiasak. A dómja tágas faépület. A hol kiperzseli a tűzvész, a hamúból modernebbül, csinosabban emelkednek az új negyedek. Az a néhány halász, ki 1787-ben iderakta viskóit és kitalálta a Hammerfest nevet (Hammer = meredek szirt; — fest = hajó-kötélszer), aligha álmodta, hogy e kis telep nevét mindenki meg fogja tanulni, mint a legészakibb város megjelölését.

Bércek alatt, pompás környezetben fekszik. Kikötőjében árbócok százai ringanak. Hatalmas flották szállanak ki az óceánra, hogy megrakodjanak tőkehallal. A tenger vize tele van ezzel az arannyal, csak meg kell találni és sokszor az élet kockáztatásával — beváltani. A f ö l d itt igen mellékes; mellékes itt nappal avagy éjjel, — itt egy dolog foglalkoztatja az izmokat és a gondolatokat, az, amit Montecuccoli, ha véletlenül Hammerfestben látja

meg a napvilágot, így mondott volna: az élet elleni háború viseléséhez három dolog szükséges: hal, hal és hal... A csukamájolaj illata (bocsánatot kérek e szép szótól) az egész kikötő fölött kovályog. Millió számra tűnnek el a testes halak az északi ipar műhelyeiben. Mikor kőrőskőrül a végtelen kopárságot látjuk, melyben csodás látványosság számba megy egypár törpe nyirfa és berkenye, csodálni kezdjük a szerénységet és bátorságot, mely itt testvériesen osztozik a szivekben. Mennyi szerénység kell ahhoz, hogy itt a vágyak kínt ne hozzanak. Mennyi bátorság: itt élni — és megélni akarni... És mégis mindenütt jómód. A tenger csöndes lakói, a néma halak pótolják itt a gulát, ménest, — kazalt és magtárat és jól pótolják.

Egy bizonyos, hogy ahhoz, hogy valaki egész életre megbarátkozzék a nappal és éjjel eltolódásával, — mégis csak itt kell már születnie a 70-ik fok táján.

Hammerfest életéről talán a leghivebb képet adja, hogyha elképzeljük, hogyan irhatna külömböző évszakokban — mondjuk — a hammerfesti »Napló« reportere. Például:

»Május 1. Közeleg a rododaktylos Eros. Így hívta a vak déli ember. Homeros. A szemhatáron kipirult az Ég. Hála Néked, Uram!«

»Május 15. Két nap óta a napkorongból már néhány vonalnyi szelet a horizont fölött. Eszünkbe jut, amit a német Ulrich von Hutten mondott: gyönyörűség élni!«

»Május 30. A nap itt van. Teljesteli. Ah, nem csodáljuk, hogy Ibsen szegény fiatal Alvingja (a

»Kisértetek«-ben) megtébolyodva a napot kéri édes anyjától... A nap, — a nap, csak a nap az élet!«

»Julius 15. Sigurdson Axel polgártársunk büszke lehet. Ügyes deszkabástyákat emelt a szélvészek ellen. Néhány lábnyi parkjában két láb magas tiszafát tudott nevelni. Azaleái virágzanak. Itt már nem mondhatná a költő sem: »az én utamon nem nyilnak virágok.« — Istenem, mit értitek ti déli emberek, hogy mit jelent nekünk: kivirágzott pár azalea...«

»Aug. 2. Városunkban nagy az élet. A kikötő teli van vitorlásokkal, motorcsónakokkal... De ma nagy corso volt. Itt volt az angol Arandora star, — a német Sierra Ventana, az Orinoco... Vendégül láttuk a világ minden kultúrnemzetét — egy-két emberpárban. Itt voltak Noe bárkái. A kitömött jegvesmedvét Bennett boltja előtt és az élő lappot a főtéren pár százszor lefényképezték... Ezt viszik magukkal a »kulturnemzetek« — nem városunk képét és panorámáját. Minden furcsa... A kultúra is...

»Nov. 19. Elment. De fáj, ha az megy el, kit szeretünk. Elment az, kit legjobban szeretünk: a büszke fény és szelid leánya, a derű. De visszajönnek. Az egyptomi sötétségben is az erős remény tartotta az embereket. Mi tudjuk: visszajön — a fény!«

»Dec. 3. Az ég fekete. Milyen boldogok az állatok, melyek téli álmot alhatnak. Boldog a növény, mely a télre egyszerűen tetszhalottá válik. Meghal:

Knudsen K. (Bergen)

BERGEN, HANSA-HÁZAK

OSZK

Knudsen K. (Bergen)

BERGEN

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

lehullatja minden levelét és csak akkor ébred, mikor újra süt a nap... Itt is tetszhalott a világ. A hajók régen elmentek. A boltok bezárultak. Az élet visszahúzódott a tűzhely mellé — és vár, vár...«

»Dec. 23. Havazik. Gloria in excelsis! A mi világosságunk csak az égben van, de nem az égen...«

...Az angol Hammer (Norway, London 1928) mosolyogva jegyzi meg munkájában, hogy Hammerfestben semmi sem lep meg kevésbé, minthogy éjfélkor kis gyermekek játszanak a napfényben az utcán, vagy jó ismerősöktől meghívót kapunk egy csésze teára — hajnali egy órára... Ezért nevezik Norvégia legészakibb részét H a a l o g a l a n d n a k, a »magas láng« országának.

Mikor idegen helyre érkezem, mindig azt hiszem, valami megbecsülhetetlen ajándékot kaptam. Az a hely, ahova kerültem, a vidék, mely elém tárul, az e n y é m lett. Ahogy a gyermek minden oldalról megnézegeti a kapott ajándékot és végül megnézi, mi van b e n n e, úgy én is követem e naiv induktív rendszert.

Először megnézem Hammerfestet oldalról. A Fuglnaes félszigetén letelepszünk a híres M e r i d i a n-oszlop mellé. Ez a megkapó gránitoszlop, melyen bronz-földgömb nyugszik, nagyszerű tudományos munkának mérföldköve, — 1816-tól 1852-ig skandináv és orosz geografusok és csillagászok innét mérték a fokjelzést egészen Ismail-ig az Al-Dunán, — mint a latín (és norvég) felírás elmondja: »Terminus septentrionalis arcus meridiani 25° 20' quem inde ab Oceano arctico ad fluvium Danubium usque per

Norvegiam, Sueciam et Russiam... annis MDCCCXVI ad MDCCCLII continuo labore emessi sunt trium gentium geometrae. Latitudo 70°40'11"3.« Végignézek a képzelt délkörön, tovaszáll képzeletem a képzelt fényíven, mely abroncsként fogja át a földgömböt. Megpihenek a kis Hammerfest fecskefészkén. Két órája vagyok itt és k e z d e m szeretni e helyet.

Megnézem Hammerfestet felülről. Fönt állok a Sadlen (nyereg) magaslatán. Tündöklő tenger. Szirtes szigetek. Apró tavak. Kopár hegygerincek, távolabb jég és derengő hósüvegek. Itt-ott az utolsó fák észak felé, magányos törpe nyirfák. Törpék, mint az arktikus népek, a lappok vagy az eszkimók. Akármilyen h i d e g minden, harmóniát ömleszt rá a felhőtelen verőfény. Most már igazán szeretem Hammerfestet.

Még megnézem belülről, mi van benne. Először az utcát, csőndes norvégjeivel, kóborló lappjaival, a lézengő idegenekkel. A pompás kis boltokat, szép könyvekkel, fölséges jegesmedve-bundákkal, síma fókabőrökkel. Azután betérek a templomba. Épen keresztelnek. Üdvözlégy ember!

Mikor eltaszítják a csónakot, hogy kivigyenek a szabad tengerre, vissza a vándor hajóhoz, nehezen válok Hammerfesttől, nehezen, mert nem merem elmondani ezt a szót: viszontlátásra... Hisz nem volna őszinte, pedig de szeretném elmondani...

Annak, ki Trondhjemben partra lép vagy hajóra száll, az első és utolsó benyomása az, hogy nemesszívű, rendes embernek házában fordult meg, olyan

embernek házában, kinek hajlékában nincs egyetlen parvenü-bútor, kinek hajlékában nem hangzik el egyetlen izléstelen szó, aki az antik berendezést, a szép és értékes hagyományt, a nemesveretű patinát össze tudja egyeztetni a modern kényelemmel. Kinek gondolkodásában a Saga korszakától a demokrata köztudatig nincs zökkenés. Aki becsülettel és tisztességgel, de okos haszonnal rendben tartja gazdaságát is.

A szentelt hagyományt képviseli maga a város, mely most újra felvette az ősi nevet. Trondhjem visszavedlett Nidaros-szá. Vagyis: Nidar, a folyó neve, »os« = a száj, torkolat. Tehát Nidaros annyi, mint Nidar-torokszög. Ezt a nevet viselte Trondhjem a XVI-ik századig és viseli most újra. A három Olaf városa. Olaf Tryggvason 997-ben alapította. Ez a király angol földön tanulta meg a kikötőépítést és a várostervezést. Épített, alkotott és mikor a svédek és dánok megtámadták, hogy elvegyék hazáját, a monda szerint Nidarosnál a tengerbe vetette magát. A másik Szent Olaf volt, aki 1030-ban Stiklestadnál ugyancsak a dánok ellen esett el. A harmadik Olaf Kyrre, a »csöndes« Olaf, aki szent elődje hamvai fölé rakta a legpazarabb északi dóm alapjait. E történelmet és ezeket a hagyományokat Trondhjem áthozta a Saga korszakából.

A kikötőnél a hegyes tetejű árúházak és raktárak a hagyományos skandináv rend és jómód kedves monumentumai. A nagy persely, melyet a norvégek a világháború egyik tengeri aknájából állítottak fel a kikötőben, hirdeti: tégy jót és ha kegyetlen

emberi törvények kényszerítenek sebet ütni, legalább nyomban töröld le a könnyeket. A közeli dombon fekvő »Skistue« (ski-szoba) mutatja, hogy Trondhjem a s k i városa, mutatja, hogy itt az emberek szeretik a természetet, azt, ami a természetből legszebb osztályrészük, az ezüstfehér kristályokból jegecesedő pompát, a patyolathavat és bátran siklanak előre, hogy merész ugrással folytassák az utat ott, hova a sors őket vetette. Ennek a skinek köszönhetik a derék norvégek bátor és biztos jellemüket, mert a s k i eltüntette közülük az öreg Ibsen beteg alakjait. Ebben a merész, havas egészségben ma már nem teremnek beteges Nórák és Hedda Gablerek, beteg Alvingok és Borkmannok...

A trondhjemi F j e l d s ä t e r (= hegyi tanya, Gebirgsalm) körül van a ski-futók Eldoradója. Irigyeltem a trondhjemi ifjúságot, hogy ilyen pompás, testetlelket edző vidék terül el a város tőszomszédságában. Az út a Fjeldsaeterig hosszasan húzódik a tengerőből partján, üde erdőségben, melynek minden tisztásáról, minden fordulójánál remekebbnél remekebb a kilátás a zárt tónak látszó tengerre és a kedves városra. Fönt a dombtetőn végesvégig valóságos nemzeti park az erdő, tökéletes subalpin jelleggel. Mennyivel gazdagabb tartalma lehet azok életének, mennyivel rendületlenebbnek kell lennie azok egészségének és harmónikusabbnak lelki világuknak, kik ebben a környezetben birkóznak az élet keserveivel, — mint azokénak, kiket végzetük sivár, szépség nélküli rőghöz kötött.

Az ut visszafelé a Lerfossene, a két Ler-vízesés

mellett vezet. Pompás két kis Niagara, széles, tomboló víztömegével. Fájdalom, az a sorsuk, mint az igazi Niagarának. Jött az ember, a nagy szelídítő. Ezek a zuhatagok ma már csak a ketrecbe zárt oroszlánok. Csökkent büszkeségük, vadságuk. Nem uralkodnak, hanem szolgálnak: erejük egész Trondhjemnek ad világosságot és energiát. Az ember lassan átalakítja az egész pompás természetet hatalmas gyárrá. A vizesések csak nagy, energia termelő ősgépek. A föld legelőkelőbb szépségei csak nagy állomások. Isten tudja, nem volt-e szebb a világ száz, de talán még ötven esztendő előtt is.

Trondhjem büszkesége Szent Olaf dómja. Méltán. Méretek és művészi hatás dolgában együtt említhetjük a világ leghiresebb templomaival. A román és gót stílus gyönyörű összhangban egyesül ebben az óriás, magasztos épületben. A késsel metszhető, de a nedves klímának kitűnően ellenálló zöldes kő, melyből épült, sajátos megnyugtató hatással van a szemre. Olaf Kyrre (a csöndes) Szent Olaf sirja fölé emelte, de ebből az építkezésből már csak az alapfalak léteznek. A XII—XIII. században újra épült és 1869 óta szakadatlan dolgoznak teljes helyreállításán. 1450-től kezdve itt koronázzák a norvég uralkodókat, legutóbb 1906-ban a norvég és svéd unió megszüntével VII. Haakon királyt is. Az óriás Skandináviának legnagyobb és legszebb épülete.

Szép vonás volt a régi emberekben, hogy Istennek adták mindenből a legjavát, azt, amit Isten ajándékozott az emberiségnek. Összeszedték a természetadta legértékesebb anyagot, hogy istenadta

művészettel a hit monumentumainak szolgálatába bocsássák. Szép volt. Így történt azóta, hogy az ember gondolkozik, egészen a mai napig. Így történt, akár Jehova, akár Zeus, akár Allah, akár a jóság Istene felé szállt az imádság. E hosszú idő alatt a templomokat is mindig csak a más Isten nevében rombolták. Az új kor tette először Isten helyébe azt, ami legtöbb kényelmet, de talán legtöbb boldogtalanságot hozott a világra — a gépet.

Boldog megnyugvás, ha valahol még szeretik a csöndöt, ha valahol még hisznek a békességben. Szeretek ilyen helyre belépni, oldott saruval, mert itt a gondolatok föltámaszkodnak a pillérekre, összegyűlnek a boltívek találkozásánál és szállanak fölfelé. Szent Olaf dómja elszakít a földi rögtől.

Trondhjemnak egyik érdekessége a királyi palota. Nem szeretem a legszebb királyi palotákat sem, mert sohasem otthonosak. Legtöbbször a művészet és műipar ihlet nélkül fölhalmozott muzeumai, melyeknek levegőjében rendszerint pazarlás, nagyzás és üres etiquette emlékei dohosodnak. A művészetből kiérezzük a byzantinismust, — a műpártoló Maecenásból pedig a dei gratia rögeszméjét. E palotákban rendszerint nem érezzük az igaz ember vagy a történelmi ember szellemét, hanem csak a parádés embert és ezért nélkülözzük a tartalmas, alkotó élet emlékeit és ez alkotó élet paradicsomát, az otthont.

A trondhjemi királyi lak más. Egyszerű — faház. Fejünket ráztuk, mikor olvastuk, hogy Attila fapalotája pompás lehetett. Nehéz volt elképzelni.

Knudsen K. (Bergen)

TARÁNDSZARVASOK

OSZK

Knudsen K. (Bergen)

HAMMERFEST

OSZK

Trondhjemban látjuk, hogy az új idők is tudtak gerendákból fejedelmi hajlékot formálni.

Kívülről e »palota« egyszerű városi bérház. Bent a termekben, helyesebben szobákban inkább kedves, polgári jómód. Nem tudunk szabadulni attól a gondolattól, hogy az uralkodó, ki itt néha megszáll, e nagy házban 99%-ig ember és csak 1%-ig király. Talán inkább nemzete első hivatalnokának, az egység született hivatalnokának tartja magát. Szép antik butorok, hangulatos norvég képek, — tenger és norvég népélet. Az egyik asztalt barna medve bőre takarja. A Haalogaland szegény, kóbor lapp-ja ejtette és ajándékba adta urának. A király évek mulva megismerte Oslo utcáján a derék lappot. Karonfogta, hazavitte palotájába teára — udvarmester nélkül, diszes meghivó nélkül. A királyfi nem rég lakodalmát ülte szép királyleánnyal. Első gondolata volt, hogy osztálytársait, kikkel együtt szorongott az iskola padján, meghívta esküvőjére. A lappnak viszonzott meleg kézszorítás és a »szivesen látlak« két szava talán nagyobb erősségei az ingó trónoknak, mint a soha le nem szerelt armádiák...

Bergen az idegenek képzeletében két dologról nevezetes: a tűzről és vízről. Az első örökös katasztrófákat okoz a faházas utcákban (1702-ben és azóta számtalanszor, legutóbb 1916-ban, hol ma Bergen legszebb tere és hatalmas kőpalotái állanak, a legfényesebb üzletekkel). A másik örökös fátyolt borít a pompás öböl pompás városára. Bergen a világ egyik legesősebb városa; átlag 1900 mm. az eső! Ez a sok víz termeli a nagyszerű, mélységes

zöld vegetációt és a végefogyhatatlan hurutokat. A derűt ebből a pazar norvég városból egyik elem sem tudta kiölni. Híres a bergeni jókedv, mely otthonát a hamuból is föltámasztja, hogy mint új Phönix gazdagabban, ékesebben és ha lehet e régi madárra a jelzőt alkalmazni, modernül támadjon föl a tűzvészek végítéletéből. Az eső sem árt; a bergeniek hurut nélkül már rigolyások volnának és a hagyomány szerint esernyővel születnek.

A régi normann Björgvin először átalakult az angol Bervinné, mert a várost az angolszász kereskedelem valóságos gyarmati kikötővé tette. A XIII. század végén »veteres migrate coloni« — eltűnnek az angolok, mert jő a Hansa, mely Bervinből a németes Bergent formálja. A Hansa annyira hatalmába keríti a bergeni halkereskedést, hogy az üzlet szinte német monopólium lesz. Csupa Hansaház épül a parton — és a germán kereskedők betegesen féltékenyek az üzletre. Megbizottaik szigorubb rendnek voltak alávetve, mint a kolostor szent barátai. Csak legényember telepedhetik meg Bergenben, de ennek a rendelkezésnek nem örülhetnek a szép norvég hajadonok. A Hansa embereinek tilos a háztűznézés, mert hátha a norvég asszony barátságot és atyafiságot teremtene az eladókkal és az asszonyi mosoly és könny, az asszonyi csók és ölelés veszélyeztetik a függetlenséget, a Hansa érdekeihez való hűséget. Még a Hansa házai is úgy épültek, hogy a legénylakásba feleség fészket ne rakhasson. Számkivetett volt a kis Ámor-isten, e hegyestetejű Hansa-házakba csak a szárnyas lábú

Mercur szökhetett be... Bergen — túlzás nélkül merem állítani — Európa egyik legremekebb fekvésű városa. Fjordok és öblök, szirtek és dombok között terül el festői összevisszaságban, melyet a változó történelem és az örökké változatlan jelen: a természet nagyszerű harmóniában egyesít egységes képpé. A hálás, álmélkodó ember meghatottságával álltam fönt a Floien (300 m.) tetején, a pompás terraszon, honnét a város és a vidék kibontja minden báját. Ritkán láttam bonyolultabb panorámát. A mélységben a város a permetező eső ezüstszálai között olyannak látszott, mintha képe megrövidült távlataival, tompa színeivel csak antik gobelinbe volna beleszőve. A széttagolt háztömegek között a beékelt fjordok csillogtak, mintha az egész vidék ezekből a tündöklő hullámokból kapná világosságát, egyszerre száz és száz pontról. A lejtőkön nedves, mohaszerűn sűrű erdők, — fölöttük hóval csíkozott hegygerincek. Itt-ott pirosló norvég hajlékok. Messze a tengeren derengő vagy barnuló vitorlák, néhol lassan felgöngyölődő füst: a közeledő vagy távolodó hírmondók messze szigetekről, még messzebb kontinensekről. Az egész fölött a megmagyarázhatatlan, de kényszerűen sejtett áhítat: a vasárnap édes, álomszerű nyugalma. A nedves levegőben erő és újra erő. Nagyot kell lélekzeni, egyre beszívni a sós, illatos áldást. Nem lehet a szemmel egyszerűen csak nézni, szemünk itt simogatni, ölelni tud. Ez Bergen, mely megérdemelné a szép melléknevet.

Bergennek sok érdekes régisége között, melyek

a középkori és az újkor első századaiban virágzott kereskedő életet szemléltetik, van még külön nevezetessége, a fantofti fatemplom, a Fortun Stavkirche. Másutt a fjordok legelhagyottabb belsejébe kell zarándokolni, hogy a régi Norvégia hasonló emlékeit láthassuk. Hiresek Telemarkenban a Hitterdals vagy Laerdalban a Borgund-fatemplom, de a fantofti talán legszebb és legcsodálatosabb. A Jotunheim, a »dér és zuzmara óriások« birodalmának közeléből, Fortuntól hozatta ide egyik norvég földesúr és fölállította birtokán, a dombtetőn, pompás parkjának legszebb pontján. Csodálatos megbarnult kis faépitmény, mely megtört, újra kezdődő tetőzetével, sajátságos merész fadiszeivel a tetőéleken, valahogy a keletindiai pagodákat juttatja eszünkbe. Megrendítő emlékeket idéz fel a szentély melletti külön fülke, farácsos apró ablakával, melynek lezárt rácsa mögött a szegény leprások hallgathatták az Isten igéjét. Rendkivül megkapó a hangulatos, szépséges környezetben az időbarnította ereklye, melynek szúette faoszlopai között valamikor viking hajósok kérték az áldást, mielőtt kisiklottak a messze délnek, a mesés keletnek, — melynek örök börtönt jelentő kis farácsa mögött várták a szent csodát, mely megváltja őket a bibliai átok nyomorúságától.

Feljegyeztem néhány szót a m u z e á l i s Bergenről, — igyekeztem papirra vetni néhány szóvázlatot a m a é l ő Bergenről, — most még egy-két szót kell szólanom a h a l o t t Bergenről is.

Az autó kedves domblejtőn robog. A mélyben az élő város. Köröskörül a lejtőn csupa kert, szebb-

nél szebb villákkal. Nincs itt hajlék, melynek verőfényes terrasszára oda ne kívánkoznánk, — melynek csipkés függönyei, ablakai bokrétás zuhatagai mögé ne vágyódnánk. Mindegyik ház előkelő csöndességében mond valamit, azt: az élet egyetlen igaz kincse az o t t h o n. A otthonon kivül az ember csak kereke, csavarja, emeltyűje a nagy életgépnek, — de a falak között van a l é l e k tanyája, a gondolatok és érzések Tusculuma. Köröskörül a kertek fakadó virágai között csupa sírkő... A jó bergeniek villanegyedüket a régi temetőbe építették, mert ez a temető feküdt a legszebb helyen, a zöld dombok békességes ölében, honnét az elcsöndesedett nemzedékek haló porukban is gyönyörködhettek a tenger képében, a tengerben, mely e város multjának és jövőjének megteremtője.

E paradicsom szépségű kertek é l ő lakói nem bántották a sírköveket. Közibük rakták kedves otthonukat, legfeljebb annyi virágot palántáltak a sírkövek közé, hogy a tarka szirmok letakarják a mohosodó márványt és gránitot. A halott ősök ott maradtak a dolgos unokáknál, az összetartozás örök törvényénél fogva. Eddig hasonlót csak Stambulban láttam, mikor hazavándoroltam az ejubi temetőből és paloták kertjében, vásáros tereken, úri lakok udvarán láttam a fejfák turbánjait, fezeit és a lombfaragványos köveket, melyek az asszonyok sírját jelzik. A bergeni keresztények ugyanigy gondolkodtak, mint mohammedán testvéreik. Hogyha az élet is csak álom, miért ne lehetne az életet álmodni a végtelen hosszú álmok közepén? Szépen és szeretettel.

Bergenben az ORINOCO utasainak egy része kiszáll. Mennek Osloba. Itt ér a legkedvesebb csalódás. Huszonhat napig együtt voltunk elraktározva ebbe az úszó dióhéjba. Nagyon kevés útitársammal szemben éreztem többet, mint az általános fogalommal, az emberiséggel szemben. Kevesen voltak, akikről, bárha először láttam, mégis úgy hittem, hogy mi valahol már találkoztunk, valami szépséges alkalommal. Ilyen volt az erdélyi magyar úr, a magyar szív és ész minden előkelőségével. Elemi erővel éreztem a magyar vércseppek összetartozását. Voltak messze délről, a tropusok tájáról, tengeren túlról, kiknek első kézszoritásában megéreztem, amit a német a »Wahlverwandtschaft« szóval fejez ki. De a zömével idegenek maradtunk egymásnak.

Igy valahogy nem szerettem a new-yorki familiát, melynek minden csak szám volt. Az apát nem érdekelte más, mint az arányszám, melyben a dollár viszonylik az islandi aurhoz. Az anyát nem érdekelte más, mint a mérföldszám, melyet elsőrangú és drága látócsöve mutatott. Nem tudta, mit lát a szemhatáron, csak az érdekelte, milyen messze van, amit látott. A fiatal misst nem érdekelte, mit örökít meg elsőrangú és drága kameráján, hanem csak az, hány ezred pillanat alatt tudja megfogni a tájképeket. Elmentek. Nem szerettem a kortársamat, az egyik osztrák urat, ki a háború és béke X-ik esztendejében még mindig csak a kuruc rebellist látta a magyarban. Elment. Közömbösek voltak a kedves barna képű spanyolok valahonnan Zalameából vagy Buenos Ayresből, kikben egyesült a párisi világfi

kedvessége, a conquistador temperamentuma és sok szeretetreméltó tájékozatlanság. Elmentek. Elmentek még sokan mások. 26 napon át udvarias szókat váltottunk, kicseréltük az arra a napra kijáró »how do you do«-t, de az angol jó szokás szerint adósak maradtunk egymásnak a felelettel. Hisz a modern társadalmi élethez hozzátartozik, mindig érdeklődni, de érdeklődésre sohasem felelni, mert hisz az érdeklődés csak az idegenség dísze, uniformisa. Majd négy héten keresztül éreztem, hogy nem köt egymáshoz sem nyelv, sem h a n t, — sem mult, sem jövő... Sem e fogalmaknak édes gyermekei: a gondolatok és érzések. Az én gondolataim ölelkeznek kitéphetetlen fájdalmakkal, elrabolhatatlan reményekkel, — az ő gondolataik ölelkeznek sokkal praktikusabb fogalmakkal, — elsősorban rendszerint a jó kereskedelmi mérlegekkel...

És mégis, most elváláskor, hogy távozott az utasok egy része, a norvég hymnus méltóságos harsogásán és a csobogó eső szomorú kopogásán keresztül valahogyan összedobbantak szíveink. Hiába sudarazott az eső a kis bergeni mólóra, — a távozó utasok állva maradtak, míg az Orinoco el nem indult az északi tenger ködös éjszakájába. Az egymásra sátorozó esernyőkre nem csak az égi vizöntő ontotta zsilipeit, hanem a hajó fedélzetéről itt-ott apró virágbokréták is repültek. Az este félhomályában fehér kis szárnyak rezdültek meg a parton is, a tengeren is, — a lobogtatott kendők. Elhangzott a legszebb szó, melyet ember embertársának mondhat: viszontlátásra! Ez a szó az arany-

híd a lelkek között mindenkor és mindenütt. Ahogy távolodtunk, sóhajszerűen hozta a szellő az elmaradók zsongását. Ahogy távolodtunk, az esti ködfátyolban, a zuhogó esőben elmosódó lámpák szivárványos udvarú fényéből valami végefogyhatatlan melegség sugárzott felénk.

Csak egyetlenegy elszéledés hasonlít ehhez: mikor elhagyjuk az iskola padját és újra többé valósággá nem váló emlékek melankóliájával dudoljuk: ballag már a vén diák... Ez a hajó is az iskola padja volt, a tenger iskolája, — mely a nagynak és a szépnek láthatatlan szálaival észrevétlenül összefűzött — és ezért a válás pillanatában éreztük, hogy mégis csak — nehéz elválni...

*

Megérkeztem. Elmondhatom Berzsenyivel: »mindenütt boldog megelégedéssel néztem az égre«. Elmondhatom Petőfivel: jól mulattam: »a természettel mulattam — az én legkedvesebb barátommal, kinek semmi titka nincs előttem. Mi csodálatosan értjük egymást és ezért vagyunk olyan jó barátok«.

Ezeket az úti feljegyzéseket meg kellett írnom. Nem is másoknak, hanem önmagamnak. Mikor az utolsó lap végére pontot teszek és hozzáfűzöm, mint a régi krónikások: »írtam jókedvemben, nagy megujhodásomban, — írtam magyar földön, a csöndes faluban...« bevallom, hogy nem voltam önzetlen, hanem önző, — nem másoknak akartam tanulságot és tapasztalatot osztani, hanem csak magamnak megtartani e sorokban mindazt, amit láttam, tanultam, átgyönyörködtem. Ahogy így jegyezgetek az ipoly-

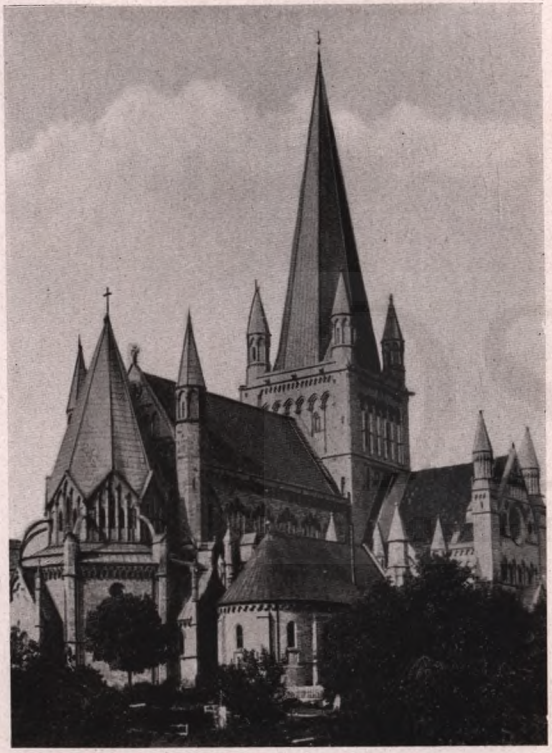

Knudsen K. (Bergen)

TRONDHJEM, DÓM

Knudsen K. (Bergen)

BERGEN, FANTOFT (fatemplom)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

menti határhegyek alján, hallom a cséplőgép duruzsolását, fölpillantok az apró libapásztorok csengetyű-dalára, várom és várom a magyar föld fölött a csillag feljövetelét, — olyan, mintha álomból ébredtem volna. Az álom képei elmosódnak. Ezért csak elmosódottak a kis könyvben megrögzített álomképeim is . . .

»Partra szállottam. Levonom vitorlám.«

Tésa, 1929—1930. augusztus.

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

TARTALOMJEGYZÉK.

Oldal

Scottish Highlands (Skócia) 7
Faröer 35
Island 49
Spitzbergen-Svalbard 101
Norvégia 149
Északfok-Nordkap 151
Lyngseidet 159
Lofoten 171
Merok — Djupvashytte 185
Norangdal 193
Sogne-fjord — Stalheim 199
Három norvég város 203

KÉPEK JEGYZÉKE.

1. A szerző a hajón 1
2. Halászbárkák a Vestmanna szigeteknél 50
3. Lávapart Islandon, (Hvitárvatn) 52
4. Reykjavik 60
5. Hvalfjördur, Island 62
6. Hvalfjaröerbotn, Island 62
7. Reykjavik, új kat. dóm 64
8. Thingvellir, Island 64
9. Pony karaván, Akureyri, Island 80
10. Tőkehalszárítás, Hafnarfjördur 80
11. Skattafellsjökull, Island 96
12. Spitzbergen, éjféli nap 100

13. Magdalena-bay, háttere 108
14. Spitzbergen, a tengerről nézve 112
15. Magdalena-bay, családom 114
16. Magdalena-bay 114
17. Magdalena-bay, Gully-glecser 116
18. Kingsbay, bánya-vasut 124
19. Magdalena-bay 126
20. Amundsen-emlék, Kingsbay 128
21. Zeppelin-hangár, Ny-Aalesund 128
22. Magdalena-bay 130
23. Lilliehöökbay 132
24. Crossbay 132
25. Magdalena-bay, úszó jéghegy 140
26. Kingsbay 142
27. Álló jég, Packice 142
28. Lilliehöökbay 144
29. Hornviken öböl, Nordcap 148
30. Nordcap, éjféli nap 156
31. Madárhegy a Nordcapnál 164
32. Lofoten, Troldfjord 172
33. Djupvashytte 178
34. Merok, Geirangerfjord 182
35. Stalheim 186
36. Gudvangen 190
37. Öie 190
38. Balholm, Sognefjord 194
39. Bergen, Hansa-házak 206
40. Bergen 206
41. Tarándszarvasok 212
42. Hammerfest 212
43. Trondhjem, dóm 220
44. Bergen, Fantoft, fatemplom 220

A 4. sz. kép — Reykjavik — ugyancsak K. Knudsen & Co. fényképe után készült. A 3., 5., 6., 11. számu islandi képek Björn Olafson (Reykjavik) fényképei.

Szerző egyéb könyvei:

ÚTTALAN UTAKON (1903, Pozsony)
SASFÉSZKEK (1906, Budapest)
AZ ALPESEK (1911, Budapest)
KIS BARÁTOM KÖNYVE (1911, Budapest)
ÁLMATLAN ÉJSZAKÁK (1921, Pozsony)
elfogytak.

*
* *

OSZK

Még kaphatók:

KÉT KIS LEÁNY KÖNYVE (Novellák, 1918, Budapest)
Ára 25·— K.

AZ UDVARI BOLOND (Novellák, Pozsony)
Ára fűzve 30·— K, kötve 60·— K.

MAGYAR PORSZEMEK (Novellák, Pozsony)
Ára fűzve 30·— K, kötve 60·— K.

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár